

Čítanka

pre 5. a 6. ročník
základných škôl

5-6

Erika Lázárová – Daniela Onodiová

Čítanka

pre 5. a 6. ročník základných škôl

OKTATÁSKUTATÓ ÉS FEJLESZTŐ INTÉZET, BUDAPEST

Schvaľovacie číslo: TKV/4-6/2015. (17. 03. 2015.)
A tankönyv megfelel a Nemzeti Erőforrás Minisztérium
kerettantervének 28/2000. (IX. 21.)
és az 51/2012. (XII. 21.) EMMI 10. melléklet 10.9.
a szlovák nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervének.

Redaktor:
IMRICH FUHL

Jazyková lektorka:
VLASTA ZSÁKAIOVÁ DRŽÍKOVÁ

Lektor:
ATILA RUSNÁK

© Erika Lázárová, Daniela Onodiová, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet
(Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó Zrt.), 2014

ISBN 978-963-19-7880-3

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet
1143 Budapest, Szobránc u. 6–8.
Telefon: (+36-1) 235-5508
Fax: (+36-1) 235-7202
Vevőszolgálat: vevoszolgalat@ofi.hu

A kiadásért felel: dr. Kaposi József főigazgató
Raktári szám: NT-30449
Műszaki szerkesztő: Orlai Márton
Grafikai szerkesztő: Görög Istvánné
Terjedelem: 13,58 (A/5) ív
Tömeg: 300 gramm
1. kiadás, 2015
Tördelés: Bajuszka Kft.

Motto: Nevedia prečo,
no veľmi im to treba.
A možno ešte viacej ako chleba.
Aby im v duši pusto nebolo.
Aby ich mali radi okolo.
Aby im bolo mäkko ako v mame,
keď bolia veci, ktoré nepoznáme...
(Milan Rúfus: *Básnik sa modlí za deti*)

KNIHA

Čo je to kniha? Kniha je... slová, vety, riadky. Knihu niekto napíše... Voľakedy dávno pisári prepisovali knihy ručne. Až keď sa nevynašla kníhtlač. Dnes sa kniha tlačí. Ako sa zrodí? Kto na knihe robí? Pozrime sa, kto čo robí pred zrodením knihy.

Spisovateľ – Iskrička „popáli“ spisovateľa, ktorý vymýšľa, píše a keď je rukopis hotový, pošle ho e-mailom do vydavateľstva redaktorovi.

Redaktor – Prečíta rukopis, upravuje, prečiarkuje zbytočné slová i vety. Keď sa mu páči, odporučí ho na vydanie.

Výtvarný redaktor – Ilustrovaním kníh sa zaoberá výtvarný redaktor, ilustrátorom dá pripraviť obrázky, aby kniha bola pekná.

Výtvarník – Maliar či ilustrátor rukopis prečíta a príbehy z knihy pretvára do ilustrácií.

Technický redaktor dostane do rúk rukopis pripravený na vydanie. Vypočíta, na koľko strán sa text vytlačí, vyberie druh a veľkosť písma na text a nadpisy, určí riadkovanie, okraje strán, skontroluje okraje obrázkov.

Grafik v počítači urobí predlohu knihy. Určí, ako sa text rozdelí na strany a kde budú ilustrácie.

Tlačiar – Na tlačiarenských strojoch knihu vytlačia na veľké hárky papiera. Na jeden hárok sa vytlačí 16 strán, potom sa poskladajú a v knihárskej dielni zaviažu.

5 >> 01   6 >> 01

Vypočujte si!

>> 5   >> 6

Prečítajte!

Vyriešte!

Zaspievajte si!

JARMILA ŠTÍTNICKÁ Zbohom prázdniny

Na známosť sa všetkým dáva mimoriadna, zvláštna správa:
Martinkovia, Zuzky, Jany: Dohrať sa a zbaliť stany,
Kým sa leto koncom júla do septembra neskotúľa
Preskakujúc maliny. Zajtra končia prázdniny!

Do videnia, stará mama! O rok prídem vlakom sama.
Maj sa dobre, biela chatka, prázdninová kamarátka!
Zbohom, svätajánske mušky! Kde mám tašku, pero, tušky?
Zvoní zvonček, nie ten z poľa. Vitaj, Martin! Škola volá!

Spisovatelia nám, deťom

Milí žiaci! V tejto časti čítanky sú pre vás pripravené pôvodné i upravené literárne texty, ktoré sa viažu k bežným konverzačným témam, o ktorých sa počas školského roka učíte. Keď ich prečítate, dozviete sa, s akým humorom, veselo a hravo píšu naši slovenskí spisovatelia napríklad o škole, práci alebo prírode. Čítaním sa obohacuje vaša slovná zásoba, budete ľahšie hovoriť. Medzi texty sme zaradili na rozveselenie aj perličky ľudovej slovesnosti – slovenské ľudové piesne. Schopnosť vyjadriť sa spevom je daná človeku od prírody. Preto sa od malička učíme nielen hovoriť, ale aj spievať. Spev by nám chýbal práve tak, ako keby sme nevedeli hovoriť a dorozumieť sa.

RODISKO, BYDLISKO, DOMOV

Štátnou hymnou Slovenskej republiky sú prvé dve slohy piesne **Nad Tatrou sa blýska**. Štátna hymna sa hrá alebo spieva najmä pri príležitosti štátnych sviatkov, pamätných dní, výročí a pri iných významných príležitostiach. Nad Tatrou sa blýska je hymnická pieseň od **Janka Matúšku** z roku 1844. Spievať ju odporučil na nápev ľudovej piesne Kopalá studienku.

6 ▶▶ 01

Nad Tatrou sa blýska

▶▶ 6

Risoluto (♩ = 88)

Nad Tatrou sa blýska, hromy divo bi - jú,
 nad Tatrou sa blýska, hromy divo bi - jú,
 zastav - me ich, bratia, ved' sa o - ny stratia,
 1. Slováci o - ži - jú. 2. poco rit. Slováci o - ži - jú.

[: Nad Tatrou sa blýska,
hromy divo bijú. :]

[: Zastavme ich bratia,
veď sa ony stratia,
Slováci ožijú. :]

[: To Slovensko naše
posiaľ tvrdo spalo. :]

[: Ale blesky hromu
vzbudzujú ho k tomu,
aby sa prebralo. :]

[: Už Slovensko vstáva,
putá si strháva. :]

[: Hej rodina milá
hodina odbila,
žije matka Sláva! :]

[: Ešte jedle rastú
na krivánskej strane. :]

[: Kto jak Slovák cíti,
nech sa šable chytí,
a medzi nás stane. :]

5 » 01

Kopala studienku, pozerala do nej

[: Kopala studienku,
pozerala do nej. :]

[: Aká je hlboká,
taká je široká,
skočila by do nej. :]

[: A na tej studienke
napájala páva. :]

[: Milý sa spytuje,
milý sa spytuje,
čieho je pána. :]

[: Ja ti to nepoviem,
lebo sama neviem. :]
[: Príd' navečer do nás,
príd' navečer do nás,
ja sa mamky dozviem. :]

[: A keď prídeš do nás
na vranom koníčku, :]
[: priviaž si ho u nás,
priviaž si ho u nás
o našu jedličku. :]

[: Tá naša jedlička
pekne vyrastená. :]
[: Či v lete, či v zime,
či v lete, či v zime,
vždycky je zelená. :]

Pri studenke stála, napájala páva (mlynský variant)

[: Pri studenke stála, napájala páva. :]
Povedz mi, má milá, holubenka sivá,
kerého si pána?

[: A já ťi ňepovím, lebo sama ňevím. :]
Dójd' ti večer k nám, mamki sa opítám,
potom ťi já povím.

[:Došel ón večer k nám na vraném koňičku:]
Privázal si koňa, privázal si koňa
na našú jedličku.

[:Tá našá jedlička je blahoslavená. :]
Či v léte, či v zime, či v léte, či v zime,
ždicka je zelená.

[:Pri studenke stála, pozírala do něj, :]
Či je tak hlboká, jako je široká,
skočila bi do něj.

» 5

Informátorka:

Kata Glücková, rod. Pavleňáková, 75 r.

Zapísal: Gregor Papuček r. 1960

Miesto záznamu: Mlyny

5 » 09

TOMÁŠ JANOVIC Zariad'ovanie bytu

» 5

Byt som dostal. Iste všetci zvedaví ste, čo v ňom chýba... Kopa vecí, ktoré dávno majú všetci. Teraz viem, že iste na byt zvedaví ste. Chýba skriňa, lampa, kreslo. Kreslo, kam by telo kleslo. Chýba stolček, rebrík, váza. Váza, v ktorej vonia baza. Tak čo spravím? Iste všetci zvedaví ste. Zariadim byt. Tým, čo vlastním, teda menom TOMÁŠ JANOVIC.

Z **T** je zrazu stolček v byte. **O** do bytu zapadlo ako zrkadlo. Chýba ešte skriňa, rozťahnem **M** a je to. Zrazu veľký hlad ma morí. **A** beriem rebrík. Narovnať **Š** bude hračka a už v kresle drieme mačka.

Z **J** je pri kresle jedinečná lamp**A**. V byte chýba posteľ? Na **N** sa leží pružne. **O** mám umývadlo! Z **V** je váza. Nakoniec z **I** a **C** mám svetlo... A tým končím. Iste dávno ospalí ste.

(Podľa T. Janovica „Z knihy Jeleňvízor“)

1. Vymenujte veci, ktoré vznikli z písmen!
2. Porozprávajte sa o tom, čím by ste zariadili svoju izbu podľa vášho mena!
3. Nájdite na internete informácie o spisovateľovi!

Ludové piesne patria k najrozšírenejším formám ľudovej slovesnosti. V nich vyjadroval ľud svoje city, zážitky a skúsenosti každodenného života. Sú nerozlučne spojené s melódiou, s nápevom. Žili iba v ústnom podaní ľudu, podávali sa od jedného človeka k druhému a takýmto spôsobom pretrvali i stáročia až po dnešné časy.

Pod tým naším okienečkom

Pod tým naším okienečkom býva veľký mráz,
a v tej našej studienečke neni vody zas.

[: Vezmem si ja sekerečku, prerúbem tu studienečku,
a v tej našej studienečke bude vody zas!:]

Pod tým naším okienečkom z bielej ruže kvet,
povedzže mi, moja milá, čo ťa mrzí svet?

[: A mňa svet ten nič nemrzí, len ma moja hlávka bolí,
len ma moja hlávka bolí, plakala by hned'.:]

» 5

Pod tým naším okienečkom biela ľalia,
povedzže mi, moja milá, kto k vám chodieva?

[: Ku nám veru nik nechodí, lebo sa mňa každý bojí,
lebo sa mňa každý bojí, že som chudobná.:]

(Ľudová pieseň)

» 5

♩=100

Pod tým na-ším o - kie - neč-kom bý - va veľ - ký
a v tej na-šej stu - da - neč - ke nie - to vo - dy

♩=126

mráz, zas. Vez mem si ja se - ke - reč - ku,

pre - rú - bem tu stu - dá - neč kn, a v tej - na-šej

stu - dá - neč - ke bu de vo - da zas.

D Em A7 D A7 G A7 D Hm Em A7 D

MARTIN BRAXATORIS-SLÁDKOVIČOV

Ja som šuhaj

» 5

Ja som šuhaj na svet súci.
V bielom domci na Kysuci,
tam kolíska moja stála,
tam ma mamka vychovala.
Lúbim rodnej reči zvuky,
rodnú obec, polia, lúky
i potôčik vrtký, šumný,
čo nám žblnká na záhumní.
Lúbim zvuky rodných piesní
jak v radosti, tak aj v tiesni.
Ó, aký spev! – Nikde vo svete
nad slovenský nenájdete.

1. Čo vám pripomína slovo rodisko? Na aké slová asociujete?
2. Povedzte aj v ako básnik, čo ľúbite doma!

Záber Imricha Fuhla

6 ► 12

PETER BELLA HORAL Rodná zem

Aká si mi krásna,
Ty rodná zem moja!
Krásne i tie hory,
Kol teba čo stoja;
Krásne i to nebo
Nad tými horami:
Žehnám ťa, vítam ťa
Vďačnými slzami.

A ty Váh, biely Váh,
Potoku môj hôrny,
Čo sa tak ligotáš
Ako pás strieborný;
Vy brehy porastlé
Bielymi brezami:
Žehnám vás, vítam vás
Vďačnými slzami.

Rozkošné doliny,
V dolinách roviny,
Vy moja kolíska
I mojej rodiny,
Roviny posiate
Drobnými mestami:
Žehnám vás, vítam vás
Vďačnými slzami.

1. Ktoré slová nám prezradia, že básnik miloval svoju domovinu?
2. Nájdite v básni okrasné prívlastky i zdrobneniny!
3. Čo si myslíte o tom, že: „Človek sa môže cítiť dobre kdekoľvek na svete, ale vlasť má každý len jednu. Tam, kde je rodný kraj, tam je naša domovina.”

JA A MOJA RODINA

» 5

Poklad

Umierajúci otec zavola k sebe dvoch nevydarených synov a vraví im: „Synovia moji, nemám toho veľa, čo vám tu zanechám. Ak však po mojej smrti starostlivo prekopete vinicu, o ktorú ste dosiaľ nedbali, objavíte poklad nesmiernej ceny.” Len čo otec navždy zavrel oči, schytili bratia motyky a poďho do vinice hľadať zakopané zlato. Zem vo vinici nie je však kyprá. Tvrdá je sťa kameň. A tak ubehol deň, prešli dva a bratia prekopali len nevelký kúsok zeme. Po niekoľkých dňoch si už necítili ani ruky, ani chrbty. V hľadaní pokladu však neprestávajú. Len čo slnko vystúpi na oblohu, už sú opäť vo vinici, a hoci po zlato niet ani stopy, prekopávajú ju až do neskorého večera. Lenže márne to robia ten deň i nasledujúce. Pokladu nikde. „Nepравdu vravel náš otec, hnevali sa, keď prekopali celú vinicu a zlato nenašli. Lež potom na jeseň nemohli sa tomu bohatstvu vynačudovať. Toľká úroda! A vtedy pochopili, že ich otec hovoril pravdu. Vo vinici bol skutočne ukrytý poklad.

(Ezopova bájka v podaní Ondreja Sliackeho)

1. Poznáte príslovie „Bez práce nie sú koláče”? Vyjadrite význam tohto príslovia pomocou tohto príbehu!
2. Pozrite sa v Krátkom slovníku slovenského jazyka, čo znamená slovo „dedičstvo”!
3. Porozprávajte sa o tom, čo je podľa vás najcennejšie dedičstvo!

6 » 13

O troch grošoch

Kopal raz jeden chudobný človek pri hradskej ceste priekopy.
„Akú máš plácu?” kráľ sa ho pýtal.
„Tri groše na deň dokopy.”

„Tri groše na deň? Vyžiješ z toho?”
pýta sa vladár biedneho.
„Tri groše? Keby! – jasný môj kráľu!
Ja žijem iba z jedného...”

„Tri groše na deň. Z takého mála
požičať, vrátiť, ba i žiť?
Človeče dobrý, darmo sa trápim,
budeš mi musieť vysvetliť.”

» 6

6 » 13

„Tak je to, výsosť: otca mám v dome,
nevládneho a starého.

Najprvším grošom statočne vraciam,
čo dostával som od neho.

Jeden groš ide na môjho syna,
rastie mi z neho čel'adník.

Záloh mu dávam, aby mi vrátil,
keď sám už budem nevládny.

Jeden groš pre mňa. Dosť lebo málo
na ľudskú cestu nedlhú?

Kráľ môj, tak žije chudobný človek,
bez pýchy, však i bez dlhu.”

„Dvanásti moji radcovia slávní,
v kráľovskom hlase zaznie zlosť,
„mali by počuť hádanku tvoju.
Vidíš, tým nikdy nie je dosť!

Každý deň žobrú o vyššiu plácu.
Tým oni viac, čím viac ja dám.
Tešte sa, hlavy, hlavičky drahé,
akú vám hádanku zahádam!

Za tvoju múdrosť tu ti je dukát.
Ale drž v sebe to, čo vieš.
Nikomu o tom slovíčka nevrav,
dokiaľ môj obraz neuzrieš!”

Darmo sa každý umáral nocou,
darmo si rozum katoval.
Uhádnuť, čo vie chudobný človek,
– kdeže by boháč na to vzal?...

Keď mu už k nohám sypali zlato,
vytiahol dukát z kešene.

„Vidíte na ňom podobu kráľa,
vy múdre hlavy vznešené?”

Povedal potom, ako to bolo.
Tí ako s teplým bochníkom
bežali domov, presvedčiť kráľa
o svojom ume velikom.

Ale kráľ šípil, kto im dal radu.
Na zámok prísť mu poručil.
„Čo si ty, inak statočný človek,
kráľovský rozkaz porušil?”

„Tu, hľa, je dukát, čo ste mi dali.
Na ňom váš obraz okrúhly.
A títo múdri neprišli na to,
keď sypali ho do truhly.”

„Bystrý si, človek, budeš mi radiť.
Prebývaj v mojom paláci.
A čo vy, páni? Ešte je málo?
Ešte vám zlata nestačí?

Koľko vám pridať? Po dvadsať palíc.
To bude naša úmluva!”
Neprišli tí viac milého kráľa
o vyššiu plácu unúvať.

*Úryvok zo slovenskej ľudovej
rozprávky. Prebásnil Milan Rúfus*

» 6

1. Porozprávajte sa o tom, ako rozdelí chudobný človek svoju plácu!
2. Čo vy dostávate od rodičov?
3. Vymenujte aspoň 5 charakteristických vlastností chudobného človeka!
4. Čo znamená „prebásnil rozprávku“, čo básnik zmenil?
5. Prečítajte text v dialógoch!

5 ▶▶ 02

Spievanky, spievanky

Spievanky, spievanky, kdeže ste sa vzali?
Či ste spadli z neba, či ste rástli v háji.

Z neba sme nespádli, v háji sme nerástli,
ale nás mládenci a dievčence našli.

Zaspievaj, slávičku, v zelenom hájičku
a ja si zaspievam cestou po chodníčku.

▶▶ 5

Keď si ja zaspievam v ružomerskom poli,
hlas môj sa uderí o martinské zvony.

O martinské zvony, o tie biele domy,
o ten najbielejší, kde môj najmilejší.

Robota, robota, na celý deň ťa mám,
nechce sa mi robiť, ak si nezaspievam.

♩ = 100

Spie - van - ky, spie - van - ky, kde - že ste sa vza - li,

či ste z ne - ba spad - li, či ste v há - ji rást - li.

Príbeh o Martinovi Benkovi

Slávny slovenský maliar Martin Benka bol najmladší spomedzi deviatich detí. Toto je príbeh o lúčení sa mladého chlapca s milovanou matkou.

Odprevádza nadaného synka. Bude učňom, maliarom, remeselníkom. Martin mlčí. Rozlúčka s mamou ho veľmi trápila. K dobrej mamke najviac srdce prirástlo. Čím sa vzdiaľovali od rodnej obce, tým bol jeho smútok väčší. Ale nedával to znáť na sebe. Premáhal sa, ako sa premáhala mať. Čože robiť? Život je ťažký. Treba sa rozlúčiť.

Do ruky mu vtisla hádam posledné tri korunky.

– Len, syn môj, buď vždy statočný!

Tento matkin odkaz nosil umelec stále v srdci.

„Chcel som svet ospevovať, aby sa videl krajším.”

(M. Benka)

1. Porozprávajte sa o matkinom odkaze: „Len, syn môj, buď vždy statočný!”
2. Počul si o tom, aké možnosti mali nadané deti z chudobných rodín v minulosti?

5 » 11

TOMÁŠ JANOVIC » Traja bratia

Bratia Jej a Juj a Jaj
prišli ku mne. Naozaj.

To, že prišli rovno ku mne,
bolo veľmi nerozumné,

lebo /a to nie je bájka/
každý jejká, jujká, jajká.

Začnem spievať. A čo Jaj?
Radšej nespievajajaj!

Zatancujem. A čo Juj?
Radšej netancujujuj!

Tak sa smejem. A čo Jej?
Len sa nesmejejejej!

Traja bratia svetom blúdia,
a kam vojdú, tam je nuda,

a kam vojdú, tam je všade
o pár minút po nálade.

Preto počúvajajaj -
keby k tebe prišiel Jaj,

s Jajom Jej a s Jejom Juj,
hneď ich vyhadzujujuj!

ALEXANDER KORMOŠ » Jeden, dva, tri

Jeden, dva, tri,
my sme bratri.
Dobre vieme, kde a kedy
čo sa patrí.

O pol siedmej: „Dobré ránko!
Vstaňte, Jožko, Miško, Janko!”
Vraví mamka počuteľne,
a my hybaj – do kúpeľne!

Veselo sa umývame,
veselšie je hneď i mame.
Obliekať sa vieme sami
bez pomoci našej mamy.

A kým ona jedlo chystá,
raz-dva je i spáľňa čistá.
Potom s dobrou chuťou spolu
sadneme si všetci k stolu.

Iba ocko neje s nami,
s ním sme iba večierkami.
On už dávno odcestoval tam,
kde stroje balia tovar.

Po raňajkách – pusu mame,
do školy sa ponáhľame.
Radi máme našu školu,
je tam veľa detí spolu.

Čo sa v škole naučíme,
to si doma nacvičíme.
Potom ockovi aj mame
v drobných veciach pomáhame.

Jeden, dva, tri,
my sme bratri.
Dobre vieme, kde a kedy
čo sa patrí.

» 5

MILAN RÚFUS
Modlitba za starkú

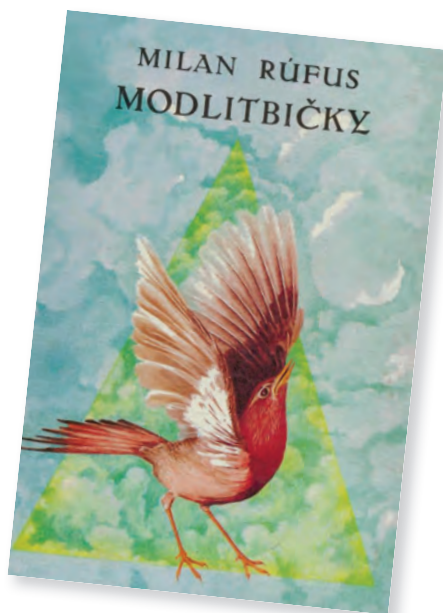
» 6

Matička Božia,
Ty deťom dvakrát milá!
Počúvaj, čo Ti teraz rozpoviem.

Nechaj nám starkú.
Aby mi dlho žila.
Starká má pre mňa času, koľko chcem.

Starká je vľúdna.
Má Boží pokoj v duši.
Starká sa o nás s nikým nedelí.
Má času ľubiť nás.
A nič ju nevyruší.
Pri nej má týždeň sedem nedelí.
Matička Božia,
Ty, ktorú nepoznáme,
no vieme o Tebe,
ozvi sa na môj hlas.

Nechaj nám starkú.
My spolu niečo máme.
To nikto viac už nemá
okrem nás.

1. „Modlitbička vstúpila mi do detstva dosť zavčasu. Prišla do mňa po uspávanke a kratučko pred rozprávku. Pieseň, Modlitbička a Rozprávka. Tak sa volali tri sestry-sudičky nášho detstva.” (Milan Rúfus) – Na základe týchto myšlienok básnika si spomeňte na vaše obľúbené uspávanky, básničky, piesne, modlitby a rozprávky z detstva. Zapište si ich spolu v triede a skúste si spomenúť na texty.
2. Čo je to modlitba?
3. Nájdite informácie o spisovateľovi v knižnici alebo na internete a predstavte ho!

6 ►► 14

KATARÍNA ŠVECOVÁ

Ako si vychovať brata

(Úryvok)

Volám sa Milan Krátky. Som žiakom V. A triedy a už piaty rok sa pomerne úspešne snažím o výchovu svojho mladšieho súrodenca. Keďže si uvedomujem, že na svete je nás viac takto postihnutých mladšími súrodencami, rozhodol som sa cestou internetu uvarejniť praktické rady pri výchove mladšieho brata.

Ale poďme pekne po poriadku. Začalo sa to pred niekoľkými rokmi. Naši mi oznámili, že už nebudem viac sám. Pomaly som sa aj začal tešiť, že budeme doma dvaja. Keď už to tak má byť, tak nech je to aspoň brat. Každý večer som sa modlil, aby sa nám narodil chalan, až som si ho nakoniec vymodlil. V januári sa narodil náš František. Meno dostal po dedovi. Predtým to bolo doma celkom fajn. Chodili sme spolu na výlety, po obchodoch a tak. Taká normálna šťastná rodinka. Ale potom nastalo hotové peklo. Nikdy nezabudnem na deň, keď mamu pustili z nemocnice. Tak som sa na ňu tešil, dokonca aj na Fera som sa tešil. Cez deň to bolo v pohode, ale keď nastala tma, Fero spustil také sirény, že koniec. Mama lietala, otec lietala a ja som sa snažil pospať si, pretože som na druhý deň ráno mal ísť do školy. Ráno Fero prestal kvíliť, tak sme všetci zaspali a na školu aj mama zabudla. Fero takto kvíliť celé noci. Prešlo päť rokov, ale veľa sa toho nezmenilo.

1. Milan si vymyslel rady pre starších súrodencov, ktorí by chceli vychovávať mladších bračiekov. Keď ste zvedaví na jeho rady, prečítajte si príbeh ďalej!
2. Porozprávajte svoj zážitok so súrodencom! Čo všetko robíte spolu?

ŠKOLA

GREGOR PAPUČEK » Zdravím ťa, škola

Zdravím ťa, moja starodávna škola!
 Kytičku kvetov prijmi z mojich rúk!
 Tvoj zvonček podnes vábi, podnes volá.
 Tých tridsať rokov prešlo ako fuk.

Ja, starý žiak, vraciam sa k tebe z poľa,
 Kde hučí život, zuní práce hluk.
 Zdravím ťa, moja starodávna škola!
 Kytičku kvetov prijmi z mojich rúk!

Keď som bol ako v sade útlý puk,
 Ďakujem ti, že si mi matkou bola.
 Ďakujem, zvonček, za tvoj milý zvuk.

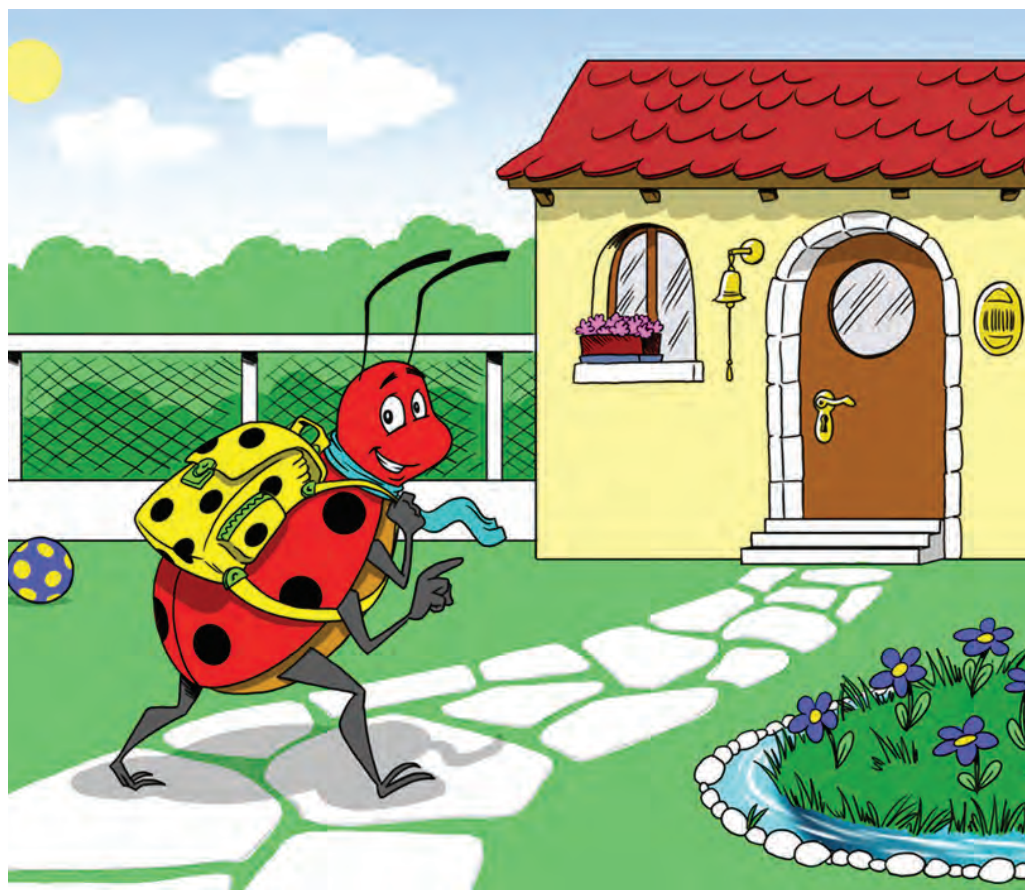
Zdravím ťa, moja starodávna škola!
 Kytičku kvetov prijmi z mojich rúk!

» 6

1. Gregor Papuček je slovenským básnikom a publicistom v Maďarsku. V roku 2012 prevzal od prezidenta Slovenskej republiky Rad Bieleho dvojkríža. – Nájdite na internete informácie o básnikovi a o jeho tvorbe!
2. Ktorá je najznámejšia detská báseň, ktorú Gregor Papuček napísal svojmu synovi Zlatkovi? Nájdite a prečítajte si ju!

5 » 12

J. A N. KUČEROVCI Lienko

Takto jedného krásneho dňa vyzváňal na lúke belasý zvonček. Zo všetkých strán sa zbíhali školáci a ponáhľali sa do školy. Len malý Lienko Lenko spal a spal. Zrazu zbadalo malého spáča slniečko. Svojím lúčom si posvietilo na spiaceho chlapčeka, poštekľilo ho po tváričke, ale len trochu, aby mu spánok neutiekol.

– Ach, to už je biely deň? A mne sa ešte tak chce spať. Aha, tamto letí včelička, tá mi povie, koľko je hodín. Včelička, včelička, kam letíš tak zavčasu?

– Zavčasu, Lenko? Veď tvoji bračekovia sú už dávno v škole.

– Čo to hovoríš, včelička? Bračekovia sú už v škole? Ach, ja nešťastník, ja som zaspal. Čo mám teraz robiť, čo len mám robiť?

– Plač ti nepomôže, rýchlo sa umy, učeš a bež do školy!

Lienko si pretrel oči kvapkou rosy a už letel. V škole pán učiteľ už dosť dávno rozprával všeličo zaujímavé ostatným lienočkám, keď dobehol Lienko Lenko. Chcel si tichučko sadnúť na svoje miesto, ale pán učiteľ ho zbadal:

– Veru si ty hrozný spachtoš, Lenko! Ani raz neprídeš do školy načas. Nič nebudeš vedieť, nič sa nenaučíš, len hanbu budeš robiť ostatným lienočkám. Vari si nepočul vyzváňať zvonček? Už vidím, že na zajtrajší výlet pôjdeme bez teba!

– Na aký výlet, pán učiteľ?

– Zajtra ideme všetci na vychádzku, ale ty asi zostaneš doma, lebo istotne zaspíš.

– Nezaspím, pán učiteľ, uvidíte, že nie. Prídem načas, však ma vezmete so sebou, pekne prosím...

1. Porozprávajte sa o tom, ako sa chystáte do školy vy!
2. Čo znamená slovo spachtoš? Ako by ste to vedeli inakšie povedať?
3. Čo si myslíte o tom, že „škola je váš druhý domov“?

DANIEL HEVIER

Výhovorky, keď prídeš do školy neskoro

» 6

Tu je prvý svetový záznam výhovoriek, ktoré môžeš použiť vždy, keď prídeš neskoro na vyučovanie.

Prečo ideš neskoro? – spýta sa učiteľka a ty môžeš povedať:

- ☹ pretože cez križovatku prechádzala žltá ponorka a všetci ľudia aj autobusy museli čakať;
- ☹ pretože som bol u lekára, ale musel som čakať, lebo v ordinácii bol jeden Bacil, ktorý mal nebezpečný zápal švindľov;
- ☹ pretože zo záhrady nášho suseda utiekol sadrový trpaslík, vliezol do telefónnej búdky a pustil sa chrúmať slúchadlo;
- ☹ pretože na našej ulici natáčali film Winnetou a mňa zdrapli, aby som hral indiánskeho chlapca;
- ☹ pretože pred školou robili výskum, ktoré dieťa má najmäkší nos;
- ☹ pretože niekto zalepil školskú bránu žuvačkou a ja som sa nemohol dostať dnu;
- ☹ pretože...

Ostatné výhovorky si v prípade potreby určite vymyslíš sám.

Šťastnú cestu!

(Úryvok z knihy Futbal s papučou)

1. Tvoja výhovorka je: ...
2. Kto klame? Kto fantazíruje? Kto sa vyhovára? Aký je rozdiel vo významoch týchto slov?

6 ▶ 15

KRISTA BENDOVÁ Klamárik-somárik

Jožko veľmi rád cigánil. Nie preto, že by chcel niekoho klamať. Ale keď začal rozprávať, hneď mu všeličo huplo do hlavy. Keď mu stará mama rozprávala o Červenej čiapočke, na druhý deň deťom na dvore vykladal, že mali včera u nich doma vlka. A že ten vlk všetkých pojedol a on, Jožko, ich potom zachránil. Deti sa smiali, popučiť sa išli.

Raz zase videl, ako sa nákladné auto skoro zrazilo s motorkou. Ale nezrazilo sa, lebo šoféri zavčasu zabrzdili. No Jožko prišiel na dvor a rozprával:

– Auto je rozbité, motorka je rozbitá. Z auta sa vysypalo toľko zemiakov, že električky nebudú môcť dva dni chodiť po tej ulici. Aj zabitých je veľa. Obidvaja šoféri a ešte dve tety a asi desať detí.

Nuž takýto klamár bol náš Jožko. Už ho všetci poznali a ani ho nechceli počúvať. A tak sa raz stala takáto vec. Otecko vzal Jožka do cirkusu. Videli tam všelijaké čudné zvieratá: slony, žirafu, opice, zebra, ťavu, ba aj leva a tigra. Jožkovi sa to tak páčilo, že skoro celú noc nemohol spať. Stále mu všetko behalo pred očami. Hneď ráno utekal na dvor a začal deťom rozprávať:

– Deti, bol tam slon, mal chobot ako rúru, zebra bola celá pásikavá ako tatova pyžama, ťava mala hrb ako kotol...

Ale deti sa dali do smiechu a pišťali mu do uší:

– Klamárik – Somárik! Klamárik – Somárik!

Jožko sa zarazil:

– Čo sa smejete? Nesmejte sa, to je všetko pravda...

A deti len svoje:

– Klamárik – Somárik...

Jožko sa chcel veľmi nahnevať. Ale vtom pribehol Ivan a vraví:

– Deti, teraz bol na ulici strašne smiešny pes. Chlpatý. Ale taký chlpatý, že mu ani oči nebolo vidieť, ani nohy, len chlpy behali po chodníku.

Jožko mu vraví:

– To je nič. To je len pes. Ale ja som videl slona, hneď vám poviem...

No deti nechceli počúvať o Jožkovom slonovi.

Zhŕkli sa okolo Ivana:

– A ako sa volal ten pes? Bobi? To je smiešne meno! Ani nos mu nebolo vidieť?

Ani papuľku?

– A ja som videl slona! – kričí Jožko. – A ťavu a zebra a opice a všetko...!

Ale ľudia neradi počúvajú klamárov, lebo nikdy nevedia, kedy vravia pravdu. Preto deti nedbali na Jožkove reči a vybehli s Ivanom na ulicu. Možno, že sa im podarí ešte uvidieť chlpatého Bobiho.

1. Zahrajte dialóg! Ktorú rolu si vyberieš ty a prečo?
2. Vysvetlite význam príslovia: Lož má krátke nohy, pravda ju dohoní.
3. Prečo podľa vás sa neoplatí klamať? Veria ľudia klamárom?

KRISTA BENDOVÁ

Okuliare

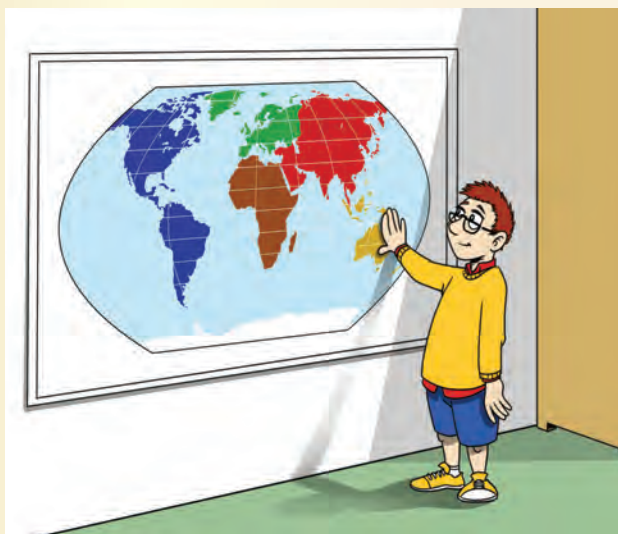
Stojí škola. V škole trieda.
V triede čierna tabuľa.
Pri tabuli odpovedá
žiacik Ďurko Machuľa.
Strašlivo sa Ďurko trápi:
na tabuli visia mapy,
na tých mapách celý svet.
V svete plno štátov, morí,
v štátoch mestá, rieky, hory,
všetko drobné ani smet'.

„Ukáž, Juraj Machuľa,
kde je Stredozemné more!”

Žiacik okom zagúľa,
kuká dole, kuká hore,
ale mapa, neprajník,
neukáže, nepošepká.

Stojí žiacik bezbranný
ani premoknutá sliepka.

„Ukáž, Juraj Machuľa,
kde je asi horstvo Ural!”

Žiacik okom zagúľa –
na mape je horstiev fúra,
a ten Ural, jajbože,
nijako nájsť nemôže.

„Povedz, Juraj Machuľa,
čože sa to robí s tebou?”

Žiacik rýchle zagúľa
očkom belasým sťa nebo,
potom povie, klopiac zraky:
„Ja som, prosím, od včera,
od samého večera,
voľajako krátkozraký.”

» 6

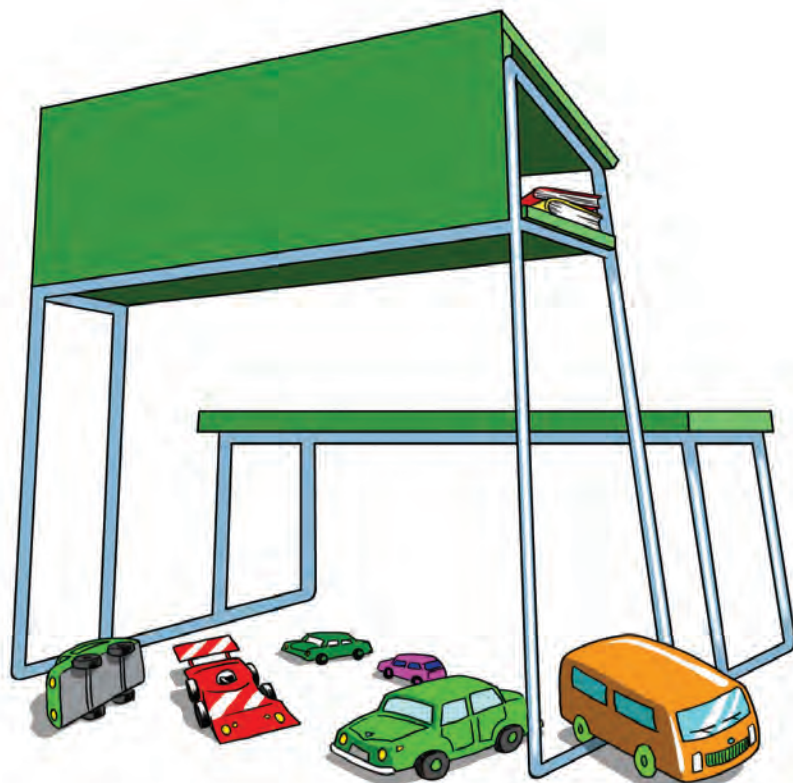

1. Naučte sa báseň naspamäť!
2. Zahrajte túto zveršovanú situáciu v triede!
3. Poznáte aj iné básne od Kristy Bendovej?
4. Nájdite informácie o spisovateľke!

5 ▶ 13

DANIEL HEVIER Svet pod lavicou

Čo všetko sa dá vidieť pod lavicou!

Miro Sovák – Vyrušovák sa raz schoval pod lavicu a pozoroval podlavicový svet. Našiel tam sponku, gombík z texasiek, kúsok kriedy, gumu... Ale to ešte nič nebolo! Objavil tam parkovisko!

Naozaj – parkovisko papúč.

Farebné papuče boli ako zaparkované autá. Čí je tento červený renault? A táto sivá lada? A tento biely mercedes, ktorý sa práve pohýna dopredu? A táto oranžová škodovka, ktorá cúva? Miro je obklopený autami. Určite je to najväčšie parkovisko na svete. A on je tam celkom sám. Miro dostal strach. Zablúdil medzi toľkými autami.

Našťastie sa blíži záchrana. Už sa púšťa žeriav a vyťahuje ho do vzduchu.

Ten žeriav – to bola ruka učiteľky, ktorá ho vytiahla za uši.

– Ja sa ti čudujem, – povedala učiteľka. – Čo len pod tou lavicou môžeš vidieť!

1. Ale to ešte nič nebolo! Čo sa podľa vás skrýva ešte pod lavicou?
2. Ako by ste povedali inakšie: dostal strach!
3. Porozprávajte sa o tom, či ste už leteli na krídlach fantázie tak ako spisovateľ?

DANIEL HEVIER

Vyrušovák

» 5

Miro Sovák je vyrušovák. On za to ani nemôže. Má v tele takú šibistrunku, ktorá mu stále nedá pokoja: pozri sa dozadu, čo ak sa tam deje niečo dôležité. Potom zase: Pozri sa do aktovky, či ti tam školská myš nezjedla desiatu. Miro sa zohne, otvorí aktovku, poprehadzuje v nej všetko, až mu polovica vecí vypadne na zem. Pani učiteľka sa pozerá, kto to vyrušuje. A znovu tá šibistrunka: Skús, či si ešte nezabudol kikirikať! Miro vie kikirikať perfektne. To už je priveľa! Pani učiteľka povie: Pošleš mi do školy otca, Miro! A Miro Sovák – Vyrušovák sklopí oči a hanblivo zašepká: Rád by som, ale viete, keď ja by som ho nechcel doma s takými vecami vyrušovať!

1. Tajíte svoje školské veci aj vy pred rodičmi?
2. Spisovateľ vymyslel slová vyrušovák a šibistrunka. Čo znamenajú tieto slová? Ako by ste to povedali inakšie?
3. Čo najčastejšie upúta vašu pozornosť na vyučovacích hodinách?

KRISTA BENDOVÁ

Bola raz jedna trieda

Bola raz jedna trieda,
V tej triede bola krieda.

Tá krieda bola biela
A bolo jej dosť veľa.

No prišiel Miško Muška –
Šuch–kriedu do vrecúška!

A prišiel Šaňko Šuška
Šuch–kriedu do vrecúška!

Vo vreckách bola krieda,
Nemala kriedu trieda.

A potom Muška, Hruška, Šuška,
Čo skryli kriedu do vrecúška,

Našli si plôtik dáky,
Čmárali haky-baky

A žiaci v triede veľkú nulu
Písali prstom na tabuľu.

» 5

1. Nájdite v básni zvukomalebné slová!
2. Viete, čo je to prezývka? Aké prezývky poznáte?
3. Všimnite si rýmy v básni. Zbierajte aj vy rýmujúce slová!

6 ▶ 16

MARTIN KUKUČÍN V starej škole

Keď som v septembri prišiel do školy, bol som jediný medzi prvoročnými, čo som vedel čítať a písať. Mňa priviedli hneď prvý deň, podľa zákona. Chudobnejší rodičia zameškali týždeň i dva priviesť svoje deti. O dva týždne po mne prišiel i Janko Ružanovie. Nemal šiat a jeho mať nemala čím do školy zaplatiť – preto sa oneskorril. Musela najprv zarobiť peniaze. Janko bol zasa v šatách, čo som ja minulý rok odhodil...

Janko, akoby sme sa nepoznali, neopovážil sa pozrieť na mňa. Keď sa ho pán učiteľ spýtal – Ktorého poznáš z týchto najmladších, – Janko sa bál ukázať na mňa. Ja som sa mu tiež nepriznal. Hanbil som sa pred staršími uznať, že tento chlapec, taký prostý, a k tomu otrhaný, je mojím priateľom. No jeho matka sa ozvala namiesto syna:

– Tamto sedí Jožko richtárov – spolu sa bavievali.

Pán učiteľ pozrel na mňa s výčitkou.

– Ty ho, Jožko, znáš? Čo si sa mu hneď nepriznal? Budete spolu sedávať!

1. Čo znamená dnes podľa vás byť chudobným? Čo nemá ten, kto je chudobný?
2. Stalo sa už, že si sa k niekomu nepriznal? Za akú vlastnosť svojho kamaráta by si sa hanbil?

IVONA BŘEZINOVÁ

Začarovaná trieda – Čáry, máry, fuk

» 6

Čo sa týka triedy, nuž, bola to trieda pekná. Celá biela s veľkou čiernou tabuľou a farebnými obrázkami na stenách. Na zemi stálo dosť lavíc a stoličiek. Bolo to však úplne na figu, lebo tá trieda bola celkom, ale celkom ľudoprázdna.

– Tak, deti, vediem vám nového spolužiaka, – povedala pani učiteľka Orišková, sotva vstúpila do dverí. – Dúfam, že... že... Kde sú všetci? – nechápavo sa obzerala po prázdnej miestnosti.

A potom buchli dvere tresk-plesk a trieda bola odrazu úplne, ale úplne plná detí.

Ale vtom buchli dvere druhý raz a pred tabuľou zrazu stál chlapec. Vlasy mal čiernejšie ako tá tabuľa a gúľal očami, akoby niekoho hľadal.

Tresk-plesk, tresli znovu dvere a nestál pred tabuľou nový žiak, stáli tam traja. Jeden ako druhý, a ten tretí sa odlišoval iba tým, že mal tie svoje čierne vlasy úplne kučeravé.

Do triedy ticho, celkom potichu, vošiel pán riaditeľ.

– Sadnite si, deti, – povedal spokojne.

– Prišiel som sa pozrieť na nášho nového žiaka.

– Oni sú traja, pán riaditeľ, – zašepkala pani učiteľka snaživo. – Traja, pozrite.

– Hm, hej. Ale prihlásený bol len jeden.

– Tak ako sa, chlapi, voláte? – opýtala sa pani učiteľka.

– Ja som Čáryfuk.

– Ktorý Čáryfuk? – chcela vedieť pani učiteľka. – Peter Čáryfuk alebo Pavol Čáryfuk, alebo azda Michal? Musíš nám povedať celé meno. Pozri, ja som Eva Orišková, a ty?

– Ja som Čáryfuk Demeter, – upresnil chlapec.

– Čáryfuk Demeter? Čo je to za čudné meno? A ty? Ako sa voláš ty? – obrátila sa na druhého chlapca.

– Ja som Máryfuk, – povedal ten druhý. Máryfuk Demeter.

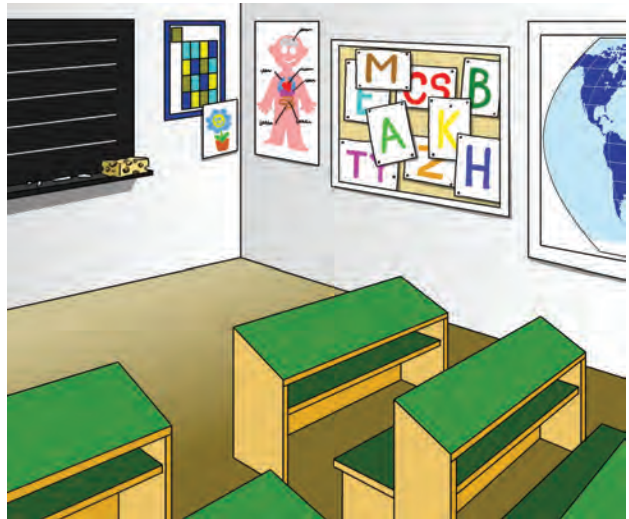
Trieda udivene mlčala.

– Čudné, – vyhlásil pán riaditeľ a s obavami sa pozrel na toho tretieho.

– A teba volajú ako?

– To bude Bublifuk, uvidíš, – zašepkal Jakub.

– Ja som Pišťafuk Demeter. Zvyknú ma však volať Fuky.

Všetci sa začali smiať.

– Ako sa, chlapci, volajú vaši rodičia?

– Čajrumbum Demeter a Cukorkáva Demeterová, – vyhlásili traja noví žiaci zborovo.

Pán riaditeľ si vreckovkou utrel spotené čelo a išiel radšej do 5. B.

1. Bolo to však úplne na figu. – Čo znamená táto veta?
2. Predstavte si, že príde aj do vašej triedy nový spolužiak. Aké meno by ste mu dali?

JOZEF PAVLOVIČ

Otcom byť je ťažké

» 5

Jurko má veľmi dobré srdce. Keď dostane do žiackej knihy zlú známku, radšej ju doma neukazuje, lebo nechce zarmútiť svojich drahých rodičov.

Načo budem sužovať svojho otca, svoju mat'?

Keď ich nechám v klude, lepšie doma bude.

Veď aj sused Mišo dokáže obstojne jeho otca podpísať.

Čo tam podpis, haky-baky, len nech v knihe bude dáky.

Preto hovorí Mišovi: Podpíš otca môjho, ja podpíšem tvojho!

Jurov otec je bagristom, Mišov baníkom. Od ťažkej práce majú ťažké ruky.

Aby aj Mišova ruka bola pri podpisovaní Jurovho otca dosť ťažká,

Juro mu na ňu zavesil svoju tašku. Povedal mu:

– Aby si mal ruku ťažkú, zavesím ti na ňu tašku.

Potom zase Juro zastúpil Miškovho otca.

Keď pán učiteľ kontroloval žiacke knižky, poznamenal:

– Juro je, zdá sa, otcom Mišovi a Mišo zasa Jurovi.

Juro sa priznal. Povedal skromne:

Nechcem robiť doma žiaľ, lebo by ma otec zdral.

Mišo sa spočiatku vyhovárал, no potom tiež vyšiel s pravdou:

Otec nebol doma, a keď prišiel domov, dávno nebolo ma.

Potom sa Juro s Mišom dohodli, že sa začnú učiť,

pretože učenie je síce ťažké, no otcom byť je ešte ťažšie.

1. Čo si myslíte o tom, čo robil Juro s Mišom?
2. Je podľa vás učenie ťažké? Práca vašich rodičov je ťažšia?

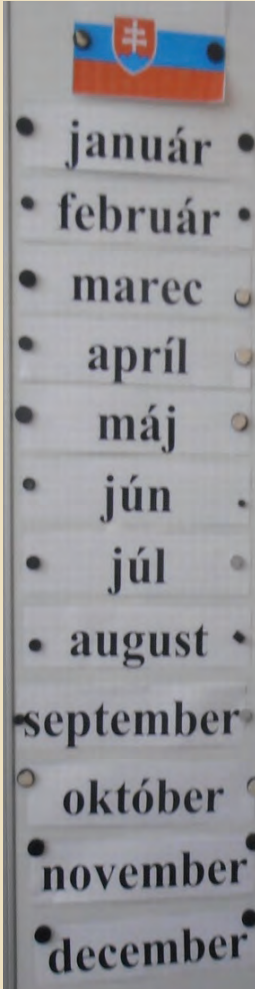
DENNÝ PORIADOK

5 » 16

PAVOL ŠTEFÁNIK
Kamarát rok

» 5

Rok má dvanásť mesiacov,
poviem o nich zopár slov.
Prvý z nich je január,
snehuliakom dáva dar.

Druhý mesiac február
snečných dní máva pár.
S deťmi v dobrej nálade
stvára kúska na ľade.

Tretí marec jediný
ženie zimu z dediny:
Ber sa, teta, z okolia,
oráč ide do poľa!

Apríl poľom preletí,
seje žitko pre deti.
Ako štvrtý v poradí
aj pri hre im poradí.

Piaty chodí mesiac máj,
učí spievať les i háj.
Sadí kvety do šiat lúč,
švárnym chlapcom za klobúk.

Šiesty jún má taký kľúč,
čo pozlátíl slnka lúč.
Zavše o ňom potára,
že prázdniny otvára.

Siedmy júl nám dovolí
začať žatvu na poli,
deťom šantiť v potoku.
Je im hop-cup do skoku.

Ôsmy august v záhrade
nevyhne sa paráde.
– Vitaj u nás, vzácny hosť!
Nesieš jablk, broskýň došť?

September je deviaty,
zo striebra má opraty,
v koči voľky-nevoľky
vezie deti do škôlky.

Október je mesiac snov,
robí hračky z gaštanov.
Stojí v rade desiaty,
vie to každý – ja i ty.

Jedenásty november
do úkrytov ženie zver.
Oberá strom o listy –
nosí kabát zlatistý.

A dvanásty december
rozdá deťom vrece hier.
Ozdobí smrek vločkami
– a rôčik je za nami.

1. Charakterizujte každý mesiac jedným slovom! Čo vám pripomína január?
2. Ktorý je váš najobľúbenejší mesiac roka? Prečo?

RUDOLF DOBIÁŠ ► Dobré ráno, dobrý deň (Úryvok)

► 6

Dobré ráno, dobrý deň!
Dobré ráno, modrá rieka
S chumáčikmi bielych pien.
Dobré ráno, šálka mlieka!

Dobré ráno, akže smiem
Priniesť pozdrav od človeka
I jabloniam do humien,
Aj psíkovi, čo tam šteká.

1. Každé ráno je začiatok niečoho nového. Čomu sa najviac tešíte, keď sa zobudíte?
2. Komu sa ráno najprv pozdravíte? S kým sa lúčite večer?
3. Aké druhy pozdravov ešte poznáte?
4. Nájdite na internete informácie o tom, ako sa zdravia rôzne národy!

V pondelok doma nebudem

♩=120

Vpon - de - lok do - ma ne - bu - dem, v u - to - rok

na jar - mok pôj - dem, a v stre - du z jar - mo -

ku, vo štvr - tok s chlap - ca - mi do šen - ku,

V pondelok doma nebudem,
v utorok na jarmok pôjdem,
[: a v stredu z jarmoku,
vo štvrtok s chlapcami do šenku. :]

A v piatok, Anička moja,
ty budeš ženička moja,
[: v sobotu rúčku dáš,
v nedeľu pôjdeme na sobáš. :]

Čia si, Anička, čia,
otcova či materina,
[: Čia som, tvoja som,
otcova i materina som. :]

Čia by, šuhajko, bola,
keby ja nebola tvoja,
[: Čia som, tvoja som,
šuhajko, šuhajko, tvoja som. :].

(Ludová pieseň)

ZAMESTNANIA – REMESLÁ

5 » 17

KRISTA BENDOVÁ

Generál

Poznáte, deti, Ivana? Možno aj áno. Má také strapaté vlasy ako ani jeden chlapec v našom meste. Oči má veľké, okrúhle ako taniere a čierne ani uhol'. Istotne ho spoznáte, keď ho stretnete v našej ulici. O tomto Ivanovi vám chcem rozprávať. Raz večer, keď už ležal v postieľke, hovorí svojmu oteckovi:

- Tata, vieš, čím ja budem, keď narastiem? Generálom.
- Akože? – čuduje sa tata, – veď včera si chcel byť šoférom.
- To bolo včera, – vraví Ivan. – Ale dnes chcem byť generálom. Budem mať revolver, pušku a možno aj delo.

Tata pokrútil hlavou.

- A vieš ty, Ivan, že generálom byť je veľmi ťažká vec?

To musí byť veľmi smelý človek.

– Nech. Veď ja sa nebojím. Budem mať revolver, pušku a delo. Budem chodiť v noci po hore a naháňať nepriateľov. Pochytám ich, poviazem a privediem všetkých domov do pivnice.

- No dobre, veď uvidíme. Ale teraz už spi!

Tata prikryl Ivana perinkou, zhasol svetlo a vyšiel.

O chvíľu bolo počuť veľký krik. Tata vošiel do Ivanovej izby.

- Čo ti je? Prečo plačeš?

– Keď ja sa bojím, – narieka Ivan. – Taká tma je tu a voľakto tu chodí, jojój...!

Ale v izbe nebolo nikoho. To len drevená dlážka praskala.

- Aj pod oknami niekto behá, – narieka Ivan.

Ale nikto nebehal. To sa len stromy kývali.

- A v kúte niekto sedí...

Ale nikto nesedel. Len stolička tam stála.

Tata znova prikryl uplakaného Ivana, pohladkal ho po hlave:

- A teraz už spi, ty... generál.

Generál si utrel zaslzené oči, potiahol dva razy nosom. Potom povedal celkom tichučko:

- Tata, aspoň malú lampu mi nechaj svietiť. Možno, že budem radšej šoférom... Čo poviete, deti, môžu sa šoféri báť?

1. Čím ste chceli byť v škôlke a čím teraz?
2. Opýtajte sa rodičov, čím chceli byť v detstve!
3. Nájdite synonymá slov bojazlivý a smelý!

A ja som z Oravy debnár

♩=110

A ja som z O - ra - vy deb - nár
a ja ťa diev - čat - ko nez - nám. Vez - mem si po - bí - jač,

klieš - te, pôj - dem ja na van - dry eš - te.

A ja som z Oravy debnár, a ja ťa, dievčatko, neznám.

[: Vezmem si pobíjač, kliešte, pôjdem ja na vandry ešte. :]

Keď ma ty, šuhajko, nechceš, hľadaj si dievčatko kde chceš.

[: Ani ja nebudem tvoja, nedá ma mamička moja. :]

Čo sa jak, dievčatko, brániš, od našej záhradky strániš.

[: A predsa len budeš moja, dajú ťa mamička tvoja. :]

Ani mi do domu nechod', ani mi muziku nevod',

[: lebo ja nebudem tvoja, nedá ma mamička moja. :]

Keď ma ty, šuhajko, nechceš, hľadaj si dievčatko kde chceš.

[: A ja si za všítek zájdem, tam si ja dievčatko nájdem. :]

(Ludová pieseň)

» 5

» 6

Ja som dobrý remeselník

Ja som dobrý remeselník z tej Trenčianskej stolice,
po mestách a po dedinách chodím drotovať hrnce.
Tu mňa všade chcejú míti, kde majú hrnce rozbitý.
Ja som dobrý remeselník z tej Trenčianskej stolice,
po mestách a po dedinách chodím drotovať hrnce.

Ženičky ma veľmi ľúbá, lebo som chlapec kezský,
keď ktorá čo drotovať dá, k tomu som veľmi frišký.
A že dobre drotovať znám, nuž si dobre i platiť dám.
Ja som dobrý remeselník z tej Trenčianskej stolice,
po mestách a po dedinách chodím drotovať hrnce.

A keď si idem po meste, tu ma volajú dievky:
„Hej, sem, môj ľúby drotáru, poďte drotovať hrnky!”
Ja si sadnem, odrotujem, s dievčatky si požartujem.
Ja som dobrý remeselník z tej Trenčianskej stolice,
po mestách a po dedinách chodím drotovať hrnce.

Drotár som ja, drotár budem, drotárom chcem zostať
a keď pôjdem po uliciach, tak si budem spievati:
„Hrnce, misky i randličky dajte drotovať ženičky!”
Ja som dobrý remeselník z tej Trenčianskej stolice,
po mestách a po dedinách chodím drotovať hrnce.

(Ludová pieseň)

Sen o namyslenej hviezde

» 6

Ja mám iba jeden sen.
Chcem byť slávnou hviezdou v telke.
Nový kostým každý deň.
A zahlásiť učiteľke.

No nemám čas.
Keby ste mi pokoj dali!
Veď budem hrať, prosím vás,
V trinásťdielnom seriáli.

Áno, toto je môj sen,
Hoci sa to možno nezdá.
Raz ma pozná celá zem.
Budem predsa slávna hviezda.

Preto žiadam ešte raz:
„Dajte pokoj s úlohami!“
Nemienim svoj vzácny čas
Takto márníť medzi vami.

Len umenie je môj svet.
A hrať, to je pre mňa hračka.
V telke poznám naspamäť
Aj to, že som vzorná žiačka.

Ja mám totiž jeden sen.
Chcem byť slávnou hviezdou v telke.
Nový účes každý deň
A pošepkať učiteľke:

Prepáčte mi, prosím vás,
Viem, že nesprávam sa vhodne.
Byť však pyšná na svoj hlas
Medzi hviezdami je módne!

(Podľa Zorničky)

1. Médiá sú dnes veľmi lákavé. Chceli by ste byť známi aj vy cez médiá?
2. Viete, čo znamenajú slová hviezda, celebrita?
3. Porozprávajte sa o tom, ku ktorým povolaniam je nevyhnutný talent!

SLOVENSKO, SVIATKY

6 ▶ 03

Pri Prešporku na Dunaji

♩=110

Pri Prešpor-ku, na Du-na-ji hús-ky sa pe-rú, hús-ky
vez-mi, šu-haj, ka-ra-bín-čok, za-streľ mi jed-nu, za-streľ

sa pe-rú,
mi jed-nu. Ja tie hús-ky ne-za-stre-lím,

ja tie hús-ky znám, znám, znám, to sú hús-ky mo-jej Zuz-ky,

čo k nej cho-die-va-m, čo k nej cho-die-vam.

▶▶ 6

Pri Prešporku na Dunaji húsky sa perú, húsky sa perú.
Vezmi, šuhaj, karabínku, zastreľ z nich jednu, zastreľ z nich jednu.
[: Ja tie húsky nezastreľím, ja tie húsky znám, znám, znám.
To sú húsky mojej Zuzky, čo k nej chodievam, čo k nej chodievam.:]

(Ludová pieseň)

Mal'ba na sklo insitnej maliarky Moniky Berényiovej Lamiovej

Štedrý večer

(Dramatizácia podľa E. Horváthovej Rok vo zvykoch nášho ľudu)

» 6

Táto dramatizácia vám priblíži štedrovečerné zvyky.

Gazda: Dávam na tento stôl seno a slamu, aby nám dobytok nevykapal, aby sa mu darilo, aby bol hojný.

Gazdiná: Kladiem pod tento stôl sekeru, aby nás nikdy sily neopúšťali a aby bola celá rodina zdravá.

Matka: Sypem na tento stôl jačmeň a pšenicu, aby v našom dome vždy bolo dosť chleba i iného jedla.

Dcéra 1: Sypem na tento stôl aj hrášok, aj fazuľu, lebo i tie patria k chlebu. I tých rodine treba.

Matka: Na tento biely obrus kladiem rozkrojený chlieb, ktorý zjeme pri večeri.

Dcéra2: A tento nám ostane do nového roka, aby sme nezabudli, ako sme tu celá rodina na Štedrý večer sedeli.

Matka: Dnes večer je stôl krásny, prestretý pre celú rodinu, aby sa v novom roku nerozišla.

Dcéra1: A to sú orechy pre duše našich predkov. Treba ich porozhadzovať, aby sa nehnevali.

Dcéra2: Aby sme v novom roku mali veľa šťastia. Tu máš, vyvešti si. Čo ma čaká v ďalšom roku, zdravie či choroba? Šťastie či nešťastie?

Matka: Už je všetko k večeri prichystané, a túto sviečku zapálím, keď budeme všetci pri stole.

Dcéra1: Všetko najlepšie k Vianociam a do nového roka. Mám pre teba darček.

Dcéra2: Aj ja mám pre teba darček. Všetko najlepšie k Vianociam...

1. Zahrajte to ako krátke divadelné predstavenie pred sviatkami.
2. Prečo je dôležitá súdržnosť rodiny? Porozprávajte sa o tom!

» 6

MICHAL HRIVNÁK Vianočný príbeh

Kedysi, ani nie tak dávno, bolo zvykom, že na Dohviezdny večer sa spievalo pod osvetlenými oblokmi domov. Báťa Igor veľa rás rozprával svojim vnúčatám o tom, keď mladí chodili spievať s lampášom nielen po dedine, ale aj po sálašoch.

– Bola to moja prvá vandrovka popod dedinské obloky. Veľmi dobre sa na ňu pamätám, už noc predtým som ani spať nemohol, tak netrpezlivo sme vyčkávali s kamarátmi Štedrý večer...

Aj u gazdu Štrbika v našej ulici, čo mal zeme celé hony, kone a voly, sa okná rozsvietili a v druhej ulici zaznel vianočný nápev:

Veselým hlasem spívajme,
Narodení pamatujme,
Krista spasiteľa svého,
V chudobe na svet príšleho...

Tento sviatočný večer v našej dedine bol priamo rozprávkový. Od rána až do večera padal sneh. Keďže všetko bolo v bielom, po západe slnka, no i neskoro večer nastalo iba pološero. Všetko sa belelo, len okná žmurkali, keď sa zažínali sviečky a prskavky na vianočných stromčekoch rozsypali milióny hviezdíček.

(Úryvok z knihy Tulipány)

1. Michal Hrivnák je slovenským novinárom a spisovateľom v Maďarsku. Nájdi informácie o tom, aké knihy napísal!
2. Aké vianočné piesne poznáte vy?
3. Čo znamenajú tieto slová: sálaš, vandrovka, prskavka?

5 ▶ 19

RUDO MORIC

Krstiny (Úryvok)

Zazvonil telefón. Vraj zo zoologickej záhrady. Kto ma už volá?

– Čo by ste si želali?

– Radi by sme vás poprosili... – hlas sa odmlčal.

– Tak poproste, – posmeľujem dievča.

– Radi by sme vás poprosili, či by ste neboli krstným otcom... Viete, skrížili sme himalájskeho medveďa so sibírkym a vyšlo to. Narodili sa dve krásne mláďatá.

– Vážne?

– Vážne... Chceli by sme ich pokrstiť, dať im mená... a vy by ste mali byť jednému krstným otcom. Príďte v sobotu popoludní. O tretej. A vymyslíte mu meno, – prosí dievča.

– Hocijaké?

– Nie hocijaké, kdeže... Veď to nie je hocijaké medvedľa. Otec sa volá Mumu, Matka sa tiež začína na em,... i tento by sa mal volať menom, ktoré sa začína na M.

– A čo dar? – Lámem si hlavu, premýšľam a ustavične mi vychádza, že najlepší bude pohár medu. Potom prišla sobota. Pri bráne ZOO ma už čakala kolegyňa, spisovateľka...

1. Čo sú to krstiny? Ako u nás oslavujú tento sviatok?

2. Pozrite sa do kalendára. Aké meno by ste dali vášmu bračkovovi či sestre?

3. Aké rodinné sviatky by ste vedeli pomenovať?

6 ▶ 02

Po nábreží koník beží, koník vraný,
skadiaľže si, šuhajček, maľovaný?
[: Skadiaľ som, stadiaľ som,
slovenského rodu som, duša moja. :]

Z tej jedličky dve hrdličky na tú lúčku.
Ja som Slovák, ty Slovenka, daj mi rúčku.
[: Rúčku ti podávam,
tebe verná ostávam, duša moja. :]

Po nábreží koník beží

Pod lipkou, nad lipkou iskierečka,
skadeže si, moja milá frajerečka.
[: Skadiaľ som, stadiaľ som,
slovenského rodu som, duša moja. :]

Povedz že mi, duša moja, čia ty budeš,
povedz že mi, duša moja, čia ty budeš?
[: Už som povedala,
že ja budem len tvoja, duša moja. :]

(Ludová pieseň)

▶▶ 6

♩=114

6 ▶ 02

Po ná - bre - ži ko - nik be - ži, ko - nik vra - ný,
ska - diaľ - že si šu - ha - ji - ček ma - ľo - va - ný?

Ska - diaľ som, sta - diaľ som, slo - ven - ské - ho

ro - du som, du - ša mo - ja.

JA A MOJE OKOLIE – ROČNÉ OBDOBIA

ALEXANDER KORMOŠ ▶ Bezo snehu

Červenkastú máme strechu
v lete – v zime bezo snehu.
A keď padá, hneď sa stratí
na dvore i na úvrti.

Sánkovačka, lyžovačka
vychádzajú z módy,
nadarmo sa naša babka
za sniežikom modlí.

Napadlo raz trochu v noci,
ostalo nám z neho čosi
na jedného snehuliaka;
ale kým sa dohotovil,
bola z neho iba mláka.

▶▶ 5

5 » 20

MÁRIA ĎURÍČKOVÁ

Studená návšteva

Minulú stredu prišla do triedy Zima. Len tak mne nič, tebe nič. Možno zo zvedavosti, možno zablúdila, kto ju tam vie. Stala si na stupienok a spytuje sa:

- Deti, poznáte ma?
- Ty si Zima, – vravia deti a dúchajú si na prsty.
- Ste bystré deti, také ja rada – vraví Zima. – A keď je tak, nuž sa spolu zabavíme, či chcete?
- Chceme, chceme, – kričia deti a drkocú zubami.

Dýchla Zima na luster – a tu z neho začal rásť cencúľ, dlhý, dlhočizný až po samú zem.

Odlomila Zima z cencúľa, dala Paľkovi a Katke. Odlomila druhý raz, dala Žofke a Betke. Odlomila a dala, odlomila a dala. Všetci dostali po kúsku. Cencúľ bol studený, až na zuby oziabalo, ale sladký ako med. Potom Zima dupla nohou – a tu sa pomedzi lavice spravila kĺzačka. Pustil sa po nej Ďurko, preletel ako blesk. Pustila sa Dorotka – neplakala, kdeže! – a smiala sa aj Zima. Vytiahla z vrecka veľkú snehovú hviezdičku a prilepila ju Dorotke na čelo. Mali ste vidieť, ako jej pristala! Vyzerala s tou hviezdičkou ako Pyšná princezná. Škoda, že sa Zima nezdržala v triede dlhšie – po hodine odišla.

1. Ktoré ročné obdobie by ste najradšej privítali v triede?
2. Vymyslite rozhovor s vaším obľúbeným ročným obdobím! Prečítajte to spolužiakom, či uhádnú, ktoré je to ročné obdobie.

MILAN RÚFUS

Zimná modlitbička

Aby bol briežik,
Na briežku sniežik,
Na sniežku sane,
Daj nám to, Pane!

Zima je pre deti,
Zima je biela
Ako tá dušička
Z detského čela.

Daj deťom sniežika,
Daj bielym bielu.
Daj radosť radosti,
Daj nám ju celú!

» 5

Záber Imricha Fuhla

RUDO MORIC

Barometer

K Igorovi príbehol Ivan až zo štvrtej chaty. Pod' pozrieť, spravil som si barometer. Keď budeš zvedavý na počasie, len sa ma opýtaj.

Pravdaže, Igor bol na to čudo zvedavý. Rozbehol sa za Ivanom. Príbehli za chatu – a tam naozaj čudo. Na pníčku visí kus špagáta a pod ním dostička. Na dostičke napísané:

» 5

Špagát suchý – pekné počasie.

Špagát mokrý – dážď

Špagát sa hojdá – vietor.

Špagát nevidieť – hmla.

Hľadá Igor, hľadá a potom sa rozosmeje. Až sa za brucho chytá. A smeje sa aj Ivan. Keď sa trochu utíšili, Igor vraví: Neprídem sa ja k tebe vypytovať na počasie. Ale vtíp je dobrý.

1. Poznáte pranostiky o počasí? Nájdite niekoľko na internete!
2. Príslovie je ľudový výrok. Vyjadruje životné skúsenosti. Vysvetlite význam týchto prísloví:

Ide marec, poberaj sa, stavec.

Medardova kvapka štyridsať dní kvapká.

Mnoho snehu, málo sena.

Kto popod pec sadá, ten len zimu hľadá.

Na jar cent dažďa, funt zlata.

6 » 07

V hlbkej doline

♩=176

V hl - bo - kej do - li - ne sm - ka vo - du pi -

je, | 1. v hl | 2. ho - rár na ňu mie -

The musical score is written for piano in 3/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of two systems of music. The first system has five measures of music with lyrics 'V hl - bo - kej do - li - ne sm - ka vo - du pi -'. The second system has five measures of music with lyrics 'je, | 1. v hl | 2. ho - rár na ňu mie -'. Chords are indicated below the notes: G, C, G, D7, G, C, G, D7.

6 » 07

ri, ho - rár na ňu mie - ri, ho - rár na

ňu mie - ri, že si ju zast - re - lí. 1. 2. 2. Ne-

[: V hlbkej doline srnka vodu pije, :]
 [: horár na ňu mieri, horár na ňu mieri,
 horár na ňu mieri, že si ju zastrelí. :]

[: Nestrieľaj ma, horár, neni som ja srnka, :]
 [: ale som ja, ale, ale som ja, ale,
 ale som ja, ale, zakliata panenka. :]

[: Zakliala ma mamka v nedeľu za rána, :]
 [: že som nechcela ísť, že som nechcela ísť,
 že som nechcela ísť za pána horára. :]

» 6

[: Horári, horári, zle horárujete, :]
 [: za každou jedličkou, za každou jedličkou,
 za každou jedličkou dievča milujete. :]

[: Horárova žena bledá ako stena :]
 [: a horár červený, a horár červený,
 a horár červený ľúbi iné ženy. :]

(Ludová pieseň)

MÁRIA RÁZUSOVÁ-MARTÁKOVÁ Ranená breza

Mesiacik veľký, zlatistý,
bozkával brezu na listy:
– Brezička, breza, riekni mi,
prečo tak plačeš noci, dni?

– Čo? – skríkol mesiac na skaly.
– Čo? – skaly trikrát zvolali.
– Či sa ti azda zle darí?
Veď si najkrajšia v chotári!

Pozrela breza do neba,
otriasla slzy zo seba,
pritisla lístky ku perám:
– Mesiacik, druh môj... umieram...

Zastenal pníček spanilý:
– Deti mi srdce zranili.
Sekerou Ťali do dreva,
krv sa mi zo žíl vylieva...

Mesiacik zašiel – nastal deň,
plakali listy, plakal peň.
Keď svitla teplá nedeľa,
ranená breza umrela.

» 6

1. Aké stromy ešte poznáte? Vymenujte ich!
2. Pomocou básne pomenujte časti stromu!
3. Zahrajte situáciu opísanú v básni!

PAVOL ŠTEFÁNIK Čo je slnko?

» 6

1. Slnko je krajčír stále usmiaty, oblaky strihá sebe na šaty.
2. Slnko je lekár, liek má jediný a ozdraví ním mestá, dediny.
3. Slnko je merač času na veži, jak je deň dlhý na ňom záleží.
4. Slnko je starý maliar vo fraku, štetec si máča v každom oblaku.
5. Ten jeho štetec zlatom sa blýska, farbí ním deti na kúpaliskách.

1. Napíšte spolu podobnú báseň s názvom „Čo je to mesiac?“

5 » 18

JARMILA ŠTÍTNIČKÁ Nahnevaný oblak

» 5

Po oblohe sa prechádzal sivý oblak. Zazreli ho kvety a prosili:

– Milý oblak, sme veľmi smädné, napoj nás dáždikom!

Zazreli ho stromy a volali:

– Sivý oblak, slabneme od smädu, pošli nám dážď!

Zazrela ho vysušená zem a vzdychla:

– Mocný oblak, som celá dopukaná od horúčavy, osviež ma dažďom!

Vybral sa sivý oblak k bratom obláčikom a povedal:

– Dosť ste sa už našantili, oblaky. Prihotovte si kanvičky, treba popolievať zem, lebo je vysušená a vädnú kvety i stromy.

Ale oblaky ho neposlúchali. Naháňali sa po oblohe. Nahneval sa sivý oblak, celý očernel od hnevu, hromovým hlasom zvolal:

– Hneď a zaraz berte kanvičky a polievajte zem!

Medzi oblakmi nastala trma-vrma. Jeden cez druhého bežali po kanvičky a chytró polievali zem. Deti hľadeli cez okno na oblohu a vraveli:

– Je búrka.

1. Vyhľadajte v texte vety, ktoré vyjadrujú želanie a rozkaz!
2. Zahrajte dialóg! Precvičujte intonáciu rozkazovacích a želacích viet!

Záber Imricha Fuhla

6 ▶▶ 18

ĽUDO ONDREJOV

Búrka

V kuchyni sa stmievalo. Od juhu sa blížili ťažké oblaky, vietor lomcoval po stromoch.
– Príde búrka, – povedala mama.

Jerguš vyšiel do záhrady. Teplý víchor začieral do vlasov, fúkal na holé prsia, pod rozopätú košeľu. Košeľa sa nadúvala ako balón. Zo stromov padali odlomené halúzky. Vtáky sa ukryli, nikde ich nebolo. Spýchlo riedko, veľkými kvapkami.

Hneď sa zošuchlo, prudko, ako z vreca. Jerguš skryl sa do drevárne, pozeral na zátopu dažďa. Krútnava hrala zelenkavými farbami. Hromy udierali, blýskalo sa dlhými bičmi. Na dvore tancovali malé klobúčiky pod kvapkami vody. Stekalo, zurčalo, hukotalo. Preblesklo sa, znova sa zotmilo. Lejak ešte mocnejšie zatrepotal. Tráva na poliach poľahla. Potôčky špinavej vody hadili sa dolu dvorom.

Búrka chytro preletela, stratila sa medzi vrchmi. Jasné nebo zabelaselo sa v mláčkach, zem voňala chlebom. V pokosenej tráve ožila drobná tráva, zasvietila novým životom.

1. Označte v texte slová, ktoré slúžia na opis búrky!
2. Nájdite synonymá k slovu lejak!
3. Čo znamená slovo krútnava?

ALEXANDER KORMOŠ ► Jar bola

1. Jar bola, šantili lesné víly. Leto bolo, uletelo, k jeseni sa chýli.	2. Čas bol vlúdny, vlažný, čistý. Triasli sa, mihali sa na osike listy.	3. Kvitli trnky, kvitla hruška, mámivo zavoňala materina dúška.
4. Kraj sa kúpal v lúčoch slnka, v dúbrave dupotavo utekala srnka.	5. Jar s letom ušli, zutekali víly. Všetko to ufrčalo, k jeseni sa chýli.	

6 ► 19

► 6

1. Čo je báseň? Čo sú to zvukomalebné slová?
2. Čo je rým? Vypíšte z básne rýmujúce sa slová!
3. Nájdite slovesá vo veršoch! Všimnite si, ako sa menia zmenou ročného obdobia!

♩=116

Moje milé, premilené jahody

► 5

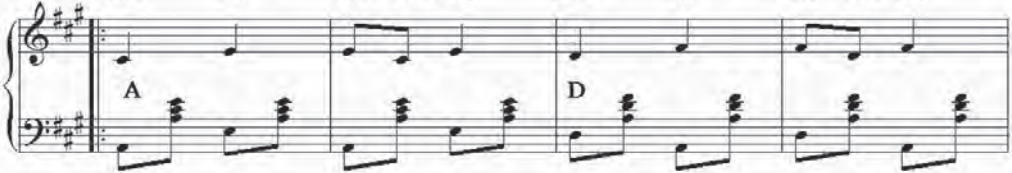
Mo - je mi - lé, pre - mi - le - né ja - ho - dy,

všet - ky ste mi po - pa - da - li do vo - dy.

Kto vás dos - ta - ne, nech vás dos - ta - ne,

nech - že sa len mo - jej mi - lej kriv - da ne - sta - ne.

Moje milé, premilené jahody,
všetky ste mi popadali do vody.
[: Kto vás dostane, ten vás dostane,
nechže sa len mojej milej krivda nestane.:]

Moje milé, premilené čerešne,
všetky ste sa rozsypali po ceste.
[: Kto vás dostane, ten vás dostane,
nechže sa len mojej milej krivda nestane.:]

Moje milé, premilené maliny,
spadli ste mi do hlbkej doliny.
[: Kto vás dostane, ten vás dostane,
nechže sa len mojej milej krivda nestane.:]

Moje milé, premilené černice,
všetky ste mi popadali do hlbkej studnice.
[: Kto vás dostane, ten vás dostane,
nechže sa len mojej milej krivda nestane.:]

(Ludová pieseň)

MILAN RÚFUS » Jarná modlitba

Tráva je múdra vec.
Čo všetko vie ti!
Tráva je koberec
pod nohy detí.

Pre ľudí mliečičko,
pre zvery chlebič.
Zelená halena,
ušíta v nebi.

Daj, Bože, trávičku.
Už sa nám žiada.
Zložiť v nej hlavičku,
kvety v nej hľadať.

Slnko už jako zvon
na Tvoju slávu
vzdváňa, Pane náš.
Daruj nám trávu!

» 5

1. Vysvetlite, prečo je tráva „múdra vec“!
2. Ktoré slová v básni sa viažu k jari?

6 ▶ 00

♩ = 100

Červené jablčko v oblôčku mám

Čer - ve - né ja - blč - ko v ob - lôč - ku mám,

ko - ho ra - da vi - dím, ko - ho ra - da

vi - dím, to - mu ho dám, to - mu ho dám.

Červené jablčko v oblôčku mám,
koho rada vidím, tomu ho dám.

[: A ja Ťa, Janičko, najradšej mám,

ja ti to červené, ja ti to červené
jablčko dám, jablčko dám. :]

(Ludová pieseň)

LUBOMÍR FELDEK ▶ Záhradnícke zážitky

▶▶ 5

Ej, ja som rád záhradničil!
Ej, ja som rad záhrad ničil!

Na zelenú planinu
zasadil som slatinu.
Reku – keď sa urodí
pozvem známych na hody.

Namiesto tej slaniny
vyrástla tam tráva.
Na hody nik nechcel ísť.
Jem ju sám.
Veď strava rastlinná je zdravá.

Raz mi zasa sused
prišiel povedať,
že si budem musieť
lepšie pozor dať,
lebo ríbezľové strapce
ozobávajú mi vrabce.

Vzal som pušku
a strelil som do tých strapcov!
Čo mi majú ozobávať
mojich vrabcov?

Ej, ja som rád záhradničil!
Ej, ja som rad záhrad ničil!

1. Prečo je to veselá báseň?
2. Básnik napísal príhodu z vlastného života. Čo robil so strapcami?

Kukulienka, kde si bola?

♩ = 106

6 ► 08 Ku - ku - lien - ka, kde si bo - la,

keď tá tu - há zi - ma bo - la?

Ha - ja - ja, ku - ku - ku, se - de - la som na bu - ku.

Kukulienka, kde si bola, keď tá tuhá zima bola?
Hajaja, kukuku, sedela som na buku,
hajaja, kukuku, sedela som na buku.

Sedela som na tom dube, kde Janičko drevo rúbe.
Hajaja, kukuku, sedela som na buku,
hajaja, kukuku, sedela som na buku.

Sedela som na tej lávce, kde Janičko krpce láce
Hajaja, kukuku, sedela som na buku,
hajaja, kukuku, sedela som na buku.

Keď som včera prala šaty, stratila som prsteň zlatý.
Hajaja, kukuku, sedela som na buku,
hajaja, kukuku, sedela som na buku.

Vrabec kričí spoza kríčka, že je prsteň u Janička.
Hajaja, kukuku, sedela som na buku,
hajaja, kukuku, sedela som na buku.

Sova volá spod jedličky, že je prsteň u Aničky.
Hajaja, kukuku, sedela som na buku,
hajaja, kukuku, sedela som na buku.

(Eudová pieseň)

6 ▶▶ 21

MÁRIA JANČOVÁ Belko

Na šušky chodili sme so starým otcom. U Jablonských mali psa. Veľmi prítulného a pekného, s bielou kučeravou srst'ou. Belkom ho volali...

... Belko mal veľmi rád starého otca a vždy šiel s nami na tie šušky. Za celý čas, kým sme ich zo smrekov oberali, sedel pod stromom a striehol nám batôžtek s chlebom a slaninou...

... Raz sme zašli veľmi ďaleko do hory. Vtedy sme akosi veľmi dlho zbierali. Už sa celkom zotmelo, keď starý otec zišiel z posledného smreka. Chodili sme po hore a hľadali sme miesto, kde sme nechali Belka pri batôžku. Ani Belka, ani batôžka nikde. Pobrli sme sa domov. Mysleli sme si, že múdry psík pochytil batôžtek a bežal s ním domov. Ale doma Belka nebolo! Ani sme nespali, čo nám ho bolo tak ľúto.

Na druhé ráno vybrali sme sa zase na šušky. Prídeme na kraj hory, a čo nevidíme? Pod smrekom, kde sme včera položili batôžtek, stojí Belko a stráži ho! Ani sa ho nedotkol... A len čo nás zočil, veselo zabrechal a začal naradovaný obskakovať okolo starého otca.

– A dali ste mu chleba a slaniny? – staralo sa dievčatko. Skoro sa bálo, že si stará mať dosť nevážila vernej služby toho psa.

– To bolo prvé, čo sme urobili. Veru sme ho nakŕmili i pohladkali po chrbte a poťapkali po hlave. Veď mnohokrát ani ľudia nevedia byť takí verní, aký sa ukázal tento psík.

1. Aký pes bol Belko, predstavte si ho a opíšte!
2. Máte aj vy psa? Ako sa volá? Opíšte ho, aký je!
3. Pes je najlepší priateľ človeka – hovorí príslovie. Ako si to myslíte vy?

IMRICH FUHL » Šteká pes

Šteká pes do hory,
hora do psa šteká.
Kníše sa čierny tieň
šumiaceho smreka.

Šteká pes do noci,
mesiac sa mu smeje.
Na koho to štekáš,
veď len vietor veje!?

IMRICH FUHL » Večer

Zastalo
vreteno
dňa.

Bije mi
do očí
tma.

Chcel som sa
na babu
hrať,

ale ma
dali už
spať.

» 5

6 » 22

Pipíšky

Vyrástol nový rodinný domček. Bývajú v ňom od zimy otec, mama a Martin. Prežívajú v dome prvú jar, v záhrade kvitnú jahody... Martin zbehol do záhrady. Padla mu tam lopta, zakotúľala sa do jahôd.

– Mamí-í, z jahôd vyletel vtáčik! – kričí Martin. – Tatií, on tu zniesol vajíčko! Otec zbehol dolu. V jamke pod jahodou sa naozaj belelo vajíčko s tmavými škvrnami.

– Len si predstavte, – vraví otec radostne, – v jahodách je hniezdo. Nie aby si vajíčko chytal, Martin! Vtáčik by sa už nikdy nevrátil!

Na druhý deň bolo hniezdo prázdne. Túlili sa však v ňom k sebe dve vajíčka. Martin sa poobzeral, či sa vtáčik nedíva, a jedno na chvíľočku poľahkal. Bolo ľahučké...

Len čo sa Martin nasledujúci deň zobudil, rozbehol sa v pyžame do záhradky. Vajíčka nepribudlo, po vtáčikovi ani stopy.

Martin má z toho boľavú hlavu. Priznal sa mame, že sa dotkol vajíčka. Ale len trochu, na vajíčku to vôbec nebolo poznať. Nepochválila ho za to. Vtáčik to však Martinovi odpustil.

Nastávajúceho dňa boli v hniezde tri vajíčka. A okolo poletovali dva vtáčiky – samicčka a samček. Martinovi odpadol kameň zo srdca...

(Podľa Jozefa Pavloviča)

1. Aké vtáky poznáte? Ktoré žijú vo vašom okolí?
2. Ako sa staráme o vtákov v zime?

5 ▶ 21

IVANA SEMJANOVÁ

Vtáky v zime

Sýkorka Zorka bola krásna. mala žltučké bruško, čiernu hlavičku. Keď lietala za muškami, deti na ňu volali:

– Vtáčik maličký, prileť k nám!

Vrabčiak Pucó bol úplne iný. Vždy strapatý, sivý, poskakoval po dvoroch a kradol omrvinky, kde sa len dalo. Hneval sa na celý svet, no väčšmi na sýkorku Zorku.

– Dajsamisvete, vraj krásavica! Žltá ako papagáj.

Keď Pucó uvidel Zorku, vykrikoval za ňou:

– Žltáň, brtáň, bé-bé-bé!

Ako tak robí grimasy, zrazu bác! – spadol do mláky, plnej špinavej vody.

– Pomóc, pomóc – zabľabotal Pucó.

Už-už sa zdalo, že sa Pucó utopí, keď tu zrazu... Zorka sa mihla v povetrí, zakrúžila nad mláku, zakvačila zobáčik do Pucovho telička a vytiahla ho z vody.

– To bolo strašné – otriasol sa Pucó. – Zorka, kamarátka moja, ani si nevieš predstaviť, aký som ti vd'ačný. Odteraz nemáš lepšieho kamaráta, to ti sľubujem!

– Dobre, dobre, Pucó, verím ti, – usmiala sa Zorka a odletela.

Od toho času sa Pucó a Zorka zdravili ako najlepšie kamaráti:

– Ahoj, Zorka! Kam letíš?

– Ahoj, rovno za zobáčikom!

Všetko by bolo dobré, keby nebola prišla zima. Tá je pre vtáčiky zlá.

– Z-z-z-ima mi je Pucó.

– Aj mne je strašná zima, Zorka. Pritiahneme sa k sebe, bude nám teplejšie.

- Ale ja som aj hladná, Pucó.
- Aj ja som strašne hladný, Zorka.
- Poďme si hľadať niečo do zobáčka!

A tak leteli. Pucó uvidel na zemi jednu omrvinku. Urobil ham, a už ju mal v brušku.

- Nabudúce sa s tebou rozdelím, ver mi, – ospravedlňoval sa Pucó.

Na druhý deň Zorka priletela k Pucovi.

– Pucó, rýchlo, Peťo nasypal do malých mištičiek plno zrníek. Choď sa najesť, ja letím pre ďalšie sýkorky.

Pucó jedol, jedol, jedol – až zjedol všetko a rýchlo sa vyparil.

- Pucó, čo si to urobil?

– Ja, čo som spravil, Zorka?

– Ved' ty vieš čo!

– Nie, neviem. Zorka, ver mi, ja som to nebol.

– Pucó, Pucó, keby si sa aspoň podelil s ostatnými.

– Zorka, prepáč, už to viac neurobím.

– Ja ti už neverím. Maj sa dobre, Pucó.

– Kam letíš, kamarátka moja, nenechávaj ma tu samého, prosím ťa!

Ale Zorka bola už ďaleko. Stratila sa v oblakoch a nechala Puca opusteného sedieť na konári. Pucó ostal úplne, úplne sám...

1. Naučte sa rozhovor a príbeh zahrajte v triede!

GREGOR PAPUČEK

Pani zima

Padá, padá bez padáka
biele páperie.
Až sa všetko okolo nás
pekne rozbelie.

Biele budú hory-doly,
ihriská i dvor.
Snehobiela pani Zima
prišla spoza hôr.

» 5

1. Básnik Gregor Papuček sa narodil v Pilišských horách, kde je zima krásna. Ktoré slová svedčia o tom, že básnik má rád zimu?
2. Pozbierajte aj vy rýmujúce sa slová k básni o zime!

MILAN RÚFUS

Medveď a komár

Na samom kraji chotára
pristavil medveď komára.
„Krvou sa živíš – povedz, bratku,
ktorý tvor ju má takú sladku?“

„Kto? Človek, milý valibuk!
Ak toto nevieš, tak si drúk!“
A stratil sa mu vo vzduchu,
pri uchu piš'al juchuchú!

Premýšľal medveď do večera.
„Hm, človek. To je nové zviera.
Kadiaľkoľvek som teda šiel,
nič takého som nenašiel.“

Potúlal sa ja sem i tam
a po ceste sa popýtam.“
Tak ide, ide, chlapca stretne.
„Nie si ty človek, prosím pekne?“

» 5

„Nie. Ja len budem človekom.“
 „A takto nevieš o niekom?“
 „Kto chce nájsť, nech si pohľadá!“
 „Toto je teda záhada...“

Ide medveď a starca stretne.
 „Nie si ty človek, prosím pekne?“
 „Nie, ja som len bol človekom.“
 „A takto nevieš o niekom?“

„Hľadaj si, hľadaj, len sa tráp.
 Sám ti to povie, kto je chlap!“
 Dudre si medveď: „To je spolok!
 Netreba mne to, čo už bolo.“

A čo len bude, ani tak.
 Ten človek to je pekný vták.“
 A tu ti pred ním na koni
 šablíčkou husár zazvoní.

„Stoj! Ty si kto?“ „Ja? Človek s hlavou!“
 „Tak ťa zjem! Tu je moje právo!“
 A husár puškou zamieri:
 „Jedz, strela tvojej materi!“

Zavinšujem ti dobrú chuť.
 Vieš, mohlo by ti zapadnúť!“
 a už mu kropí oba boky
 a maca v bokoch pália broky.

Ak uteká, tak uteká.
 „Fuj! Nešťastná krv človeka!
 Tá štípe ako paprika!
 Veď ja ťa chytím, zbojníka,
 ja ti to vrátim, komárisko!“

Neopováž sa ku mne blízko!“
 Komár sa nad ním iba smial
 a letel ďalej v šír a diaľ.
 Ozval sa mu až z lesných lúk.
 „Nevravel som ti, že si drúk?“

6 ►► 23

RUDO MORIC

Z poľovníckej kapsy

(Úryvok)

Sú to zaujímavé obrázky zo života lesných zvierat, ako mu ich vyrozprával horár ujo Bohdan.

– Naša stará mať bola zlatá stvora. Keď som len mohol z domu uvrznúť, už som bežal pod horu do nízkej chalúpky, v ktorej bývala.

Jedno leto, mohol som mal päť či šesť rokov, odležal som si privčasnú kúpanie. Dlhú som nevidel starú mať. No len čo som sa ako-tak vystrábil, hybaj k nej na návštevu.

Privítala ma s otvorenou náručou.

„Dobre, že ideš, Bohdanko! Uvidíš, akého priateľa som si našla. Hľadím – v izbe nikoho.“

„A kdeže je, stará mať?“ pýtam sa netrpezlivo.

„Či nevidíš?“

Až keď mi ukázala prstom, uvidel som krásneho motýľa. Sedel na kúsku cukru a kedy-tedy ľahučko pohýbal krídlami.

Ach, tie krídla! Tmavé, skoro čierne, so žltými pruhmi na kraji. Ako zo zamatu! No krása!

„Priletel od tamtych briez,“ ukazuje stará mať cez oblok na kraj hory.

„A čo robí tam na tom cukre?“ pýtam sa.

„Cucká sladkosť, maškrtník,“ ticho sa usmieva stará mať, až sa jej hlboké vrásky zbíhajú do venčekov.

Keď sa motýľ nasýtil, začal poletovať po izbici. Sadol si na almaru, potom na stôl pred starú mať. Rozložil pred ňou farby krídel, akoby ju chcel potešiť. A videl som, ako ho stará mať hladká očami. Konečne zamával krídlami, raz, dva razy zakrúžil po izbe a frnk von.

„Zajtra o takomto čase bude tu zas,“ povedala mi, keď ukladala štipku cukru na poličku.

Na druhý deň nevedel som sa dočkať tej chvíle.

Keď už mal motýk priletieť, stará mať položila cukor na okennú dosku, kvapla naň vody a čakali sme.

„Stará mať, a možno, že ani nepríde,“ zapochyboval som, lebo mi bolo dlho tak ticho sedieť.

„Príde, Bohdanko, uvidíš. Každý deň chodí,“ odvetila stará mať s takou istotou, že som zaraz prestal pochybovať.

Skutočne! O chvíľu bol tu!

Brnkol na poličku, potom si na chvíľu sadol na záclonku – a už bol na sladkosti.

Stará mať si prisadla ku mne a hladkala ma po hlave. Pritom nespustila oči z motýľa...

Takto sme každý deň čakávali motýľa so zlatými pruhmi. Nebol to už len priateľ starej mamy, ale aj môj. Prichádzal denne, vždy v presný čas, až do neskorej jesene. Istého daždivého dňa sme čakali nadarmo. Motýľ nepriletel.

„Možno ešte zajtra príde,“ riekla stará mať.

A veru motýľa ani nasledujúci deň a potom už vôbec nebolo. Asi po týždni márneho vyčkávania stará mať nedala sladkosť na oblok. Iba čo ticho riekla: „Odišiel na zimný spánok.“ Bolo mi do plaču.

„Stará mať, pravda na rok si zase nájdeme takého priateľa,“ pritúlil som sa k starkej. A ona ma pohladila a prikývla. Hneď mi bolo ľahšie.

1. Máš rád zvieratá? Ktoré zviera ti je najbližšie k srdcu?
2. Pozrite si na internete, aký je život motýľov!
3. Porozprávajte aj vy spolužiakom príbeh, ktorý ste zažili so zvieratkom!

ZDRAVIE A CHOROBA

Kysuca, Kysuca...

♩=90 tempo rubato

5 ▶▶ 03

Ky - su - ca, Ky - su - ca,
stu - de - ná vo - dič - ka, keď sa

ťa na - pi - jem, keď sa ťa na - pi - jem bo - lí

ma hla - vič - ka, bo - lí ma hla - vič - ka. Fine

Kysuca, Kysuca, studená vodička,
[: keď sa ťa napijem, keď sa ťa napijem,
bolí ma hlavička, bolí ma hlavička.:]

Bolí ma hlavička, srdca polovička,
[: pre teba, duša má, pre teba, duša má,
sivá holubička, sivá holubička.:]

Okolo Bystrice bystrá voda tečie,
[: povedalo dievča, povedalo dievča,
že ma ono nechce, že ma ono nechce.:]

Keď nechce, nech nechce, nech si robí k vôli,
[: azda ešte rastie, azda ešte rastie,
dievča k mojej vôli, dievča k mojej vôli.:]

(Ľudová pieseň)

6 ▶▶ 24

RUDOLF DOBIÁŠ

Titanic

(Úryvok)

Miro Kozák je stále prechladnutý.

Keď išiel s kamarátmi do kina, vyviedli ho, lebo stále kašlal. Kamaráti sa mu vysmievali:

– Počul som, že idú zriadiť zvláštne kino pre fufniakov. Miro dostane čestnú vstupenku, – povedal Cyro.

Chudák Miro sa iba usmieval a utieral si farebný nos veľkou farebnou vreckovkou.

Na druhý deň však prišiel do školy s príručkou „Otužovanie a zimné plávanie”.

– Dlho sa mi už smiať nebudete! – vyhlásil slávnostne.

– A čože sa ti prihodilo, Mirko? Vari odchádzaš do zahraničia? – opýtal sa Fero.

– Ide asi do Afriky za vyslanca. Tam ho nádcha hádam prejde! – smial sa Cyro.

– Len sa smejte, šašovia, veď vás to prejde! Budem sa vedecky otužovať! – kričal Miro a ukazoval knižku.

– Voľačo na tom je. Môj strýc v Štiavnicí pláva aj v zime medzi kryhami. Nevie, čo je chrípka, – zamyslel sa Fero Majling.

– Veď aj ja budem taký. O dva mesiace preplávam Hron krížom, akože tu stojím... – vyhlásil Miro. O mesiac uvidíš! Stav sa o desať korún!

Mira však naďalej volali fufniakom – prezývky sa len tak ľahko nezavili.

Ale Miro Kozák sa nevzdal. Po čase naozaj prestal kýchať, vyzeral zdravšie a chodil z nás najľahšie oblečený.

– Ako to vlastne robíš? Aj ja by som chcel! – dozvedal sa Drobo Dudášik. Spávam pri otvorenom okne, cvičím na balkóne a triem sa snehom, až som celý belasý – vysvetľuje Miro.

1. V zdravom tele zdravý duch – hovorí príslovie. Vysvetlite význam!
2. Čo znamená otužovať sa?

5 ▶▶ 04

Ked' som bol maličký pacholíček

♩ = 116

Ked' som bol ma - lič - ký pa cho - li - ček,
stú - pil mi ko - ni - ček na ma - lí - ček. A mňa te - raz

prs - tik bo - lí, už sa mi, ma - mič - ka, ne - za - ho - jí.

Ked' som bol maličký pacholíček,
stúpil mi koníček na malíček.

[: A mňa teraz prstík bolí,
už sa mi malíček nezahojí. :]

(Ludová pieseň)

OBLIEKAME SA

Stratila som zrkadlo

♩ = 90 žartovne

A D A

Str - ti - la som zr - kad - lo, ne - viem, kde mi vy - pad - lo,

D Bm F#m E E7 |1. A |2. A

hop, čup, zr - kad - lo, kdes mi vy - pad - lo, vy - pad - lo.

Stratila som zrkadlo, neviem, kde mi vypadlo,
[: hop, čup, zrkadlo, kdes mi vypadlo. :]

Či v kostole, či v tanci, a či ho našli chlapci,
[: hop, čup, zrkadlo, kdes mi vypadlo. :]

Či vypadlo v maštali, tam ho chlapci hľadali,
[: hop, čup, zrkadlo, kdes mi vypadlo. :]

» 6

Vypadlo mi v Sigote, tam sa ono ligoce,
[: hop, čup, zrkadlo, kdes mi vypadlo. :]

(Ludová pieseň)

» 6

MICHAL HRIVNÁK

Bosý

(Úryvok)

Chudoba neobišla ani obec Chudobnice. Chudoba s chudobou sa najviac stretávali v škole. Koľko bledých tvári, koľko smutných očí upieralo žiadostivý pohľad na tých, ktorým sa na desiati ušiel kus masťného chleba alebo jabĺčka! Málo bolo detí, ktoré mali viac než jeden pár topánok. Len Pišta Bosák chodil v jeseň v sáričkavých, v zime v birgerkách a na jar v poukách. (Jeho otec bol pán majster – dedinský cipelkár.)

Janko Obuch nemal ani jeden pár obuvi. Hádám preto chodil vždy so sklonenou hlavou, akosi smutne. Na jeseň, keď sa už ochladilo, dvere na jeho malej izbičke, kde býval so svojou matkou a štyrmi súrodencami, sa privreli. S krásami a radosťami zimy sa zoznamoval cez malý oblok chatrče. Ako túžil aspoň raz si sadnúť na sane, na ktorých sa vozieval popred ich domom Pišta Bosák!

Čo by nebol dal za ne! O kĺzačkách mal isté predstavy, ale hnať sa na korčuliach – to bolo preňho veľmi vzdialené, nikdy nevidané, známe len z počutia. Kým sa ľady neroztopili a lúky nerozzelenali, Janko ani len do školy nemohol. A potom, keď zem prehriali prvé jarné slnečné lúče a mohol prísť medzi svojich spolužiakov, cítil sa medzi nimi ako holý v trní. Veľmi sa hanbil, lebo nevedel ani čítať, ani rátať.

1. Kedysi boli veľké rozdiely medzi deťmi v škole? Aké, čo ste sa dozvedeli z úryvku?
2. Kto je Michal Hrivnák? Nájdite informácie o tom, aké mal on detstvo.

6 » 09

Sedemdesiat sukieň mala

Sedemdesiat sukieň mala,
a predsa sa nevydala.
[: A ja nemám iba, iba jednu,
pýtajú ma až za Viedňu. :]

Sedemdesiat tisíc mala,
a predsa sa nevydala.
[: A ja nemám iba, iba zlatý,
dostal sa mi bajúzatý. :]

Pod oblôčkom vyskakoval,
štyri groše ukazoval:
[: – Dajte mi to dievča, dievča vaše,
a ja vám dám štyri groše. :]

(Ludová pieseň)

Záber Imricha Fuhla

» 6

♩=108

Se - dem - de - siat su - kien ma - la a pred -

sa sa me - vy - da - la, a ja ne - mám i - ba, i - ba

jed - nu, pý - ta - jú ma až za Vied - ňu.

» 6

5 » 05

» 5

Z Východnej dievčatá

Z Východnej dievčatá, čím sa umývate,
keď vy svoje líčka vždy červené máte.
[: My sa umývame každý deň do rôčka
v studenej vodičke z bystrého potôčka.:]

A ja sama prvá, ja sa nemaľujem,
ja na svoje líčka farby nekupujem.
[: Keby ja na líčka farby kupovala,
kdeže by moja mať peňazí nabrala.:]

(Ludová pieseň)

5 >> 05

-108

Z V ý - chod nej diev - ča - tá,
keď vy svo - je líč - ka

čím sa u - mý - va -
vždy čer - ve - né má -

>> 5

te,
te. My sa u - mý - va - - me

kaž - dý deň do rôč - - ka, v stu - de - nej

vo - dič - ke z bys tré - ho po - tôč - - ka.

NAKUPOJEME – JEME, PIJEME

DANIEL HEVIER Čo som ešte kúpiť chcel?

Kúpili sme čokoládu,
kofolu a limonádu,
Coca-colu, kakao
už tam na nás čakalo.
Kvasnice a k tomu mlieko.
Len aby nám nevytieklo.
Bôčik, múku, mak a kel...
– čo som ešte kúpiť chcel?

JÁN NAVRÁTIL Osol v Oslo

Dal si osol v Oslo sólo,
Osliu serenádu.
Tancoval, až dostal hlad
a smäd.
Na oslicu kričal hneď:

„Prines mi limonádu
a med!
A poriadne to osof!
Oslica ho osloví:
„Nebudem soliť oslovi!

Keď si osol,
sám si osof!”

» 5

1. Predneste tieto veselé básne spolužiakom!

5 ▶ 22

MÁRIA ĎURÍČKOVÁ

Pochabené zhuby

Katka a Hanka prišli zo školy. Tašky s knižkami si položili v kuchyni na stoličku, vzali z komory košík a pobrali sa do hory na huby. Dni sú teplé a v noci trošku aj spfchlo, to je na huby pravý čas. A huby naozaj rástli. Katka a Hanka našli tri dubáky, desať kuriatok a jednu krásnu hubu s menistým klobúčikom: z jedného kraja bol zelenkavobelasý a z druhého kraja žltkavočervený. „Uvaríme si hubovú polievku,“ vraví Katka, „tú ja mám najradšej.“ Prišli domov. Huby pekne očistili, pokrájali a postavili na sporák. Varia a varia a polievka vonia a vonia. Nevedeli sa dočkať, kým sa dovarí, tak utešene rozváňala. Napokon už bola hotová. Katka a Hanka si ju rozdelili na rovné polovice a zjedli skôr ako by si povedal Mišo. „Výborne som sa najedovala,“ vraví Hanka. „Aj ja som sa výborne napajedila,“ vraví Katka. „Čo tak divne rozpáraš?“ čuduje sa Hanka. „Ja nepáram, ale horím.“ „Zabudila si povedať – vo.“ „Nič som nezapudila, ty trkvasnica!“ „Prečo sa so mnou hadíš?“ „Ja sa nehadím, ale ti pekne varím.“ Varím, variš, varí... vhumlo Hanke do hlavy. „Katka, my sme zjedli pochabené zhuby!“ „Prejána-pána! A to už bude stále tatko so snami?“ „Hm... hm...“

Keď sa potom o dve hodiny pustili znova do reči, bol to už celkom riadny, zrozumiteľný a vôbec nie zaujímavý rozhovor.

(Z knihy Nie je škola ako škola – nie je žiak ako žiak)

1. Boli ste už zbierať huby? Aké druhy poznáte?
2. Čo chceli povedať dievčatá? Nezrozumiteľné vety prepíšte tak, aby sme im rozumeli!

5 » 06

Šošovička, hrášok, fazuľa

♩=114

Šo - šo - vič - ka, hrá - šok, fa - zu - ľa, kde ste bo - li

tet - ka Zu - zu - ľa? Bo - la som ja na vo -

dič - ku, bu - dem va - riť šo - šo - vič - ku.

Šošovička, hrášok, fazuľa,
kde ste boli, tetka Zuzuľa?
[: Bola som ja na vodičku,
budem variť šošovičku. :]

Zjedzte ma, víčky, zjedzte,
už ma moja milá nechce.
[: Utrite si, víčky, zuby,
už ma moja milá ľúbi. :]

» 5

Alebo ma vydávajú, alebo ma zatvárajte,
[: lebo ja mám chlapcov rada,
to je, namôjdušu, pravda. :]

6 ▶ 25

VINCENT ŠIKULA

Chlieb

Príhoda, akú zažije možno každé dieťa v kruhu svojich rodičov, starých rodičov... Lenže starý otec vie aj z obyčajnej udalosti urobiť zvláštnosť. Chlieb bol najmilším jedlom starého otca. I mňa ho po tri dni učil krájať.

– Človek má vedieť písať, čítať a chlieb krájať, – vravieval a často, len tak mimochodom dodával: – Kto chlebom pohŕda, ani koláče si nezaslúži.

Pod nohami nám zažblnkotal potôčik. Starý otec zastal, kľakol si a v priezračnej, bublajúcej vode si ovlažil ruky, tvár i krk.

– Voda a chlieb musia byť dobré, – povedal. – Inak život nestojí za nič.

– Sú aj iné jedlá a nápoje. A vy len o chlebe a o vode!

– Počkaj, – povedal starý otec a prichytil ma rukou. – Čo ty vieš o chlebe?

– Všetko.

– A vieš aspoň, ako vonia?!

– Ako chlieb, – so smiechom som odvetil. Starý otec posmutnel a pustil mi plece.

– Ty to nikdy nebudeš vedieť, – vzdychol. – Mne tá vôňa hniezdi v nose, už tridsať rokov ma neopúšťa.

– Možno máte nádchu, – povedal som.

– Zachránila mi život, – povedal starý otec ešte tichšie.

– Vôňa? – zasmial som sa.

– Neveríš? Si zvedavý, ako to bolo, však?

Mlčky som prikývol.

– Tak počúvaj, – povedal a posadil sa vedľa mňa.

– Bolo to v novembri, v štyridsiatom štvrtom, ôsmi sme boli. Osem chlapov, osem kahanov. Tma bola ako v rohu, nuž svietili sme si na cestu, zastavila nás nemecká hliadka.

V meste nás posadili do väzenia. Všetkých nás do jednej izby natisli, zatvorili dvere, zamkli a hotovo. Tri dni sme boli vo väzení. Zabudli na nás Nemci, a či čo? I hladní sme boli, Laukovi sa podarilo mrežu vyvaliť.

„Podťe,” vyzval nás, „ujdeme im.”

„Neblázni,” povedal Klement. „Beztak nás vypustia.”

„Ako chcete,” povedal Lauko, „ja nezostanem.” Vyskočil z okna do tmy.

I ja som váhal, pocítil som vôňu chleba. Vyskočil som do okna.

– A čo ste urobili potom?

– Nič, vrátil som sa domov.

– A ostatní?

– Ostatní? – Starý otec sa zamyslel. – Ostatní sa nevrátili.

– Kedy ich vypustili?

– Nevypustili ich, – povedal starý otec.

– Čo sa s nimi stalo? – dožadoval som sa odpovede.

Odviezli ich do koncentráku a tam do jedného zahynuli.

Stará mama sa vrátila chvíľu po nás. Predtým však starý otec vybral z kredenca chlieb a nôž.

– Odkroj, – povedal.

Zarezal som do bochníka. Vyletel z neho obláčik sladkej vône. Až vtedy som pochopil, prečo starý otec nedá na chlieb dopustiť.

(Úryvok z knihy *Veľké biele vtáky*)

1. Vieš si predstaviť, že by si mal žiť na vode a chlebe?
2. Čo jedávaš ty? Vymenuj svoje obľúbené jedlá! Ktorých by si sa zriekol?
3. Vieš, čo znamenajú slová vojna, koncentrák, väzenie?

VLADIMÍR REISEL

Nákupy

Pretože mám malé nôžky,
chodím nakupovať rožky,
mlieko, cukor do čaju –
v obchode ma poznajú.

Vše tam stretnem starú ženu,
vráskavú a prihrbenú.
Zaželám jej – Dobrý deň!
Dodám: „Ja vám pomôžem
odniešť tovar kúsok cesty,
až po váš dom na námestí.“

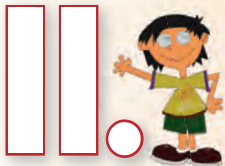
Starenka sa pousmeje...
mňa ten úsmev v srdci hreje.

» 5

II.

Literárne dramatizácie – zahrajme si divadlo

II.

Milí žiaci! Nasledujúca časť čítanky je trochu iná než predchádzajúca – pripravili sme v nej pre vás dramatizácie literárnych textov – predovšetkým známych rozprávok, ktoré si môžete zahrať – alebo aspoň kúsok z nich. Teda: hráme sa? A čo? Divadlo? Hneď na úvod neznáme slová, však? Postupne si ich vysvetlíme! Dobré čítanie! Najprv: čo to je vôbec:

DIVADLO – môže byť názov pre umenie, budovu, organizáciu. Divadlo alebo divadelné umenie je najstarší druh dramatického umenia – je to umenie, ktoré vytvára kolektív – teda viac ľudí. Spája viac umeleckých žánrov – literatúru, hudbu, výtvarné umenie a iné. Jeho základom je dramatický text a divákovi alebo poslucháčovi ho odovzdáva herec, ktorý HRÁ. Činohra, opera, muzikál, balet, to všetko patrí k divadelnému umeniu.

Niečo z histórie – O rímskom divadle

„Nehraj mi tu divadlo,“ povie vám ráno mama, keď zašepkáte, že radšej nepôjdete do školy, lebo vás voľáčo bolí. Môže hrať divadlo jeden človek? Môže. Aj v starom Ríme to tak bolo. Keď divákov omrzelo pozerat' sa na jedného herca, ktorý stál na malom drevenom javisku, dali postaviť veľké divadlo. Zo začiatku si diváci hercov nevážili. Podľa nich slušný človek nemal byť hercom. Až neskôr, keď sa im divadelné predstavenia zapáčili, platili hercom veľké peniaze a stavali na ich počesť sochy. Už ste boli v divadle? Všimli ste si, aká je to pekná a veľká budova? V staroveku sa však hralo pod holým nebom. Divadlá pripomínali dnešné amfiteátre. Diváci mali vstup zadarmo, a keď chceli, mohli hercov aj vypískať. Tí zlostnejší hádzali do hercov zhnité ovocie, dokonca kamene. Ešte šťastie, že to boli muži, a tí už niečo vydržali. Muži hrali aj ženské úlohy a na tvárach mali masky. Tie boli rôzne: veselé i smutné. Na nohách mali vysoké podpätky, aby ich v takom veľkom divadle bolo dobre vidieť. Neskôr sa v Ríme hrávala pantomíma, kde herci hovoria len telom.

Teraz sme pre vás pripravili jeden literárny text – ale ešte nie jeho dramatizáciu – teda text napísaný tak, že ho hneď môžete zahrať. Keď si ho prečítate, poprípade preložíte, pozrite si, aké úlohy a cvičenia vám ponúkame, pomocou ktorých tento text možno lepšie pochopíte! Možno si potom dramatizáciu budete vedieť urobiť aj sami. Zahrajte sa!

» 6

MÁRIA GRZNÁROVÁ Hašterica

Sliepka Pipková bola priečna, hádavá a hašterivá. Preto sa nikto ani nezačudoval, keď sa z vajca, na ktorom sedela, vyliahla malá Hašterica.

Hašterica bola neobyčajná sliepočka, jednodaj len rozhutovala, zobák takmer neotvorila. Ale aj tak jej to meno prischlo. Veď meno si nikto nevyberá sám. Na sliep-

ku sa neveľmi podobala. Susedky jej aj tak vravievali: – Celá mamka! – Sliepka Pipková sa našuchorila od pýchy a vykročila na jarnú prechádzku. Keď sa obzrela, Hašterice nebolo.

Hašterica zatiaľ poučala sliepky, čo hrabali na smetisku.

– To je hlúposť, takto sa špiniť v popole! – povedala. – Treba len trošku pohnúť rozumom.

Hašterica pohľadala kľuku, hriadel' a žliabok a zmontovala znohrab. Krútila kľukou a zrnká i chrobáky sa sypali sliepkam rovno pod zobáky.

– Vynález je to dobrý, ale tá Hašterica je nejaká čudná. Miesto krídel má ruky a ani len lietať nevie, – klebetili sliepky. Haštericu to poriadne mrzelo. Skúšala vyletieť aspoň na starý hrniec, ale ani to sa jej nepodarilo.

– Čo mám robiť? – vzdychla si Hašterica. – Vymyslím sliepkam krásne prekva-
penie, možno sa im zapáčim. Hašterica doniesla štetec a farby a pomalovala všetky slepačie vajcia na kraslice.

Sliepky až škúlili od toľkej krásy,

– Vajcia sú pekné, – šuškali si. – Ale ako to, že Hašterica nelieta? A patrí sa to, aby sliepka maľovala?

Hašterica si zase len vzdychla a dala sa do roboty. Vytĺkla a vystrúhala z vrby pišťaľku. Keď na nej zahrala, dážďovky vyliezali zo zeme sliepkam rovno do zobákov.

– Pekne hrá, len čo je pravda, – vraveli si najedené sliepky. – Lenže sliepkam sa patrí krákorieť, kvokať a kotkodákať. A táto tu ani len na pántik nevyletí.

Haštericu trápili také reči. Ráno vstávala ešte pred sliepkami a pracovala až do mrku. Neprestajne húpala pritom o lietaní. Až vyhúpala.

– Vari si budeš pliesť sveter? – smiali sa jej sliepky, keď ju videli súkať špagáty.

– Pozrite! To je vajce! Zniesla ho Hašterica! – krákorili veselo, keď Hašterica nafukovala veľký hodvábný balón.

Balón vzlietol a odnášal Haštericu vysoko-prevysoko, sliepky zabudli aj zobáky zavrieť. A keď sa spamätali, odišli na smetisko hrabať sa v popole.

– Cha, čože tam po balóne! – vraveli si závistlivé.

Veď nevedela vyletieť ani len na starý hrniec.

Hm, koľkí sme, toľkorakí sme. Každý má dobré i zlé vlastnosti. Ak však máme s niekým problémy, naznačme mu to otvorene a neohovárajme ho za chrbtom.

Ak je niekto iný ako ostatní, má oveľa ťažší život. Alebo bude vždy „čudný“, alebo odíde, alebo sa postaví do radu a stratí sa medzi ostatnými. A svet bude zase chudobnejší. Nemôžeme byť všetci rovnakí, mali by sme ale prijať jeden druhého.

Tu sú spomínané úlohy.

Je ich viac ako pri iných textoch v tejto kapitole, pretože vám chceme ukázať, ako sa dá napísaný text – rozprávka, poviedka, román, divadelná hra – ROZOBRAŤ, ako sa o ňom dá rozmýšľať, rozprávať a čo všetko sa takto o texte – ale možno aj o nás samých – dozvieme.

– Povedzte, aké máte vlastnosti. Rozprávajte sa o dobrých a zlých vlastnostiach. Ako sa môžeme zbaviť zlých vlastností?

– Aké meno má tvoja mama? Aké meno má tvoj brat, otec a starý otec, sestra, stará mama? Možno vysvitne, že mnohí máte meno po otcovi alebo po matke.

– „Celá mamka!“ Je to pravda, že sa podobáme na rodičov? Hašterica sa podobá na mamu? Je iná ako ostatné sliepky? Ako sa môže cítiť Hašterica, keď ju ostatné vylúčia zo svojho kruhu?

– Zahrajme sa! Jeden z vás bude Hašterica, ostatní sa k nej správajú pyšne a odmietavo, tak sa s ňou aj zhovárajú. No, ako ste sa cítili ako Hašterica? Akí ste boli, keď ste boli Haštericou?

– Ako sa môže cítiť žiak, ktorého má len málokto v triede rád? Čo by mal robiť, ako by sa mal prispôbiť ostatným? Mal by sa prispôbiť?

– Čo robila Hašterica, aby ju prijali?

– Rozdeľte sa do troch skupín a zahrajte si tú časť, ktorá sa vám najviac páči. Môže to byť pantomíma, ale môžete použiť aj slová. Ak potrebujete nejaké rekvizity, vyberte si!

– Čo si myslíte, prečo Haštericu ani po „vynálezoch“ neprijali? Čo si myslíte, čo mala aj ona robiť? Ako ostatné hrabať v popole? Odísť? Snažiť sa ďalej?

(Úlohy a otázky pripravila Anna Ondrejová.)

DIVADELNÁ HRA je dramatické dielo, ktoré sa predvádza predovšetkým priamo pred očami diváka na osobitne upravenom priestore – *javisku*. Postavy divadelnej hry stvárnajú na *javisku herci*. Na tvorbe divadelného predstavenia sa okrem hercov zúčastňujú: *dramaturg* – vyberá a upravuje divadelné hry, *režisér* – študuje s hercami hru, *scénický výtvarník* – pripravuje scénu, *kostýmový výtvarník* – navrhne kostýmy, *skladateľ scénickej hudby* – pripravuje hudbu a ešte mnohí ďalší (technici, rekvizitári, stolári, krajčíri).

Divadelná hra sa delí na *dejstvá*, ale aj dejstvá sa ďalej delia (na obrazy, výstupy).

Prvé uvedenie divadelnej hry – **premiéra**

Druhé a ďalšie uvedenie divadelnej hry – **repríza**

Posledné uvedenie divadelnej hry – **derniéra**

A teraz si povedzme niečo o tom človeku, ktorý má pri príprave predstavenia všetko v rukách. Je to: **režisér**. Ani v divadle sa nič neurobí samo; niekto musí vytvoriť divadelné predstavenie tým, že dá dokopy scénu, kulisy, hercov, hudbu, javiskovú techniku. Musí tu byť niekto, kto pripomína dirigenta orchestra. Tak ako dirigent zladí všetky tie trúby, trombóny, husle, basy, čelá a flauty, aby všetky spolu vytvárali hudbu, tak v divadle zladí hercov, výpravu, kostýmy, osvetlenie, slovom všetky veci, ktoré vytvárajú predstavenie, režisér. Dáva kus svojej skrytej roboty do všetkého, čo je v divadelnom predstavení: hercovi môže poradiť, ako má hrať, môže navrhnúť aj to, či dať viac žltého alebo zeleného svetla, aby bola scéna krajšia, s dramaturgom sa dohodne, či hlavného hrdinu – povedzme Janka – majú predstaviť ako zlého či len nevychovaného. Každý, kto si hru prečíta, a kto „spoluvytvára“ predstavenie, má svoj názor na to, čo sa v hre odohráva. Čo teraz? Spor rozhodne REŽISÉR. Režisér, ktorý hru režiruje, má svoju vlastnú koncepciu a tej sa musia herci podriaďovať. A tak sa predstavenie hrá tak, ako si to predstavuje režisér.

(Z knihy Počkaj, ešte nehráme)

V čítanke uvádzame viac dramatizácií rozprávok **Pavla Dobšinského** (*16. marec 1828, Slavošovce – † 22. október 1885, Drienčany), najznámejšieho slovenského rozprávkara. „Kde bolo, tam bolo...” Áno, rozprávky sa zvyčajne začínajú takto. Alebo: „Bol raz, ale už sám neviem kedy...”, alebo: „Kedysi kdesi žila...”... a potom už prichádzajú príbehy plné fantázie, rozprávky, kde prehovoria veci, zvery pomáhajú statočným, chudobní mládenci si berú za ženy princezné, kde dobro víťazí nad zlom...

DRAMATIZÁCIA – úprava literárneho textu na javisko (ale aj pre rozhlas, televíziu).

Z literárneho textu sa stáva dramatický text.

Nasleduje ukážka toho, ako vyzerá časť známej rozprávky Sol' nad zlato Pavla Dobšinského v pôvodnej (literárnej) podobe – a potom jej dramatické spracovanie.

» 5

Sol' nad zlato

Bol raz jeden kráľ, mal tri dcéry a všetky mal rovnako rád. Ako starol a hlava mu zapadala sniežkom, čoraz častejšie rozhutoval, ktorej poručiť kráľovstvo, lebo ani k jednej nechcel byť nespravodlivý. Naveľa mu predsa len prišlo do rozumu, že kráľovnou bude tá, ktorá ho má najradšej.

Keď si vec takto premyslel, dal si dcéry zavolať.

„Deti moje,“ začal. „Som už starý, mužského potomka nemám, tak som sa rozhodol, že kráľovstvo odkážem tej z vás, ktorá ma má najradšej. Nuž, povedzže mi, dcéra moja najstaršia, ako ma máš rada?“

„Ja vás mám, tatuško, radšej ako všetko zlato a drahokamy!“ zvolala najstaršia a vrhla sa otcovi do náručia.

„Dobre, dcéra moja, vidím, že ma máš veľmi rada,“ usmieva sa polichotený kráľ a už sa obracia k prostrednej.

„Ach, tatuško môj, ja vás mám radšej ako svoj vienok zelený,“ sladko odpovedá prostredná.

„Vidím, že aj ty ma máš rada,“ spokojne prikyvuje kráľ. „A teraz povedz ty, dieťa moje,“ s láskavým úsmevom pobáda najmladšiu a kdesi v kútiku srdca najmilšiu dcéru.

„Ja váš ľúbim ako sol',“ vydýchla Maruška a vystiera k otcovi ruky.

„Pche, ľúbi ho iba ako sol',“ opovržlivo odfrkli dve staršie sestry.

„Áno, ako sol',“ s úsmevom opakuje Maruška.

„Tak ty ma máš rada ako márnú sol', čo každý iba medzi prstami rozsýpa? Čo jej je toľko, že nestojí ani márný groš? Už aj sa mi prac z očí a vráť sa iba vtedy, keď sol' bude drahšia ako všetky poklady sveta“ – hrmel napajedený kráľ a naskutku dcéru vyhnal z domu.

Neborka Maruška si zviazala uzlíček s najpotrebnejšími vecami a s nárekom sa pustila, kam ju oči viedli. Ako sa tak smutná, uplakaná uberá lesným chodníčkom, tu, kde sa vzala, tam sa vzala, stojí pred ňou neznáma starenka a vl'údne sa jej prihovára:

„Kdeže ideš, Maruška, a čo ťa tak trápi, že si taká smutná?“

Ale stará žena veľmi dobre vedela, čo sa prihodilo, lebo to bola vedma.

Maruška starenke všetko vyrozprávala a tá ju začala takto chlácholiť:

„Nič sa ty neboj, dievčička, ani sa nenazdáš a nadíde chvíľa, keď aj sol' bude nad zlato. Vtedy príde tvoj čas.“

„Len aby, len aby,“ vzdychla dievčina a zaliali ju slzy.

Potom starká prichýlila Marušku vo svojom lesnom domčeku a tu sa dievča naučilo šiť, priať, tkať a všetky domáce práce, lebo vedma jej nedovolila zaháľať.

5 ► 23

Vrecúško soli

I.

V strede javiska je stolička, prikrytá bielym plátnom, znázorňujúca trón. Prichádzajú dvorania, kráľ, dvorný radca, kráľove dcéry Viola a Drahuša. Tancujú. Kráľ sa po čase odpojí, sadne si na trón. Tleskne rukami.

Kráľ: Ďakujem, milí dvorania, za spoločnosť. Nadnes už bolo dosť zábavy. Som unavený.

Dvorania prestanú tancovať, stoja okolo trónu. Dcéry utekajú k otcovi.

Drahuša: Otecko, otecko, veď sa zábava len začala. (Ukazuje šperky, sukne.) A ani si mi nepochválil nové šaty. Čo povieš na náramok a korunku?

Kráľ a dvorný radca si ju obzerajú.

Kráľ: Ó, veľmi pekné, si naozaj krásna.

Dvorania: Pozrite, aká je krásna...

Dvorný radca: Ó, krásna, krásna!

Viola (odtisne Drahušu, hrá na flaute, potom spieva): Tra la la... Ako sa ti páči, otecko, moja najnovšia skladba?

Kráľ a dvorný radca tleskajú, pridajú sa dvorania.

Kráľ: Ťap, ťap, ťap. Si veľmi nadaná, dcérka moja, bolo to nádherné.

Dvorný radca: Bolo to veľkolepé, princezná Viola.

Dvorania (pošuškávajú si, teraz obdivujú Violu): Taký talent! Veľkolepé!

Kráľ: A kdeže je moja najmladšia dcéra, Maruška?

Dvorania (obzerajú sa, hľadajú Marušku): Nevideli ste Marušku? Maruška! Maruška!

Prichádza kuchár a Maruška. Tá je v zástere, biela od múky.

Maruška: Pomáhala som s pečením chleba, otecko.

Viola (pohoršene): Fuj, ako to vyzeráš?

Drahuša: Princezná sa takto nespráva.

Kráľ: Och, dcéry moje. Som z vás unavený. Chcem si oddýchnuť.

Dvorania sa ukláňajú a odchádzajú.

Viola: Dobre, otecko, oddychuj, ja musím ešte cvičiť. Tralala... (Odchádza.)

Drahuša: Jaj, ja si musím vyskúšať nové šaty! (Odchádza.)

Kuchár: Poď, ty môj kuchtík, nech sa nám ten chlieb nepripeče.

Maruška odchádza s kuchárom. Kráľ ostáva s dvorným radcom sám.

Kráľ: Sily sa mi miňajú, nestačím už ani na vlastné dcéry. Je už najvyšší čas, aby jedna z nich bola mojou nástupkyňou – kráľovnou.

Dvorný radca: Ale ktorá?

Kráľ: Niečo treba vymyslieť. Čo by si mi poradil?

Dvorný radca (chodí hore-dole, premýšľa): Pán kráľ! Nech je kráľovnou tá, ktorá vás najviac ľúbi!

II.

Kráľ sedí na tróne, pri ňom radca. Prichádzajú dvorania, kráľove dcéry.

Dvorania: Čo sa stalo? Prečo nás volal kráľ?

Viola a Drahuška (uklonia sa kráľovi): Čo si praješ, otecko?

Kráľ: Dcéry moje, starý som, vidíte, neviem, či ešte dlho budem s vami. Chcem ustanoviť, ktorá z vás bude po mojej smrti kráľovnou. Skôr by som ale rád vedieť, ako ma ktorá ľúbite.

Dvorný radca: Nuž, dcéry kráľovské, ako ľúbite svojho otca?

Drahuša: Och, otče môj, milší ste mi nad zlato!

Viola: Ja vás, otecko milý, ľúbim ako hlások spanilý, tra la la.

Kráľ: Dobre, dobre, a ty, moja najmladšia dcéra?

Maruška: Ja vás, tatuško, ja vás ľúbim ako soľ.

Kráľ: Choď, choď mi z očí, keď si ma viac nevážiš ako soľ! Keď nastanú také časy, že bude soľ viac platiť ako zlato, potom sa ohlás, budeš kráľovnou. (Rukou naznačuje, aby odišla.)

Dvorný radca: Počula si, keď bude soľ viacej platiť ako zlato.

Kráľ: Zavolajte kuchára.

Dvorania: Kuchár! Kuchár! Prived'te kuchára!

Kuchár prichádza.

II.

Kráľ: Rozkazujem všetku soľ vysypať, aby mi viac neprišiel na um tento deň.

Kuchár (sklamane): Pán kráľ, ale ako budeme variť bez soli?

Kráľ: Odteraz budeš pripravovať samé sladké jedlá.

Dvorný radca (hladá sa po bruchu): Budeme jesť torty, koláče, buchty, puding...

Dvorania (výskajú od radosti): Zákusky, zmrzlinu, krémy... Výborne, to je ono!

Všetci tancujú. Kuchár sa už nedostane k slovu, smutne, pomaly odchádza. Tanečnými krokmi odchádzajú aj dvorania, princezné, kráľ a dvorný radca. Na javisku ostane len kráľovský trón.

III.

Na javisko prichádza starenka, z trónu zloží plachtu, teraz vidíme len drevenú stoličku. Plátno poskladá, dá si ho na kolená. Sadne si na stoličku a robí, akoby šila. O chvíľu prichádza Maruška s prázdny košíkom. Sadne si k starenkiným nohám.

Maruška: Dobrý deň, starenka. Všetky košeľe som predala. Aj plachty a obrusy sa minuli.

Maruška berie ihlu a niť a aj ona šije, druhý koniec plátna.

Starenka: Veľa si mi pomohla. Sama by som na to nestačila.

Maruška: Odkedy si ma k sebe prichýlila, veľa som sa naučila. Košele šiť, obrusy vyšívať, plachty natkať...

Starenka: Mala som dobrú žiačku a spoločníčku. (Hladká Marušku po vlasoch.) Všetko si sa naučila, čo sa dalo, už je ti čas domov sa chystať.

Maruška: Otecko sa na mňa hnevá, lebo som povedala, že ho mám rada ako soľ, ale mne je za ním veľmi smutno. Rada by som ho videla.

Starenka (vstane, dá Maruške na hlavu šatku, aby ju nespoznali): Kráľ je chorý, neváhaj, Maruška. Pober sa ty domov, možno mu pomôžeš.

Maruška: Rada by som, ale ako?

Starenka: Povedz, Maruška, čo žiadaš za svoju službu?

Maruška: Nič si ja nežiadam, len vrecúško z toho bieleho plátna a doňho trošku soli.

Starenka (podáva jej biele vrecúško): Čokoľvek bude, u mňa máš dvere vždy otvorené.

Spoločne odchádzajú. Na javisku ostáva prázdna stolička.

(Podľa rozprávky Sol' nad zlato spracovala Miroslava Kováčsová – úryvok, skrátené.)

1. Vedeli by ste porozprávať, ako rozprávka pokračovala?

DIALÓG je rozhovor dvoch alebo viacerých postáv. Musí obsahovať minimálne dve repliky.

REPLIKA je odpoveď na predchádzajúcu odpoveď, prehovor, výpoveď partnera v dialógu, rozprávaní, rozhovore.

BALADY sú jedným najobľúbenejších literárnych druhov. Ich typickým znakom je to, že sa zvyčajne končia tragicky. Balady poznáme: rodinné, ľúbostné, násilnícke, historické, vojenské, legendárne, zbojnícke a iné. Do ktorej by ste zaradili nasledujúcu?

Balada o hrade Déva

Účinkujúci stoja v dvoch skupinách po stranách javiska chrbtom k divákovi.

Bubeník: Na známosť sa všetkým dáva, že sa hrad Déva stavia. Kto sa o stavbu Dévy pričíní, pol merice striebra, pol merice zlata si vyslúži. Na známosť sa všetkým dáva...

Najskôr vybehnú zvedavé deti, tie sa vrátia dozadu a volajú ostatných. Všetci sa zhromaždia k bubeníkovi, počúvajú správu. Reagujú na chýry.

Muž 2 (Kelemenovi): Počul si? Hľadajú murárov...

Kelemen: Konečne budeme mať robotu.

Muž 3: Chystajme sa na cestu!

Dievčatá 1, 2 (veselo poskakujúc): Poďme to povedať mame!

Dievča 3 (dôležite): Ja zabehnem k tete do susednej dediny!

Muž 4: Ty vieš murovať?

Muž 5: Viem, v Budíne som sa za murára vyučil.

Muž 4: Vyberme sa spolu.

Ženy stoja v kruhu, s dobrou náladou:

Žena 1: Dospelí a deti už nebudú hladovať.

Kelemenová: Takýchto murárov ako sú naši muži určite zoberú do roboty.

Žena 2: Dobre im zaplatia!

Žena 3: Ešte dnes ich vychystáme na cestu!

Skupinky sa otočia a pokračujúc v rozhovoroch idú do zadnej časti javiska, tam stíchnu. Všetci sa začnú baliť, obliekať, ženy chystajú mužov na cestu.

Žena 4: Dva pecne čerstvého chleba som nabalila.

Žena 5: Slanina, klobása, aby ste mali sily na ťažkú robotu.

Kelemenová: Tu sú čisté košele a teplá prikrývka.

Kelemen: Za zlatky si kúpime políčko, za strieborné mince zaplatíme deťom školu.

Deti sa s prosebným pohľadom obrátia k dospelým.

Dievča 1, 2, 3: A na cukríky...?

Tanec.

Kelemenová (mužovi): O mesiac za tebou prídem.

Kelemen: Budem ťa čakať.

Tanec pokračuje, až sa muži celkom oddelia od žien. Muži vpravo vpredu, ženy vľavo vzadu.

Muži: Deti, poslúchajte a pomáhajte doma!

Ženy (mávajú mužom na rozlúčku): Dávajte na seba pozor!

Účinkujúci chodia po celom javisku, hovoria texty.

Chór: Vydali sa muži, murári na dlhú cestu.

Počas tohto textu sa ženy presunú do ľavého rohu, muži do pravého rohu, ženy kopú, muži stoja.

Muži: Ďaleko je ešte do mesta Déva?

Ženy: Ďaleko, chlapi, ďaleko... chudáci.

Chôdza po javisku, ženy vpravo, chlapi vľavo, ženy perú, muži stoja oproti.

Chór: Šli cez lúky, cez polia, dobrí ľudia im cestu hovoria.

Muži: A či dobrým smerom ideme do mesta Déva?

Ženy: Dobrým, veru, dobrým... neboráci.

Chôdza po javisku, ženy si kl'aknú, hlavu na zem, chlapi stoja.

Chór: Dva dni putovali, vetra, dažďa sa nebáli, šli, šli, až prišli do mesta Déva.

Kelemen: Dajme sa, chlapi, do roboty.

Muž 3: Čím skôr hrad postavíme, tým skôr pôjdeme domov.

Muži 5: Murári! Každý na svoje miesto!

Muži: Hej ruk!

Murári urobia rad, podávajú si kamene, ukladajú ich do kruhu – stavajú hrad. Sadnú si k ohňu.

Chór: A čo doobeda vystavali, do večera sa zrútilo.

Hrad sa zrúti. Chlapi zjajknú a znovu začnú stavať hrad.

Kelemen: Do roboty!

Muži tlieskajú do rytmu.

Muži: Hej ruk! Hej ruk!

Chór: A čo do večera vystavali, do večera sa zrútilo.

Hrad sa zrúti. Chlapi sedia nešťastne pri ohni.

Muž 4: Takto to už ďalej nejde!

Kelemen: Už mesiac stavíme a všade kopa kameňa, múry žiadne!

Muž 1: Starí ľudia vravia, že je to zakliate miesto.

Muž 2: Do tých časov sa múr bude búrať, kým ľudskú obeť s kameňom nespojíme.

Muži (prisahajú spojením rúk): Tak nech bude, ako má byť!

Chór: Tá žena, ktorá prvá na túto zem stúpi, pekne bude chytená a v ohni spálená! Popol jej pekného tela do vápna vmiesime a kameň s kameňom zlepieme.

Muži: Takto my hrad Déva postavíme!

Kým muži vravia prísahu, dievčatá robia polkruh chrbtom k divákovi, chlapi po prísaha prejdú do ľavého rohu a utvoria hlúčik. Ozvú sa ozvučné drievka (tik-tak-tik-tak – 4x).

Dievčatá a Ženy (otáčajú sa k divákovi): Deň, noc, deň, noc...

Dievča 3: Prešiel týždeň...

Dievča 2: Blíži sa mesiac.

Kelemenová (ženám): Ženičky, ženičky, za mužom ísť treba, dlhá je cesta do mesta Déva!

Kelemenová obchádza ženy striedavo spredu, zozadu, zastane.

Ženy: Postoj, duša moja, zlý sen sa mi sníval, v dome truhla stála a v nej tvoj syn ležal.

Kelemenová: Ženičky, ženičky, za mužom ja musím, na zlé sny ja nedám, dlhú cestu skúsím.

Dievčatá vytvoria kruh, tanečným krokom sa preplietajú.

Ženy: Na pol ceste vietor, búrka stromy kmása, za mužom ty nejdi, vráť sa domov, vráť sa.

Kelemenová: Ženičky, ženičky, muža si ja pozriem, či búrka, či vietor, nejako len dôjdem.

Ženy vytvoria tri rady, spoja sa rukami, Kelemenová prechádza pomedzi ne, až sa dostane bližšie k murárom, zastane.

Kelemen (otočí sa, hovorí do diaľky): Ach, žena moja, radšej sa mohol koč prevrátiť!... Koňom nohy polámať!... Blesky cestu zahatiť!... Len ty si nemala prvá prísť!

Kelemenová (prichádza bližšie k murárom, ktorí sa otočia tvárou k nej): Dobrý deň, murári, dobrý deň, Kelemen.

Kelemen (podáva ruku žene): Milá žena moja, aj tebe dobrý deň! Prišla si ty? Po smrť si ty prišla.

Kelemenová prudko odtiahne ruku.

Kelemen: Prisahali sme, že koho žena sem prvá príde, tej telo spálime...

Muži: Len tak hrad Déva postavíme.

Kelemenová (ide pomaly dopredu, zostane stáť v strede javiska): Keď ste prisahali, nech tak bude. Syn môj premilený, len teba mi je ľúto, že ťa viac moja ruka nepohládí, moja pieseň neutíši. (So vztýčenou hlavou, hrdo.) Do ohňa ma hod'ťe!... Telo moje spáľte... Hrad Déva postavte!

Chór (nahlas): Postavte!

Ženy utvoria malý a veľký kruh, točiac sa oproti sebe. Chlapi utvoria polkruh, robia zvuky ohňa, dievčatá rukami stvárnajú plamene. Oheň utícha, ženy kľáčia, rukami sú spojené, kolísajú sa vpravo, vľavo.

Muži (krúžia nad nimi rukami a hovoria stále hlasnejšie a hlasnejšie): Popol s vápnom miesime, hrad Déva postavíme.

Ženy schúlené v kľbku sa rozkotúľajú po javisku. Chlapi stavajú hrad. Ozýva sa zvuk bubna. Hrad stojí.

Kelemen (smutne): Odpusť, žena moja.

Cesta domov, muži a ženy sú roztrúsení po javisku chrbtom k divákovi, chôdza na mieste.

Chór: Vydali sa murári na cestu domov. Vydali sa murári na cestu domov.

Žena 2: Hrad stojí, no oni sa netešia.

Muž 3: Zlaté mince ich pri srdci nehrejú.

Žena 3: So sklonenými hlavami putujú domov.

Muž 1: Ľudský život zlatom nevyvážiš.

Všetci sa otočia, chôdza dopredu.

Chór: Po dvoch dňoch chôdze Kelemen domov došiel.

Syn (postaví sa pred otca): Otče, dobrý deň vám, mamku moju kde mám?

Kelemen: Možno príde ráno.

Syn: Zablúdila vari? Otče, vravte pravdu, kde mám moju mamu?

Kelemen (chytí syna okolo pliec): Ach, synu môj, synu, nepríde viac ona. V múroch Déva hradu je nám zamurená.

Chlapi sa zhrnú do hľúčku naľavo, ženy utvoria v strede hrad.

Chór (medzitým): Maličký synček prišiel plačúc ku hradu Déva. Smutným hlasom prosí.

Syn: Ozvi sa mi, mamka, ozvi.

Syn chodí okolo hradu, hľadá matku.

Chór: Srdcervúca prosba zatrasie hradbami.

Otvára sa kruh.

Žena 3: Roztvoria sa múry kropené slzami...

Syn ide k matke.

Muž 1: Matka syna berie do náručia...

Kruh sa zatvára.

Chór: Už sa oni nikdy nerozlúčia.

*(Podľa maďarskej balady Žena murára Kelemena.
Dramatizácia, réžia predstavenia Miroslava Kováčsová. Skrátene.)*

Poznámka: V predstavení boli medzi jednotlivými obrazmi hudobné predely – husle. Samozrejme, môže to byť aj iný nástroj.

IMPROVIZÁCIA – je to hra bez prípravy; vzniká z okamžitého nápadu. Pri improvizácii nemusíme mať napísaný text, teda to, čo máme hovoriť. Vymýšľame si, ale zato sa musíme pridržovať príbehu, témy, situácie. Text môžeme mať aj napísaný, ale hovoríme ho voľne, „improvizujeme“.

Na Slovensku je veľa kopcov, vrchov a dolín. Mnohé z nich sú spojené s rôznymi príbehmi, bájkami, povestami. Tu je jedna z nich:

6 ▶▶ 26

Rozprávka z Papradňanskej doliny Ako sa Janík s Muromarom pasoval

Na prázdne javisko prídu v rade za sebou rúznym krokom chlapci, v ruke palice o 20-30 cm dlhšie ako ich vlastná výška. Udierajú nimi do rytmu. Čo dva kroky, to jeden buch. Zhromaždia sa akoby do rodinnej fotografie. Jeden z nich sa obzrie, či je všetko ako má byť, zahvízda a všetci ešte naostatok naraz buchnú palicami o zem.

Chór: Hore Váhom, dolu Váhom, stojíme pred vašim prahom.

Rozprávku vám rozpovieme, čo klíčila z tejto zeme.

Krásnu ako ranná rosa, voňavú s ťa maliny,

pribehla k nám takmer bosá... z Papradňanskej doliny

Chlapci zahvízdajú, dievčence zapištia a všetci sa rezko rozutekajú z javiska. Počúť ľudovú hudbu, hoc len husle či pišťalku. Na scéne zostanú len rozprávačky – dievčatá – Marka a Terka. Marka je sebavedomejšia a istejšia, Terka dobrosrdečnejšia, no neistá.

Marka (k divákovi): Viete vy, aká je najkrajšia dolina na svete?

Terka: Čoby nevedeli, každý to vie... Papradňanská,...či?

Marka: Ale vedia aj prečo?

Terka: Nóóó... (Nevie odpoveď, tak čaká ako žiak pred tabuľou.) Prečo?

Marka: Nuž, prečo. Lebo hen: Žilín, Ustrigel', Jaseňové, hrdý Žiar, Kýčera a pozri naproti: Chrcholínek, Tysová, Orgoňova Kýčera či tamto Hladná... (Ukáže s potešením do dial'av ponad divákov na rôzne strany.) Všetky tie malebné kopce nemajú vo svete páru.

Terka hľadá s otvorenými ústami od jedného kraja hľadiska po druhý, akoby sa kochala prírodou a súhlasne prikyvuje hlavou. Z úžasu ju vyruší Markino štuchnutie lakťom.

Marka: Terka, teraz sa tu nekochaj a začni rozprávať...

Terka: Takže, v tejto krásnej doline, v samom lone Javorníkov, žil v chalupe na kraji lesa Janík.

Marka: Janík... a? Ďalej... (Keď Terka nechápe, zdôrazní.) Priezvisko nemal?

Terka: Hádám aj mal... lenže to bolo tak dávno, že si ho už nik nepamätá.

Marka (trochu netrpezlivo): ...tak asi nejaké typické Papradňanské, nie?

Terka: Adamčík, Babiár, Baculík, Balušík, Cupan, Drábik, Grbál, H... Hatajčík, Pagánik, Kozáčik, Kysel, Tarotík...

Janík: Kondál ma volajú. Jano Kondál. (Podáva ruku.) Tu žijem pod Žiarom. Ovce chovám a lesy rúbem, aby som mal pre ne pasienkov. No a keď Pán Boh dá, aj žita zasejem, zemiačkov zakopem... ale teraz už druhý týždeň chodím do tej hory.

Janík si vysúka rukávy, napľuje do dlaní a kým sa nachystá, na javisko opäť v rytmickom kroku vchádzajú z dvoch strán ostatní herci rytmicky búchajúc palicami. Rozostavia sa nepravidelne po javisku ako les. Palice držia pred sebou a Janík druhou palicou do nich, akoby stínal stromy. Dievčatá si najskôr tleskajú v rytme, no potom im začne hluk vadit'.

Terka: Janííík! Janíííík! (Kondál nepočuje, rytmus je hlučný.)

Marka: Kondáááá! Čo si hluchý? Si hluchý!

Janík: Čo? Nepočujem, je tu hluk. Kde sa rúbe, tam sa rúbe, tam sa tichu nedarí...

Terka: Tu pod Žiarom nesmieš tak búchať...

Janík: Prečoby nie?

Marka: Akože prečo? Nehovor, že nevieš.

Janík: Čo mám vedieť?

Marka: Ľudia vravia, že pod Žiarom, pod kopcom, spí v jaskyni drak. A ten má tenké uši...

Terka: Keď ho niekto zobudí, bude zle... Vylezie von a začne chrliť oheň zo všetkých troch papúl...

Janík: Hlúposti. (Mávne rukou a ide pokračovať.) Ľudia toho navymýšľajú...

Marka: Sám si hlúpy, keď neveríš! Pod', Terka, tu sa nedá vydržať.

Janík pokračuje v sekaní, dievky pri odchode stretnú starenku s raždím na chrbte. Vydesene sa prežehnajú, vyhnú sa jej oblúkom a zrýchlia krok. Janík ju zbadá a poslednýkrát zatne. Všetci, čo držia palice, ich razom pustia na zem, prežehnajú sa a v obavách sa rozprchnu kade ľahšie. Janík sa čuduje, no pozbiera palice, hodí ich na plece a ide pomáhať starenke.

Janík: Dajte to raždie, babka, veď takto s ním domov nezájdete ani do Vianoc. Ja vám ho vezmem, aj vám ho doma porúbem na kúsky... nech s ním nemáte starosti.

Starká: Šikovný si ty mládenček, súci. Ako ťa volajú?

Janík: Kondál, babka. Jano.

Starká: Janík, Janíček... Pekné meno... Pekné meno, švárny šuhaj... veru... Boh dá a ja ti budem môcť láskavosť oplatiť.

Janík: Len sa netrápte... sily mám dosť, ja si sám pomôžem.

Starká: Ej, nie je všetko len sila..., nie veru.

Janík: Nech je po vašom, ale poďme už, lebo sa akosi zaťahuje... (Obaja odchádzajú.) *Spustí sa strašný hrmot, hrom, zablyсне sa, rev, plieskanie palíc o zem, zvuk plechu, ktorý pripomína búrku... Sprava doľava a naopak chaoticky prebiehajú po šírke celého javiska ľudia a jeden cez druhého kričia strachom.*

Ľudia: Ľudia boží, rata! Muromar! Pomóóoc, Muromááár! Zachráň sa, kto môžeš!

Ratujte deti! Ratujte statok! Ratujte hydinu!

Chlapec: Aj ženy?

Dievča A: Aj, ty tĺk!

Chlapec vezme dievku do náručia a už aj s ňou beží vpravo za oponu, no vzápätí vylákaný trieli sprava doľava. Zrazia sa s Terkou a Markou, ktoré tiež behajú a hľadajú Janíka.

Marka: Kondááá! Čo si to urobil, Muromara si prebudil!

Terka (so strachom): Hen vyliezol z podzemia a usalašil sa, hnusa škaredá, dračia, trojhľavá... priam na vrchole Žiaru.

Dievča A: Sliepky razom niešť prestali, ovce sa nechcú pásť a kravy mlieko stratili!

Dievča B: Do týždňa ničoho nebude a pokapeme ako muchy!

Chlapec: Pre pána kráľa, on letí dolu. Chlapííí! (Pozoruje imaginárneho draka, ktorý akože zlieta dole až kamsi na pravý bok javiska.)

Dievča B: Roztrhá nás na márne kúsky. (Zuteká.)

Janík: To by som sa na to pozrel... kto koho bude trhať... Keď som ho zobudil, veď ho aj uspím, len si po sekeru zájdem. (Náhľivo odchádza, hľadiac smerom k drakovi zahrozí päšťou.) Počkaj, potvora, nikam neodchádzaj... hneď ti prídem uspávanku zaspievať.

Boj mužov, hluk, rev, boj Janíka s drakom. Tentoraz po hluku a reve najskôr počut praskanie dreva a potom na javisko dopadne zlomená palica a potom sa doplazi Janík. Dievčatá sa s vydesenými tvármi, na ktorých badať súcit s Janíkovou bolesťou, idú pozrieť na odvážlivca. Pomáhajú mu vstať, oprášiť odev.

Janík: No, ty potvora škaredá, málo pekná – skoro nič...!!! Takto sa s tebou asi nevysporiadam... Veď počkaj... len čo si hnáty ponaprávam... Nebojte sa, veď ja zistím, ako naň.

Popred dievky i Janíka prechádza starenka, ide pomaly, všetci ju sledujú pohľadom, ako sa podopiera palicou a klopká ňou o dlážku. Speváčky sa pozerú na seba, prežehnajú sa, trikrát si odplávajú a odcievajú čo najrýchlejšie späť.

Janík: Ktože ste vy, babka, že sa vás tak ľudia boja?

Starká: Kto som, to som, ale som ti dlžná pomoc. Na Muromara nemôžeš ísť s leďajakou palicou, ani so sekerou...

Janík: Akože by ste mi vedeli vy pomôcť?

Starká: Už som ti povedala, že nie je všetko len tu, ale musíš mať aj tu... (Najskôr ukáže na svaly, potom na hlavu.) Ukáž tú palicu. (Z uzlíčka vytiahne fľaštičku, naleje si z nej do dlane a pokropí palicu, ktorú dá Janíkovi držať vodorovne pred sebou. Niekoľkokrát to zopakuje a pritom si polohlasom mumle zaklínadlo.) Palica, palica, nie si viac drevená... pevná si, ostrá si, tvrdá jak z kameňa. Oheň ťa nespáli, sila ťa nezmôže... komu si patrila, tomu dnes pomôžeš. Tfuj, tfuj, tfuj... Tu máš, teraz skús Muromara po chrbte pomastiť. (Dá mu palicu a odchádza.)

Janík: Len či to pomôže... No, horšie už nebude. (Napľuje si do dlaní a rázne ide draka biť.)

Opäť počuť lomoz a hluk. Z opačnej strany ako odišiel Janík pomaly nakúkajú a prichádzajú herci... Sledujú akože boj Janíka a na každý úder výrazne hlasom aj posunkom reagujú, takže je divákovi z ich reakcií jasné, kedy dostal Janík a kedy naopak utŕžil Muromar. Čím ďalej, tým viac víťazí Janík. Chór je čoraz radostnejší. Janík vojde na scénu a všetci mu blahoželajú. Dajú si Janíka na plecía. Vojdú obe rozprávačky. Marka zdvihne ruku a zavelí.

Marka: Štronzo!

Všetci skamenejú, akoby zastal čas. Nehýbu sa a ostanú v pózach, v akých ich zastihol povel.

Marka: Muromara už nik nikdy nevidel. Zaliezol do najhlbších hlbín jaskyne pod Žiarom.

Terka: Len akísi sviatoční hubári raz na obecnom úrade hlásili, že videli čosi veľké zelené trojhlavé sa ponevierať po lese pod kopcom. Dokonca že počuli tmený rev... A to vraj odvtedy, čo sa ťaží drevo motorovou pílu.

Marka: Vrrrrn vrrrrn vírrfn... (Napodobní pílu a obe sa schuti zasmejú.)

(Dramatizácia: Peter Hudák)

Priateľstvo je veľmi pekná vec. S priateľkami a priateľmi si často hovoríme veci, ktoré nevedia ani naši najbližší, povedzme naši rodičia. Niekedy nás však kamaráti prekvapia... Keď majú naraz zaujímavé túžby.

Ách, jaj!

Veselá, trochu balkánsky znejúca hudba. Na scénu dve útle dievčinky doteperia veľký divadelný kufor. V kufri sú rekvizity, ktoré sa budú počas deja premieňať na všetko potrebné. Dievky si vyberú z kufra sukne, šatky, parochňu, klobúk, vymódia sa.

Aňa: Kde bolo, tam bolo, bola raz jedna krajina.

Saška: V tej krajine rovina.

Aňa: Na rovine dedina.

Saška: V dedine ulica.

Aňa: Na ulici udica.

Saška: Visela na nej ryba.

Aňa: A ďalej??? Takže znova... Kde bolo, tam bolo, bola raz jedna krajina.

Saška: V tej krajine rovina.

Aňa: Na rovine dedina.

Saška: V dedine ulica.

Aňa: Na konci tej ulice kufor.

Aňa zdvihne kufor a otvorí. V kufri sedí „pokrčená” pani Nespokojná.

Zuzka: Ach jaj... Volám sa Eulália Nespokojná...

Aňa: Teší ma, Aňa.

Saška: Saška.

Zuzka: Ach, jáj... mňa neteší,... nič ma neteší... Nepáčia sa mi moje vlastné mastné vlasy, na očiach riasy, na sukni pásy...

Aňa: Prečo asi?

Saška: Nezvykla si.

Zuzka: Nemám dom, len tento kufor. Kto by si v ňom bývať trúfol?

Dievčatá krúčia hlavou, že nie. A gestom sa dohodnú, že jej pomôžu.

Zuzka: Nechcem striebro ani zlato, čo by som len dala za to mať domčúrik maličký. Malú striešku, jednu izbu a v okienku viacfarebné letničky.

Aňa: Pozor! Dávajte pozor! Veľký pozor! Práve v tej chvíli letela okolo, úplne náhodou a bez motora, víla Kostrnka. (Saška – Kostrnka však nelietajú, len chodí okolo, čo Aňa ironicky komentuje.) Hovorím letela. Le – te – la!

Saška: Nejde mi to!

Aňa: Práve v tej chvíli „išla” okolo víla Kostrnka... Nechce striebro ani zlato, čo by ale dala za to mať domčúrik maličký. Malú striešku, jednu izbu a v okienku...

Saška:... viacfarebné letničky.

Zuzka (zasnena): Ach, jáj...

Saška: Bublíny – Hromy, blesky, tlenie-mlenie, nech sa stane prekvapenie!

Deti počas si zaklínadla si ťapkajú do rúk, tancujú, točia sa, točia kufrom. Nakoniec ho otvoria a vlezú doň. Zuzka im češe a lakuje vlasy a dáva sponky s výraznými farebnými kvietkami. Dievčatá sa usmievajú ako také letničky. Zuzka si pestovanie „kvietkov” užíva.

Zuzka: Ách, jaj... Krásne sú tie kvietky, keby som ich mala vo váze na veľkom stole, vo veľkej hale, vo veľkom dome, na veľkej ulici, vo veľkom meste a vo Veľkej...

Aňa: Británii?

Zuzka: Ach, jáj!

Aňa: Kostrnkááá! Máš tu reklamáciu.

Saška: Komu sa čo nepáči?

Aňa: Chcela by veľký stôl vo veľkej hale, vo veľkom dome, na veľkej ulici, vo veľkom meste...

Saška: ...vo Veľkej Británii? Aké veľkolepé. Hromy, blesky...

Opakuje sa situácia, len rýchlejšie. Aňa otočí kufor dnom dole, zavrie a prestrie utierku ako obrus. Zuzka si v strede „stola” položí ruky na hlavu – hrá vázu s kvetmi. Zuzka si sadne a kýchnu.

Aňa: Čo si dáte na večeru, pani veľkomožná? Mám tie kvety odložiť?

Zuzka: Ach, jaj. Sú krásne, ale...

Aňa: Ale? Čo je stále?

Zuzka: Keby som tak mala za dom náhradu, veľkú záhradu, v strede s bazénom, pri bazéne dom, nie vilu,... zavolajte vílu!

Aňa: Kostrnka, reklamácia!

Saška: Niečo sa pokazilo?

Aňa: Nechce čakať ani chvíľu. Chce záhradu, bazén, vilu...

Saška: Vilu? Vylúčené, má dom!

Zuzka: Ách, jááááj!

Aňa: No tááák, Kostrnka. Čo ti to spraví?

Saška (trochu otrávene): Hromy blesky...

Deti zrýchľujú, Anička otvorí kufor a upraví ho ako kúpeľňu, čiže otvorí veko, pomôže Zuzke vstúpiť a kúpe ju. Češe jej vlasy, robí manikúru, pedikúru, lakuje nechty, masíruje chrbát.

Aňa: Dá si pani niečo na pitie, na jedenie, čokoľvek?

Zuzka: Čo si myslí víla, nestačí mi vila. Chcem palác a hneď!

Aňa: Kostrnkáá!

Saška: Reklamácia, ja viem. Čo si prajete?

Zuzka: Najkrajší zámok na svete.

Anička prosí Sašku, aby opäť vyhovel, že je to už posledný raz. Saška sa chvíľu nechá prehovárať, napokon súhlasí.

Saška (veľmi otrávene): Hromy, blesky...

Aňa (s hraným nadšením, ako v americkom filme): Prekvapenie!

Anička postaví kufor do polohy ako na začiatku. Ku kufru stoličku a trón je hotový. Zuzka obradne vystúpi na trón. Aňa sa klania.

Aňa: Čo si želá vaša jasnosť?

Zuzka: Rozkazujem, aby som sa hneď, najneskôr už aj stala kráľovnou celého sveta.

Aňa: Na známosť sa dáva... sa dáva, že kráľovná Nespokojná prvá... Nespokojná prvá... na tom trvá... trvá, aby bola paňou sveta... sveta. (Netrpezlivo sa obzerá.) Kde tá víla lieta... teda behá?!

Saška: Už toho mám dosť. Kráľovná Nespokojná prvá? Haaa! Aj posledná! (Škodoradostne.) Hromy, blesky...

Aňa: Prekvapenie!

Tentokrát sa situácia opakuje pomaly... pomaličky... a kráľovnú zosadia z trónu a zavrú späť do kufra.

Saška (zaklope na kufor, otvorí a v rukách nafúkne imaginárny balón. Ironicky): Aby som nezabudla glóbus, aby mohla ctená kráľovná vládnuť celému svetu. Spokojná?

Zuzka (zúbožene): Ách jáj!

Dievčatá (škodoradostne): Ách jáj. (Zavrú kufor s pani Nespokojnou.)

(Na motívy rozprávky O pani nespokojnej z knižky Sladké sny od Philipa Hawthorna napísal a režiroval Peter Hudák.)

Nepripomína vám táto scénka nejakú rozprávku? Áno – rozprávku o Zlatej rybke – alebo: O Rybárovi a rybke. Aj tam nenásytná rybárova žena stále vymýšľala, ničoho jej nebolo dosť, až sa ocitla tam, kde bola na začiatku – v úbohej chatrči...

» 5

O Rybárovi a rybke

Rybár: More, more, more sivé, daj nám rybku k suchej skyve, buď k nám, more, milostivé.

Zlatá rybka: Pust' ma, starček, pust' ma v šire more, vykúpim sa, urobím všetko, čo len chceš.

Rybár: Netreba mi výkupného, Zlatá rybka, plávaj si, kam len chceš.

Rybárka: Ty hlupák hlúpy, starý. Či si nevidel, že je to zázračná rybka! Hneď ju zavolaj a vypýtaj od nej nové koryto. Staré nám už slnko rozsušilo.

Rybár: Rybka, Zlatá rybka, ukáž sa mi, ukáž! (More zašumí.)

Zlatá rybka: Tu som, starček, k tvojim službám.

Rybár: Zmiluj sa nado mnou, Zlatá rybka, moja žena chce nové koryto, lebo staré sa nám už vysušilo.

Zlatá rybka: Netráp sa, starček, bude mať, čo si želá.

Rybárka: Či nevidíš, ty starec hlúpy, nemúdry, že nám rybka naozaj dá, čo si želám? Tak ja si teraz želám aj nový domec.

Rybár: Rybka, Zlatá rybka, ukáž sa mi, ukáž!

Zlatá rybka: Čo si želáš, starček?

Rybár: Nehnevaj sa, Zlatá rybka, ale mojej žene nestačí nové koryto, chce aj nový domec.

Zlatá rybka: Netráp sa, starček, bude mať, čo si želá.

Rybárka: Ach, ty hlava hlúpa! Zavolaj rybku a povedz jej, že nechcem byť viac sedliačkou, ale chcem byť šľachticnou!

Rybár: Rybka, Zlatá rybka, ukáž sa mi, ukáž! (More zašumi.)

Zlatá rybka: Želáš si niečo, starček?

Rybár: Nie ja, ale moja žena. Nechce byť viac sedliačkou, ale chce byť šľachticnou.

Zlatá rybka: Netráp sa ty, dobrý starček, bude, ako si želá.

» 5

Rybárka: Sluhom mi budeš, paholkom, ale prv než ťa odvedú zavolaj rybkku, lebo ja chcem byť cárovnou!

Rybár: Rybka, Zlatá rybka, ukáž sa mi, ukáž! (More zašumí.)

Zlatá rybka: Čože ťa trápi, dobrý starček?

Rybár: Nuž čože by ma netrápilo, keď vidím, ako mi starká spyšnela. Už chce byť cárovnou!

Zlatá rybka: Stane sa, starček, netráp sa!

Rybárka: Nie, ani to nestačí. Chcem, aby sa mi klaňalo všetko nielen na zemi, ale aj v mori. Chcem byť panovníčkou mora!

Rybár: Rybka, Zlatá rybka, rybkááá! (More zašumí.)

Zlatá rybka: Čo si želáš, starček dobrotivý?

Rybár: Ach, rybka, Zlatá rybka, mojej starej sa už nežiada byť cárovnou, chce sa stať morskou panovníčkou.

Zlatá rybka: Priveľmi spyšnela, chcela žiť bez práce, iba rozkazovať, mať krásne paláce; nad ľuďmi panovať, v celom svete vládnuť. Kto chce žiť bez práce, bez lásky k ľuďom, ten sám sa odsúdi, stane sa bedárom!

Rybár: Ďakujem ti, more modrosivé, že si ku mne také milostivé.

(Úprava: A. Kaveschánová)

DETSKÉ DIVADLO je divadlo hrané deťmi. Podobne ako „veľké“ divadlo sa hrá (ale nemusí!) na javisku, čo je však dôležité: pre divákov. Detské predstavenie môže mať jedno i viac dejstiev. Vzniká trochu inak ako predstavenie dospelých – cez hru!

Pamodaj šťastia

II.

6 ▶▶ 27

Známa rozprávka z pera viacerých spisovateľov – Pavla Dobšinského, Boženy Nemcovej, Milana Rúfusa, ale obdobu nájdeme aj u bratov Grimmovcov. S týmto súvisí fakt, že má rôzne varianty – hlavná niť príbehu je však rovnaká...

Vdovec s dcérou Aničkou si zoberie za ženu takisto vdovicu s dcérou Dorkou (alebo Dorotou). Z vdovice je pravá zlá macocha, z Aničky si urobí slúžku. Keď jej otecko onedlho umrie, Anička sa vyberie do sveta.

Nasleduje úryvok z divadelnej hry pre bábký a zbor, spracovanej **Elenou Bakošovou** na motívy rozprávok Pavla Dobšinského a Milana Rúfusa. V tomto predstavení zazneli pôvodne i pesničky hudobného skladateľa **prof. Bela Felixa**.

V službe

Anička: Do sveta? Ale kade? (Rozbehne sa na jednu stranu, zastane, rozmýšľa, rozbehne sa na druhú stranu.) Veď je to jedno! (Spieva si):

Išla bieda do sveta...

Čože to hovorím? Radšej takto:

Rozprávočka veselá
do spevu ti bolo,
aj keď išla s palicou
bieda naokolo.

Rozprávočka veselá
na cestu ma zvedla
a na ceste za službou
kohosi som stretla.

Ale veď je to...

Pamodaj šťastia, Piecka.

Anička zastane pri piecke, obzerá si ju, chce sa k nej priblížiť, ale Piecka vyfúkne horúci prúd vzduchu priamo na Aničku, odfúkne ju.

Piecka: Ach! Páli, to páli!

Anička: Nevítaš ma pekne!

Piecka: Aááááh, páli... to páli...

Anička (chce sa k nej znova priblížiť, ale tá ju odfúkne. Anička sa nevzdáva): Prestaň, Piecka! Aká si horúca! Celá horíš... pomôžem ti... takto ťa obriadim a bude ti dobre. (Fúka – takto chce udusiť oheň v Piecke.)

Piecka: Ach, sto rokov márne čakám, nik sa nezľutoval... nepomohol... uhlie nevyhrabal...

Anička (dokončí robotu, Piecka je v poriadku): Tak, môžem ísť ďalej.

Piecka: Kdeže si sa vybrala, dievčička?

Anička: Idem do sveta službu si hľadať.

Piecka: Ani posúcha ti na cestu nedali? Počkaj, za pomoc sa ti rada odvdžaim. Zober si z týchto pečených zemiakov a posilni sa na cestu.

Anička (zoberie si pečený zemiak, posadí sa na piecku a je. Piecka ju kolíše):
Ďakujem, Piecka. Hm... voňajú ako od mamy.

Zbor: Rozprávočka veselá na cestu ťa zviedla...

Anička (spamätá sa, zoskočí z Piecky): Pamodaj šťastia, Piecka! Už musím ísť!

Zbor a Piecka: A na ceste za službou čudné veci stretla.

Piecka (volá do spevu za Aničkou): I tebe, moja milá! Aby si dobro vyslúžila!

Zbor: Rozprávočka veselá... (Zopakuje celú pesničku.)

Anička príde k Hruške.

Hruška (stene pod ťarchou hrušiek – v košíku): Jój, ťažké...

Anička: Jaj! Pamodaj šťastia, Hruštička!

Hruška: Pamodaj, bohuchvála! Už som ťa dlho vyčkávala.

Anička (pomáha Hruške zložiť košík z pliec na stôl): Toľko si zarodila?

Hruška: Zober si, sú sladké! Za pomoc, moja milá.

Anička: Ďakujem, veľmi rada.

Hruška (spieva): Rozprávočka veselá na cestu ťa zviedla.

Anička (lúči sa s Hruškou, poberá sa ďalej, hruštičku si schová do zásterky): Maj sa dobre, Hruštička!

Zbor (spieva): ... a na ceste za službou čudné veci stretla.

Hruška (volá do spevu za Aničkou): Pamodaj šťastia, Anička! Každý raz nájde to, čo hľadá!

Anička príde k Bujačikovi.

Bujačik: Buuuuu... kto to vyspevuje? Buuuu... zomieram od hladuuuuu.

Anička: Prečo kvíliš, Bujačik?

Bujačik: Hladný som a nemá ma kto popásť, búúúúú...

Anička (ponúkne Bujačikovi hrušku, ten ju s chuťou schráme): Zjedz rýchlo túto hruštičku. Nech ti navráti silu.

Anička: Zahráme sa spolu?

Bujačik: Nasadni na môj chrbát.

Zbor rytmicky vytlieskava tempo Bujačikovho behu po scéne. Bujačik nosí Aničku na chrbte, pobehuje, vyskakuje, spieva.

Bujačik: Rozprávočka veselá do sveta ťa zviedla...

Anička: To je krása, nádhera! Celý svet sa pozerá, ako nám je dobre spolu!

Pribehnú k miestu, kde Starena mieša a varí byliny v množstve hrncov.

Anička: Počkaj, postoj, daj ma dolu! Pozri! Možno ma prijme do služby.

Poznámka: V Dobšinského rozprávke sa Anička stretne aj s lavičkou a psíkom...

Ale ako rozprávka pokračuje?

II.

Anička slúži u Stareny – bosorky, ktorá jej prikáže, aby namiesto nej varila, ale do ostatného prikrytého hrnca sa nesmie pozrieť (obdoba: do ostatnej, 13. komnaty – u Dobšinského). Anička to nevydrží, hrniec otvorí a strčí doň hlavu, ktorá sa jej zafarbí zlatom. Keď sa bosorka vráti domov, samozrejme, je nahnevaná. Anička uteká a pri úteku jej pomáha Piecka, Hruštička i Bujačik. Keď macocha uvidí jej zlaté vlasy, pošle do sveta Dorotu. Tá sa takisto stretne s Pieckou, Hruštičkou a Bujačikom, avšak nepomôže im. Príde k Starene a celá nedočkavá otvára zakázaný hrniec. Strčí si doň hlavu – a i ona má zlaté vlasy. Dej sa opakuje: príde domov Starena, zistí, čo sa stalo, naháňa Doru, tá si pýta pomoc od tých, ktorých stretla na ceste k Starene – nik jej nepomôže, a tak sa domov vracia špinavá, strapatá, došklbaná, doriadená...

Po Aničku si potom prišiel Jurko... zobrali sa... a boli šťastní až do smrti.

A teraz pre zaujímavosť táto istá časť rozprávky – ako ju spracoval Peter Hudák, ktorý si ako základ zobral Dobšinského variant i Grimmovu Perinbabu.

Macocha (napľuje si do dlane): Celá dedina len o tom rozpráva, aká si ty kľavá. Rečí veľa ako kozích bobkov, kto to má počúvať? Anča, pôjdeš ty z domu.

Anička: Nevyháňajte ma, pani matka, prosím. Apenko vraveli...

Macocha: Čo? Apenko vraveli...? Ja ti poviem... Pôjdeš a hotovo. Tak vravím ja.

Hodí batoh. Anička vezme batoh a pomalým krokom odchádza. Vyjde.

Rozprávač: A hoc macocha do uzlíčka nedala ani len štiepku, iba suchej kôrky, Anička utrela slzy a vydala sa do sveta. Kam? Nuž tam, kam ju oči viedli.

Leňofa: Mamóó, mamóó, nejedla som od obeda, hladná som, smädná... Mamóóó, poďte sem!

Macocha: Už idem, dieťa moje. Hľadže, čo je nové.

Leňofa: Makových buchiet ste napiekli...

Macocha: Kdeže, zlato moje, inú mám novinu. Už je Anča z domu preč, dobre nám bude.

Leňofa: Tak zakúrte, mamóó...

Anička ide a spieva si... Dostane sa k lavičke.

Anička: Potôčik, akože ťa prejdem.

Lavička: Prejdi po mne, dievčinka.

Anička: Pamodaj šťastia, lavička.

Lavička: Aj tebe, dievčička.

Anička: Ani som ťa pod tým snehom nezbadala.

Lavička: Otoč ma, dievčička, na druhý bok. Tento mám celý prešľapaný a premrznutý.

Anička: Otočím, akoby som neotočila...

Lavička: Ďakujem ti, dievčička.

Anička: Vďačne, lavička, maj sa tu s pánombohom.

Lavička: S pánombohom, s pánombohom.

Putovanie, Rozprávač zbiera pierka, podaruje Aničke rozkvitnutú halúzku. Zaštedo boce vtáča.

Anička: Joj, vtáčatko, aby si nepremrzlo, slniečko je ešte zubaté. (Prišla k piecke.)

Piecka: Zastav sa, dievčička, povymetaj ma. Celú zimu som kúrila, ľudí ohrievala a teraz ma popol dusí.

Anička: Akože by nie, len sa neboj. Raz-dva ti pomôžem. (Vymetá.)

Piecka: Vďaka ti, dievčinka, veď sa ti raz odplatím.

Anička: Nie preto som to robila.

Piecka: Ja viem... ja viem, milá dievčička.

Anička: Dobre sa tu mávaj, piecka.

Piecka: Šťastnú cestu, dievčička.

Putovanie. Letná noc, cvrlikanie cvrčkov, mesiac svieti, vence vije a pri tom vyje pes.

Anička: Čože ty tak žalostne spievaš, nemáš v noci pokoja?

Pes: Keď ma všade pichá? Celé leto som sa po lúkach za ovcami naháňal a do kožucha sa mi bodliaky nachytali. Čím viacej sa škrabem, tým ma viacej svrbia. Nože mi ich povyberaj, dievčatko.

Anička: Keď len to... Tu si ku mne sadni, ale ma nepohryz. (A vyberá a vytáhuje...)

Pes: Ďakujem ti, dievčatko, ďakujem.

Anička: Len keď sa ti ulávilo a už sa netrápiš. Šťastne sa tu maj.

Putovanie, doputuje k jablonke.

Anička: Jesenné jablčka, aké ste utešené, len zahryznúť.

Jabloň: Len si vezmi, dievča, a ak mi ich všetky pooberáš, vďačná ti budem. Veľa sa ich tohto roku urodilo, k zemi ma ťahajú, konáre mi každú chvíľu polámu.

Anička: Nič sa neboj, veď je to radosť jablčka zbierať.

Jabloň: Ako dobre, už by bol zo mňa len polámaný pahýľ.

Anička: Nieže tak, jablonka. V zime si odpočinieš a na jar zakvitneš. Budeš ako nevesta, nie pahýľ.

Jabloň: Vďaka tebe, dievča, a tu si vezmi na cestu.

Anička: Zbohom, jablonka.

Jabloň: Šťastnú cestu.

Niekedy vznikne **DRAMATIZÁCIA** – predstavenie na základe dvoch predlôh, ako v nasledujúcom príklade.

Zlaté priadky

Pre zaujímavosť začiatok rozprávky v literárnej podobe – u Pavla Dobšinského:

Jedna vdova mala tri dcéry. Všetko na vydaj súce dievčatá. Dve staršie boli do roboty ako osy, ale najmladšia, Hanka, ako olovený vták. Jedného večera, práve boli priadky, zavítal k vdovici jeden pán a požiadal ju o nocľah. Hľadal si vo svete súcu nevestu, a tu bolo dievčat ako maku. Dievčence usilovne priadli, iba Hanka so založenými rukami driemala pri peci. Pán sa začudoval a vraví matke: „Stará mať, povedzte mi, prečo tamtá nepradie? Veď je to už riadna dievka a pri robote by jej aj čas rýchlejšie prešiel.“ „Jaj, pán veľkomožný, veď by som jej to zo srdca rada dovolila, aj kúdeľ by som jej na praslicu navinula, ale čože, keď ona nie je obyčajná priadka. Do rána by mi samučičká sama všetku priadzu, čo je v dome, na zlaté nitky spriadla...“ Takto hovorila matka, a to len preto, že sa hanbila pánovi priznať, že má lenivú dcéru.

Hanka vbehne na javisko. Spieva, resp. hrá na hudobnom nástroji. Je milá, pekná, obzerá si svet. Prichádzajú chlapci – najprv jeden, potom ostatní. Správajú sa ako frajeri, predvádzajú sa pred slečnou. Hanička si ich nevšima – okrem prvého, ktorý je iný ako ostatní. Pri predvádzaní sa chlapcov len pokrčí plecami a hrá si ďalej. Chlapci – Horenosi – odchádzajú. Jeden z nich – Martin – podíde k Hanke, uprene sa na ňu díva.

Hanka: Potrebuješ niečo? (Martin mlčí.) Volajú ma Hanka.

Martin: Viem.

Hanka: Zahrám ti – moju obľúbenú. (Hrá.) Kde si?

Dievčatá – ako priadky z folklórneho súboru – pribehnú, celé natešené sa upravujú, zastanú do polkruhu a začnú „priasť“.

Dievčatá: Už ide! Už ide!

Hanka sa chce zaradiť medzi dievčatá, chce im pomáhať, ale ony ju odstrkujú. Prejde za ne. Prichádza Princ (aj so sprievodom). Dievčatá sa usilujú ešte viac. Princ pristupuje ku každej z dievčat – akoby si vyberal nevestu. Príde až k Hanke.

Princ: Ty prečo nepradieš?

Hanka: Ja... .

Dievčatá: Ona nemôže. Nesmie.

Princ: Prečo?

Dievčatá: Lebo – od rána až do večera – pradié samé nite zlaté. Sme chudobné, nemôžeme chodiť v zlate!

Princ: Ona vie priasť zlato?

Dievčatá: Uhmhm! A ešte ako! Keď naprší, bude blato... Chichichi!

Princ: Nech ukáže, čo dokáže.

Dievčatá: Nie! Mamka zakázali. Už všetok ľan aj konope premenila na zlatú priadzu. (Spoza pásu vytiahnu „zlaté“ vreckovky, mávajú nimi pred Princom – až k nosu.) Pozri!

Hanka stojí sama – hanbí sa. Začne hrať na flaute – alebo spieva. Princa dievčatá nezaujímajú, zamieri k Hanke. Dievčatá teda utekajú k jeho družine.

Princ: Ľanu aj konopí mám koľko chceš! Pôjdeš so mnou?

Hanka (je v rozpakoch, ukazuje na flautu): Ja viem, len...

Princ: Pravdaže, aj pišťaľku si môžeš vziať so sebou. Aby ti nebolo smutno. Ideme! *Za odchádzajúcou družinou s úsmevom na perách pozerá z rohu scény Martin. Sprievod putuje za Princom a Hankou. „Cestujú“.* Dievčatá sa schúlia (zadkom do publika), sú poukladané ako snopy ľanu.

Princ: Pozri, Hanka! Najkrajšie snopy ľanu z môjho kráľovstva sa nevedia dočkať, kedy ich tvoje krásne ruky premenia na zlaté nite.

Hanka hľadá do zeme, nevie, čo má povedať. Dievčatá – ako ľan – sa štuchnú zadkami a smejú sa.

Dievčatá: Chichichi...

Hanka sa obzrie, ale ľan sa ani nepohne. Keď sa Hanka pozrie na Princa, opäť sa smejú.

Dievčatá: Chichichi...

Princ (prísne): Už sa nevedia dočkať! A ja tiež. Keď splníš túto úlohu, staneš sa mojou ženou.

Dievčatá (túžobne zavzdychajú): Ach, jaj...

Princ (zatlieska): Jablká!

Prikotúľajú sa, alebo prinesú dve jablká.

Princ (podá ich Hanke): Aby si mi nezomrela od hladu, kým budem preč. (Podá jej flautu.) Aby ti nebolo smutno, môžeš si zapísať na svojej písťalke. (Zapískanie signálu, na jej zvuk prídu chlapci, vychystaní na lov.) Ideme!

Chlapci: Lovu zdar!

Princ so sprievodom odchádza.

Hanka (hrá na flaute): Och, prečo ma mamka nenaučili priasť, len na flautičke vyhrávať...

Martin: Krásne. Zaspievaj ešte.

Hanka: Nemôžem. Musím priasť ľan.

Martin: Na zlaté nite.

Hanka: Odkiaľ to vieš?

Martin (potmehúdsy sa usmieva): Viem všetko. Aj ľan premeniť na zlatú krásu.

Hanka (zoberie jablká, poutiera ich o seba, jedno chce hodiť Martinovi): Naozaj? Chytaj! (Zháči sa.) Ako sa voláš?

Martin: Ak uhádneš moje meno – upradiem za teba zlaté nite. Pristávaš?

Hanka (hodí jablko, ale Martin ho nechá padnúť na zem): Pravdaže. Chytaj, Janko!

Martin: Platí naša dohoda?

Hanka: Platí.

Martin (príde k ľanu, urobí nad ním nejaké čarovné gesto, pustí sa do roboty. Spieva si, pridávajú sa dievčatá): Takto, Hanička, takto, takto, takto sa z ľanu pradije zlato. Takto, Hanička, takto, takto, si moje všetko, všetko. (Odovzdá Hanke priadzu.) Ak uhádneš moje meno, nechcem ťa, ale ak ho neuhádneš, vezmem ťa! A nezabudni: nájdem si ťa všade! (Vezme jablko, ovoniava ho, odchádza.)

Hanka (prekvapene): Ak uhádneš moje meno, nechcem ťa, ale ak ho neuhádneš, vezmem ťa!

Prichádza Princ so sprievodom chlapcov. Princ vezme od Hanky kľbko, ukazuje ho všetkým.

Princ: Ona to dokázala! Chystajte svadbu!

Hodí kľbko dievčatám, tie z neho vychystajú Hanku za nevestu. Aj ony sa upravia. Svadobný sprievod, len Hanka je smutná.

Hanka: Ak uhádneš moje meno, nechcem ťa, ale ak ho neuhádneš, vezmem ťa!

Princ (preruší veselie): Čo to stále opakuješ? Prečo sa neraduješ ako ostatní?

Hanka zašepká Princovi tajomstvo do ucha.

Princ: Čože? Pôjdem ho hľadať! Ideme!

Princ odchádza so sprievodom.

Dievčatá odvádzajú Hanku – odčepčujú ju, spoločne spievajú. Súbežne s tým chlapci s Princom hľadajú neznámeho Martina. Zbadajú akúsi neznámu skupinu – sedí chrbtom k publiku, zahalená zlatou priadkou. Princ upozorní ostatných na neznámu skupinu, potichu ju obchádza, až zbadá ich tváre, zhrozí sa.

Princ: Tetuška, prečo vy máte takú veľkú labu?

1. priadka (otočí sa): Od pradenia, od pradenia.

Princ (osloví 2. priadku, aj tá sa otočí): Tetuška a vy prečo máte taký veľký palec?

2. priadka: Od pradenia, od pradenia.

Chlapci (zdesene otočia 3. priadku): A vy, prečo máte takú veľkú gambu?

3. priadka: Od pradenia, od pradenia.

Princ: Teda aj moja Hanka...

Tri priadky (prikývnu): Uhm... ..

Chlapci: A nepoznáte takého chlapca, čo...

Tri priadky: Pradie zlaté nite? Myslíte Martinka Klingáča?

Chlapci s Princom sa rozbehnú, vykrikujú meno neznámeho Martina.

Princ a Chlapci: Volá sa Martinko Klingáč! Martinko Klingáč!

Tri priadky sa významne pozerú na seba, za odchádzajúcim Princom.

Tri priadky: Hm... Pochopil.

Pyšne odchádzajú. Princ prináša správu a doma ho čaká prekvapenie: Hanka ho víta s dieťaťom v náručí. Chlapci pribehnú k Hanke a prví oznamujú zvesť.

Chlapci: Volá sa Martinko Klingáč!

Dievčatá (túžobne šepkajú): Martinko Klingáč, Martinko Klingáč...

Princ (príde pred Hanku a rozhodne vyhlási): Už nikdy nesmieš priasť zlaté, ani iné nite! Nikdy!

Hanka (usmeje sa, pritúli si dieťaťko a smerom k nebu zašepká): Ďakujem, mamička!

Princ sa pozrie tiež k nebu, ale nič nevidí – pokrúti hlavou. Príde k Hanke a spoločne kolíšu dieťaťko. V rohu scény stojí Martin, vyzývavo hryzie jablko. Dievčatá sa k nemu rozbehnú, všetky chcú získať pozornosť Martina Klingáča.

Dievčatá: Martinko Klingáč! Aj ja chcem byť zlatou priadkou! Aj ja chcem byť zlatou priadkou!

(Podľa rozprávok Pavla Dobšinského Zlatá priadka a Sama Czambela Tri priadky napísali Elena Bakošová a Belo Felix. Predstavenie režírovala E. Bakošová. Hudba prof. B. Felix.)

Viete si predstaviť, keby ste naraz museli jesť len samé rezance? Teda žiadne mäská, hamburgery, vyprážené kuracie prsia? Nechceli by ste to, však? Obyvatelia kráľovstva v nasledujúcej rozprávke to zažili na vlastnej koži!

5 ▶▶ 24

Nechceme rezance!

Na scénu napochodujú vojaci a utvoria špalier pre vchádzajúce herečky. Tie prichádzajú každá s iným tanierom cestovín, pričom ich predstavujú obecnstvu.

Vojaci: Cestu pre cestoviny!

Rozprávač: Kde bolo, tam bolo, no isto iste bolo, lebo inak by to nik nezapísal a vonkoncom už nik nikomu nikde nikdy nijako nevyrozprával...

Popred chór kráča kuchárka a nechá si od každého z papierového vrečka vysypať cestoviny do hrnca.

Kuchárka: Jednoducho, jedného dňa som postavila variť vodu na polievku...

Rozprávač: Počkaj, kuchárka, po poriadku!

Kuchárka: Ako vravím, jedného krásneho...

Rozprávač: Kuchárka!

Kuchárka: Ale kedy už môžem hovoriť? (Trochu nahnevaná odíde.)

Vchádza kráľ, jeden z vojakov buchne o zem halabala halapartňou.

Dvoran: Prichádza jeho veličenstvo kráľ Haluška prvý s manželkou, najjasnejšou kráľovnou Knedličkou a princeznou Krupičkou.

Kráľ: Dieťa moje dospelé, dospelí sme s mamičkou k názoru, že je na čase, aby si sa vydala.

Princezná: Kam?

Kráľ: Nie kam...

Kráľovná: Nie kam, ale za koho?

Kráľ: Pravda, pravda. Princov dnes už nie je mnoho a sú preberaví, nároční.

Kráľovná: Chcú, aby princezná ovládala domáce práce.

Princezná: To sa mám teraz učiť šiť, štrikovať, žehliť, upratovať a aj variť?

Kráľ: Aspoň variť, ak nám tu nechceš ostať na ocot.

Princezná: Ale papáá.

Kráľ: Nerob na mňa psie oči! Už som rozhodol. Kráľovské slovo sa nedá len tak zrušiť.

Sluhovia dajú princeznej šatku a oblečú jej zásteru.

Lucia: Kuchárka! Kuchárka! Teraz je tvoja chvíľa.

Kuchárka: Teraz som vám dobrá...!

Kráľ: Kuchárka, naučíš tuto našu dcéru variť!

Kuchárka: Za rok z nej urobím kráľovnú gastronómie.

Kráľovná: Za rok? Máš na to tri hodiny.

Kuchárka: Tri hodiny? Za ten čas ju môžem naučiť... tak akurát variť rezance – a na rôzne spôsoby.

Kráľ: Tak do toho, princovia sú tu ani sa nenazdáme... Madam! (Podá ruku kráľovnej a odchádzajú.)

Janko: Mladá a pekná princezná z bohatého kráľovstva hľadá princa za účelom sobáša. Úspešný uchádzač získa ruku princeznej a korunu k tomu. Značka: Strava zabezpečená – princezná fantasticky varí.

Kuchárka: Poriadne zamiesiš cesto.

Slúžky: Presto!

Kuchárka: Z kúska ti vyjde rezancov... dvesto...

Slúžky: Presto, presto!

Kuchárka: Nechajte si to hlúpe gesto!

Slúžky: Presto, presto, presto!

Kuchárka: Prestaňte prestovať! Dobré jedlo potrebuje svoj čas.

Slúžky: Ale ten my nemáme! Princovia už čakajú...

Chór odstrojí princeznú a miesto zástery jej dá korunku. Každý z princov sa predstavuje v ráme obrazu.

Princ Ch.: Načo dlhé litánie, som princ Charles z Británie. Ocením, ak moja nastávajúca manželka dokáže pripraviť chutný rozbíf.

Princezná: Mäsožravec? Smola, ja varím len cestoviny.

Princ O.: Princ Olaf zo Švedska. Ja milujem lososa na víne.

Princezná: Ľutujem, ryby nevarím, špecializujem sa na cestoviny.

Princ G.: Princ Giuseppe, slnečné San Marino. Milujem akákoľvek pasta. Žiadam vás o ruku a basta.

Chór: Nech žije nový kráľ! Nech žije mladý pár!

Svadobný pochod, hádzanie ryže.

Vivien1: Kam pôjdu na svadobnú cestu?

Noémi: K rezancovému cestu... chi, chi, chi.

Vivien2: Smer rezancové mesto! Presto, presto, presto! Chi, chi, chi!

Hajnalka (posmešne): Slíže, rezance, fliačky, niťovky, kolienka, vrtuľky, mušličky, tarhoňááá!

Princezná: Veď vy sa dosmejete! (Urazená šepká čosi princovi.)

Zoran: Na známosť sa dáva dôležitá správa...

Janko: V celej krajine, v každej rodine sa bude variť len to, čo bude variť aj princezná Krupička.

Alen: Základ múka, soľ, voda a vajčička.

Zoran: Kto by vari varil inú potravu, bez milosti príde o hlavu. Jedálny lístok!

Pripevnia jedálny lístok na viditeľné miesto. Ľudia čítajú a krúčia hlavami a po miestnosti vešajú rezance. Len v nedeľu sa zdá, že bude zmena, ale úsmev vystrieda smútok.

Zuzka: Pondelok – rezance makové

Nusi: Utorok – rezance orechové

Zóri: Streda – rezance tvarohové

Vivien1: Štvrtok – rezance lekvárové

Lea: Piatok – rezance len cukrom posypané

Vivien2: Sobota – rezance s vajcom

Noémi: Nedeľa – vajcia s rezancami

Kuchárka: Dost'!!! Takto to už nepôjde! (Začne spisovať petíciu.) Vážené kráľovské veličenstvá, žiadame vás, aby ste zmenili jedálny lístok, lebo...???

Zuzka: Lebo to už nikomu nechutí...

Nusi: Lebo máme zo slížov ťažké sny...

Noémi: Lebo z toho máme bolesti brucha...

Laura: Lebo sa nám zo slížov lepí už žalúdok...

Lucka: Lebo tak priberáme, že už nemáme čo na seba...

Jari: Lebo tak priberáme, že sa pod nami láme nábytok...

Lebo, lebo, lebo, lebo, lebo, lebo, lebo, lebo, lebo, lebo!

Chór podpisuje petíciu a doručí ju princovi. Od Krupičky potom dostanú odpoveď.

Princ: Fíha! Krupička, musíme zmeniť jedálny lístok, inak nás čaká rezancová revolúcia.

Krupička: Žiaden problém. (Napíše nový jedálny lístok.)

Chór: Čože??? Vidličky a nože!!!

Rezance pozliepané ako srdiečka
 Rezance písmenkové
 Rezance čísielkové
 Rezancové ornamenty
 Rezancové čipky
 Rezancové žmolky
 Rezance dierkované – pre udržanie línie

Nespokojná krajina sa pripravuje na demonštráciu. Vojaci tvoria kordón, ľud skanduje heslá a dáva vojakom ochutnávať na špajdliach klobásku.

Chór: Nechceme rezance, nechceme rezance! Preč s vládou jednej stravy! Kde je zdravý rozum, kde je zdravá výživa! Klobásou nahraď, klobásou nahraď!

Princ: Krupica špagát, štyri cibule, máme tu nepokoje. Musíš prestať variť cestoviny!

Princezná: Ale ja nič iné variť neviem. Učila som sa len tri hodiny.

Princ: Zavolajte kuchárku.

Lucka: Kuchárka! Kuchárka!

Princ: Naučíš princeznú variť čo najpestrejšiu stravu!

Kuchárka: Ale nie za tri hodiny...

Princ: Máš času koľko potrebuješ.

Kuchárka: Za rok bude princezná kráľovnou gastronómie.

Vojaci: Na známosť sa dáva mimoriadna správa. Odteraz si varí každý čo chce.

Chór: Huráááá! Nech žije kráľ! Nech žije zdravá strava!

Rezance, rezance, rezance, slíže

Kto uvaril nech si líže

Rezance, rezance, rezance, fliačky

tešíme sa na opekačky,

klobása, slanina, kapusta, knedle, zelenina, ovocie...

a rezance?

Princezná: Len v polievke!

Dievčatá odchádzajú s taniermi odkiaľ prišli.

(Na motívy rozprávky Kristy Bendovej Rezancová princezná napísal a režíroval Peter Hudák. Skrátene.)

Často počúvame: No to je ale hlúposť... Takú hlúposť som ešte nepočul... Videl si už niekedy takého hlupáka? Nakoľko však boli, no, povedzme to na rovinu, „sprosti“ hrdinovia ďalšieho príbehu, to len tak často nevidíme... a nepočujeme.

5 ▶▶ 25

Múdry Mat'ko a blázni

Deti prinášajú na javisko stôl a stoličky, dajú ich do „základnej pozície“. Všetko naraz. Nakoľko ide o dedinu „bláznivých“, stávanie trvá dlho. Stôl napokon postaví správne až Mat'ko s Dorkou. Sadnú si na stôl ako na lávku pri potoku. Sú sami, pod nimi je potok s rybami, žabami a ktoviečím ešte. Občas ich niekto z dediny špehuje ako frajerov. Mat'ko odbehne, Dorka nevie, kam, aj sa urazí, ale on príde s kyticou a všetko je jasné.

Mat'ko: Dorka moja milá, vezmeme sa.

Dorka: Mat'ko, rada si ťa vezmem, len či nám to rodičia dovoľia?

Mat'ko: Tak sa ich poďme spýtať.

V kúte pri stoličke sedia Mat'kovi rodičia. Príde k nim Mat'ko a Dorka.

Mat'ko: Rodičia moji, toto je Dorka. Chcem si ju vziať za ženu.

Rodičia si ju obzrú, ona sa milo usmieva.

Mama: Dorka, a vaši o tom vedia?

Mat'ko: Poďme sa ich spýtať.

Dorka (zdráhavo): Asi nie sú doma.

Otec: Ale, kde by boli? Poďme!

Všetci rázne vykročia, Dorka sa zdráha, aby bolo jasné, že jej rodičia sú trochu iní. Rodičia Dorky vidia prichádzajúcu návštevu, tak rýchlo pristavia stoličky k stolu a vítajú hostí.

Dorka: Milí rodičia, toto je Mat'ko. Chce si ma vziať za ženu.

Mat'ko: Toto sú moji rodičia a chcú vedieť, či súhlasíte.

Rodičia Dorky chvíľu premýšľajú, okúňajú sa.

Otec1: Žena, neseď tu a hybaj do komory! Prines niečo pod zub a na zapitie.

Žena odbehne do komory, všetci chvíľu čakajú, obzerajú sa, kde je tak dlho. Otec napokon vstane a ide ju pohľadať.

Otec1: Joj! Kde je tak dlho? Idem aj ja. (Odíde.)

O chvíľu sa z komory ozve plač. Dorka sa ta ide pozrieť. Aj s rodičmi vyjde z komory, mama s otcom ukazujú sekeru a lamentujú.

Mama1: Také nešťastie, také nešťastie!

Dorka: Čo sa stalo?

Lamentujúci rodičia idú k stolu a ukazujú sekeru.

Mama1: Také nešťastie, také nešťastie!

Otec1: V komore je sekera.

Mama1: Predstavte si, že naše deti možno raz budú mať dieťa.

Otec1: A to dieťa možno pôjde do komory.

Mama1: A možno si s tou sekerou zatne do nohy. Také nešťastie!

Otec1: Také nešťastie, také nešťastie!

Obaja lamentujúc odchádzajú späť do komory. Rodiča Maťka sa na seba pozrú a naznačia, že Dorkini rodičia asi nie sú celkom normálni.

Mama: Toto je teda poriadne bláznivá rodina. Svadba nebude!

Dorka: Ja sa asi nikdy nevydám. Také nešťastie, také nešťastie!

Maťko: Dorka je dobré dievča, chcem si ju vziať.

Otec: Dobre teda, môžeš si ju vziať, ale iba ak najdeš ďalšie tri takéto rodiny.

Maťko: Dobre teda, poďme, Dorka!

Dorka a Maťko putujú, za nimi sa postaví kurník. Vylezú z neho hladné kuriatka a sliepka. Maťko s Dorkou sa pristavia pri sliepke, prichádza zlostná gazdiná a chvíľu naháňa sliepku, potom ju konečne chytí a začne ju biť.

Maťko: Gazdiná, čo vám tá sliepka urobila?

Gazdiná: Je to krkavčia mať! Nechce pridáť svoje kuriatka!

Dorka (chytí sa za hlavu): Pridáť kuriatka? Takú hlúposť som ešte nepočula!

Maťko: Kuriatka sa predsa nepridávajú, ale krmia nasekanou žihľavou.

Gazdiná sa zarazí. Maťko s Dorotkou odbehnú a sú hneď späť so žihľavou a krmia kuriatka. Tie s radosťou zobú, pridá sa aj sliepka.

Gazdiná: No toto! To som nevedela. Zachránil si moje kuriatka. Prinesiem ti odmenu. Sliepka prinesie mešec.

Gazdiná: Nech sa ti páči, ďakujem za radu.

Maťko: Stačilo pohnúť rozumom! Dovidenia!

Dorka: Dovidenia!

Kuriatka na gazdinej rozkaz odnesú stôl, Maťko a Dorka chvíľu kráčajú sami, pokiaľ im nevykročí v ústrety pohrebný sprievod. Smútiaci nesú (na stole) dievča s krčahom v ruke. Maťko a Dorka sú prekvapení a zastanú pred čelom sprievodu.

Maťko: Kto umrel?

Dorka: Čo sa stalo?

Sprievod zastaví a zloží „nebohú“ na zem.

1. zo sprievodu: Chúďa richtárova dcéra išla po vodu.

Richtárova dcéra: Mamka ma poslala.

Všetci: Také strašné! Také strašné!

2. zo sprievodu: Vopchala ruku do džbána a nevie ju vytiahnuť.

Richtárova dcéra: Spadol mi tam prstienok.

Všetci: Také strašné! Také strašné!

3. zo sprievodu: Čo by to bol za život, s krčahom na ruke chodiť?

Richtárova dcéra: Kto by ma takto chcel?

Všetci: Také strašné! Také strašné!

4. zo sprievodu: Chceme ju zbaviť trápenia. Radšej ju pochováme. Aj keď živú.

Richtárova dcéra: Také strašné! Také strašné!

Maťko s Dorkou sa na seba pri rozprávaní neveriacky pozerajú, potom Maťko vezme skalú, rozbije krčah, richtárova dcéra má ruku voľnú a hneď vyťahuje mešec.

Richtárova dcéra: Také ľahké! Také ľahké! Toto je odmena pre teba.

Maťko: Stačilo pohnúť rozumom. Dovidenia!

Dorka: Dovidenia!

Sprievod s richtárovou dcérou odíde na jednu stranu javiska, Maťko a Dorka na druhú, na scéne zostane stôl. Dedinčania naň chystajú rôzne dobroty. Keď je prestretý, vojde Maťko s Dorkou.

Maťko: Dobří ľudia, môžeme sa pripojiť k vášmu hodovaniu?

Dedinčan 1.: Nech sa páči, ale najprv myši.

Ako to dopovie, na stôl zo všetkých kútov vybehnú myši a začnú jesť, niektoré niečo odnesú. Maťko a Dorka to chvíľu prekvapene sledujú.

Maťko: Prečo najprv myši? Ja po nich jesť nebudem.

Dorka: To radšej budem o hlade.

Dedinčan 2.: Myši je stále viac!

Dedinčan 3.: Kántrime ich, ale nemôžeme sa im ubrániť.

Dedinčan 4.: Zbehli sa sem z celého sveta!

Dedinčan 5.: Tak najprv necháme najesť myši a potom zjeme zvyšok.

Maťko: Vy nemáte mačku?

Dedinčan 5.: Jedna spí na peci, ale načo by nám bola?

Maťko: Uvidíte.

Maťko odbehne, vráti sa s mačkou. Tá akonáhle vidí a zacíti myši, vrhne sa na ne a všetky požerie.

Dedinčan 1.: Ďakujeme za pomoc!

Dá Maťkovi mešec, ďakujú mu aj ostatní dedinčania. Pridajú sa ďalší, volajú Maťkovi na slávu, obkolesia ho, prípadne obdivne vykrikujú. Prichádzajú Dorkini rodičia. Maťko im ukáže mešec.

Maťko: Rodičia moji, to, čo ste chceli, som aj splnil. Môžem si vziať Dorku za ženu.

Rodičia Maťka: Budte spolu šťastní.

Rodičia Dorky: A nezabudnite, že stačí pohnúť rozumom.

Maťka a Dorku dedinčania stroja ako svadobčanov. Svadobný sprievod, blesk a cvak a rozprávky je KONIEC.

*(Podľa ľudovej rozprávky, prepísanej P. Dobšinským upravili a réžie sa ujali
Mária Mraviková a Marta Dekrétová.
V predstavení boli použité pesničky, v tomto texte nie sú zaznamenané.)*

V pôvodnej Dobšinského rozprávke Maťko stretne ešte ďalších bláznov – jedni nosia svetlo do kostola, lebo naň zabudli urobiť okná, druhí ťahajú chudáka býčka na kostolnú vežu. Maťko si aj tu zoberie Dorku za ženu, ona je podľa neho tým šiestym „bláznom“ a siedmym je jeho „pereput“, jeho deti. Samozrejme, toto tak vážne nemyslí. Ako hovorí: „Múdremu mužovi netreba múdrejšej ženy ako je on sám“ a: „Len jeden múdry a veľa bláznov popri ňom vyžije...“

A ešte jeden príbeh podľa ľudovej rozprávky o nie práve najmúdrejších! Nájdete tu odkazy aj na príbeh o Maťkovi!

6 ▶▶ 28

Kremnické tekvice

1. obraz – POLE

Deti sú v dvoch skupinách – Múdrančania (M) a Hlupánčania (H).

Z hľadiska s košíkmi idú Múdrančania a potom sa zapoja Hlupánčania, spievajú.

Jesenné práce, lámanie kukurice, oberanie jabĺk a vyberanie repy.

M: Dajme sa rýchlo do roboty!

M: Dajme sa! Rýchlo!

M: Veru, lebo deň je krátky!

M: Títo Hlupánčania zaspali?

M: Veď im už slnko svieti na brucho.

M: Pamätáte si, keď slaninu ťahali po zemi, aby bola úrodnejšia?

Múdrančania: Pamätáme veru.

M: To ešte nič nie je! Naživo chceli Maru pochovať, lebo sa jej ruka zacvikla do džbánu!

M: A teraz neviem, čo vyhútajú?

M: Zajedzme si trošku!

Z druhej strany hľadiska ide druhá dedina – Hlupánčania, oni skôr vykrikujú, akoby spievali.

M: Prečo takto neskoro idete?

M: My sa už pomaly poberáme domov.

M: Slnko už pečie.

H: Ani my sme pekne nesesedeli!

H: Nosili sme svetlo do kostola!

H: Čo? Veď ty si len sedela a nič si nerobila!

H: Dajme sa do roboty!

M: Pozrite, čo robia?

M: A vy, čo robíte?

H: A čo, čo? Lámeme kukuricu.

M: Kukurica sa takto láme.

Všetci H: Takto?

H: Takto sa nám neodspára.

H: Dajme sa radšej do repy!

H: Pomáhajte!

H: Nedá sa!

H: Ťahaj!

H: Poďme jablká oberať!

H: Ako pooberáme tie jablká, veď sú veľmi vysoko.

H: Odpíľme korunu!

M: Na rok nebudete mať jablká.

H: Pozor, strom sa valí!

M: No dobrú prácu!

Všetci M: Zajtra sa stretneme na trhu.

2. obraz – TRH

Javisko sa vyprázdni a v skupinách predávajúci si tovar prichádzajú na javisko.

Tu už nerozdeľujeme dediny.

– Zeleninu! Kúpte si zeleninu!

– Vajcia! Ženičky, kúpte si vajcia!

– Medovníky, tu sú krásne, sladké medovníky!

– Čižmy, čižmy! Nech sa páči! Kúpte si čižmy!

– Kupujte ich, berte ich!

– Krásne červené jabĺčka!

– Nech sa páči! Nech sa páči! Kúpte dieru na koláči!

Kupec: Pozor! Cestu! Kremnické tekvice!

– Čo? Tekvice?

Pokladník: Veď načo sú nám tekvice?

Richtár: Nadovšetko ešte kremnické.

Kupec: To nie sú obyčajné tekvice, to sú žriebäcie vajcia.

Richtár: Počuli ste, žriebäcie vajcia predáva.

Všetci: Ó, á, ešte čo!

Richtár: A čo stojí to vajce?

Kupec: Stopäťdesiat eur.

Richtár: Ó, to je veľa. Päťdesiat.

Kupec: Stodvadsaťpäť.

Richtár: Sedemdesiatpäť.

Kupec: Sto.

Richtár: Sto.

Pokladník: V pokladni máme len deväťdesiat eur.

Richtár: Moji milí Hlupánčania! Tu sme na krok od nášho šťastia. Tým žriebäcím vajcom by sme sa zapísali do histórie únie, do Guinnessovej knihy rekordov! Priťahlo by to veľa turistov, zbohatla by naša dedina. Kúpme si to vajce! Poskladajme tých sto eur!

Poskladajú sa. Pokladník platí a ostatní opakujú.

Pokladník: 50, 70, 90, 95, 96, 97, 98, 99, 99,50 eur a... Kto má ešte?

– Ja dám!

Všetci: Naše je vajce! Vajce je naše!

3. obraz – DEDINA

Vajce zanesú do dediny.

– A teraz čo s tým vajcom?

– Nasadme na koňa!

– A máme my koňa?

Všetci: Nie.

– Tak sa spýtajme Múdrančanov!

– Aby nám ukradli žriebä?

Všetci: To už nie!

– Viete čo? Tak ho vyliahnime my.

– Každý bude sedieť na ňom jeden deň.

Richtár: Ja si sadnem prvý.

– Dobré sa sedí na tom vajci?

– Dobrú noc!

1. SEN

Richtár zaspí na vajci a sníva sa mu.

Zozadu: – Keď žriebä vyrastie, zapriahnem ho a budem sa vozit' na hintove! Každý mi bude závidieť parádneho koňa!

DEŇ

Dedinčania obkolesia richtára, sediaceho na vajci, je medzi nimi aj lekár.

– Ako sa ti sedelo na tom vajci?

Lekár („vyšetruje“ tekvicu): Teplota je dobrá, niečo v ňom hrkoce!

Jeden z dedinčanov: Teraz si sadnem ja!

2. SEN

Zozadu: – Budem koníka ukazovať v cirkuse a získam mnoho eur!

Na javisku deti zahrajú, ako kone v cirkuse chodia, tancujú.

DEŇ

Dedinčania obkolesia sediaceho na vajci, je medzi nimi aj lekár.

Lekár: Už sa mrví. Teplota je vždy dobrá, čoskoro to príde.

Jeden z dedinčanov: Možno, že ho vyliahnem práve ja!

3. SEN

Zozadu: – Budem s ním súťažiť – urobím z neho dostihového koňa.

Vyhrá prvú cenu, stanem sa miliónárom.

Deti zahrajú preteky.

– Hviezda vyhrala!

DEŇ

Dedinčania stoja okolo vajca.

– Už erdží?

– Už sa mrví?

– Pozrime, či v ňom niečo hrkoce!

Lekár: Teplota je ešte dobrá, už sa mrví.

Všetci: No, liahne sa?

– Už niečo smrdí!

Všetci: (voňajú jeden druhého): Ved' to vajce smrdí!

– Len sme si mali požičať toho koňa!

– Mal si lepšie hriať to vajce!

– Ty dlhšie!

Vadia sa, vykrikujú.

Kupec: Čo ste čakali, ved' je to obyčajná tekvica!

Všetci: Ach, och, beda! Je po vajci! Je po bohatstve, je po našich snoch!

Kupec: Veľká hanba nevedomosť človeka.

(Dramatizácia a réžia Anna Ondrejová a Zuzana Kocsisová Antalová.)

Medzi najznámejších, najpopulárnejších spisovateľov pre deti dnes patrí **Ján Uličiansky**.

Narodil sa 29. októbra 1955 v Bratislave, v Prahe študoval bábkarskú dramaturgiu a réžiu. Tam sa naučil, ako sa zaoberá s rozprávkou. V súčasnosti učí na vysokej škole, píše rozprávky a režiruje rozprávkové hry pre deti. Napísať alebo režirovať rozprávku je ešte ťažšie ako napiecť dobrý chlieb. Ako to robí Ján Uličiansky? Povedal: „*Určite by som sa nepustil do pečenia rozprávky, keby som predtým nenakúpil kilo životnej pravdy, pol kila výmyslov, tri viazaničky zrýmovaných slov a humoru aspoň na štipku noža.*” Napiekol rozprávkové knižky Snehuliacke ostrovy, Veverička Veronka, Kocúr na kolieskových korčuliach alebo Malá princezná a rozprávkové hry Tik Tak, Peter Klúčik alebo Janko Pipora, rozprávkové seriály Hrdinovia siedmich morí, Pán Áčik alebo Počítačový princ.

Iste už viacerí z vás počuli o postavičke Malého princa od francúzskeho spisovateľa Antoina de Saint-Exupéryho. Ján Uličiansky napísal rozprávkový príbeh o Malej princeznej, čistej duchovnej bytosti, ktorá hľadá svoju mamu. Na tejto ceste sa stretáva s viacerými postavami, u ktorých sa snaží nájsť pomoc.

Princeznička

Obyvatelia paneláku – susedia – vychádzajú na spoločnú chodbu, prichádzajú k výťahu, ponáhľajú sa za svojimi povinnosťami. Len Spisovateľ akoby nevnímal okolie: píše, rozmýšľa.

Susedia: Bol raz jeden – bol raz jeden – kto? No predsa – on! Bol raz jeden – vybral sa do sveta... a šiel... šiel...

Všetci sa nahrnú do výťahu, telo vedľa tela, len on si píše, je vo svojom svete. Obyvatelia domu v rytme rátajú poschodia.

Susedia: Deviate, ôsme, siedme, šieste, piate, štvrté, tretie, druhé – ach, jáj! (Výťah prudko zabrzdí.)

Susedia (rozchádzajú sa za povinnosťami, navzájom sa pozdravujú): Dobrý deň! Bon jour! Good morning! Guten Tag! Dobrý!

Len spisovateľ ostáva sám, píše, premýšľa. Ani nezbadá, že za ním je dievčatko. Spisovateľ príde do výťahu, dievčatko si zastane veľa neho.

Dievčatko: Prosím, stlačíš mi deviatku? Nedočiahnem.

Spisovateľ „stlačí” gombík, výťah sa pohne. Obyvatelia domu spozornejú, tajne pozorujú dvojicu.

Spisovateľ: Kto si? Ešte som ťa tu nevidel. Ako sa voláš?

Dievčatko: Nevieľ. Naši mi hovorili Malá princezná.

Spisovateľ: Princeznička?

Susedia (tajomne): Princeznička!

Spisovateľ: Ako si sa sem dostala?

Dievčatko: Malým deťom sa nehovorí, ako sa ľudia dostávajú na svet.

Spisovateľ: Ku komu ideš? Na deviatom bývam iba ja a dvaja mladí susedia, čo čakajú bábätko.

Dievčatko: Veď práve. Ja som sa im predčasne stratila.

Susedia (zhrozene pribehnú): Čože?

Suseda – učiteľka – prudko roztvorí dáždnik, nasadí si okuliare, všetkých odstrčí, príde k Dievčatku.

Učiteľka: A ty si z ktorej triedy?

Dievčatko (nechápe): Prečo máte otvorený dáždnik, keď sme v dome?

Susedia krútia hlavami, pozerajú z Dievčatka na Učiteľku. Spisovateľ sa nenápadne vytráť.

Učiteľka: Stále čakám, že ma niekto z bývalých žiakov vezme na prechádzku. A čo keby náhodou pršalo?

Dievčatko (zoznamuje sa s dáždnikom): Dáždnik. To je ako baldachýn nad postieľkou.

Učiteľka: Aká si múdra! Určite si mala v škole samé jednotky. Aj ja ti jednu dám.

Dievčatko: Nie, ďakujem. Ja chcem len postieľku s baldachýnom.

Susedia: Kde takú nájdeme?

Spoza susedov vystúpi Novinárka – s mobilom na uchu, ktorý použije ako diktafón.

Novinárka: Haló! Haló! Hľadajte a nájdite! Haló! Áno! Áno! Nie, nie! No toto! A ešte tamto... a potom...

Dievčatko (chytí Novinárku za ruku s mobilom, milo): A neviete, prosím, kde nájdem postieľku s nebesami?

Novinárka: Zaujímavé decko!

Susedia: Ale čo z neho vyrastie? Gauner! Feťák! Odľud! Fenoméň! Fotomodelka!

Učiteľka: Kuchárka! Zbojník! Policajt! Ách, jáj!

Novinárka (chodí medzi susedmi, nahráva si ich reči): Musím s tou malou urobiť rozhovor. Hm... Raz-dva-raz-dva... (Mobil strčí pred ústa Dievčatku, ale nečaká na odpovede, Dievčatko nerozumie...): Čo si myslíš o detstve ako takom? Máš radšej otca alebo mamu? Chlapcov alebo dievčatá? Máš svoj hodnotový systém? Čo očakávaš od života?

Dievčatko: Ja chcem len postieľku s nebesami. A mamu. Jej som sa predčasne stratila.

Susedia reagujú vyzývavo. Spomedzi nich sa zjaví Dáma – veštica.

Veštica: Vravíš, že si predčasne stratená?

Dievčatko: Uhm.

Veštica: A odkiaľ vieš o postieľke s nebesami?

Dievčatko: Počula som to, keď som bola ešte – u mamy.

Susedy (vyľakajú sa): Počuli ste? – Nerozumiem! – Ani ja. – Tam – vo vnútri. – Vraj počula!

Dievčatko: Áno, presne to som počula...

Veštica sa pripravuje na svoju úlohu. Nevšíma si susedov a ich útok na dievčatko.

Susedia: Ako sa tvoji rodičia hádajú, či kúpia postieľku s nebesami alebo baldachýnom?

Dievčatko: A počula som, ako ma volajú Malá princezná.

Susedia: Princeznička!

Veštica (veľkým gestom objíme Dievčatko): A ty teraz hľadáš svoju mamu!

Dievčatko: Veľmi mi chýba.

Veštica: Ja budem tvoja mama! Mala som znamenie...! (Tancuje, nevšíma si nikoho.)

Dievčatko: Nie! Nie! Ja mám svoju mamu! (Preplieta sa medzi susedmi – odíde preč.)

Veštica: Mala som znamenie...

Susedia: Čo z teba vyrastie? Gauner? – Feťák? – Odľud? – Učiteľ! – Policajt!...

Spisovateľ s notesom a perom pribehne na scénu, hľadá dievčatko.

Spisovateľ: Princeznička, kde si? Nevideli ste ju?

Susedia (tvária sa nezúčastnene, upravujú sa, zaoberajú sa len sami sebou): Koho?

Spisovateľ: Napísal som pre ňu rozprávku.

Susedia (nastúpia do výťahu): Prečo?

Spisovateľ: Aby... aby nebola sama.

Susedia: Deviate! Vystupovať!

Susedia sa rozídu do svojich príbytkov. Spisovateľ zostane sám.

Spisovateľ: Možno sa to stalo raz, možno sa to stane zas.

Všetci: Ach, jaj, jajajaj, možno je to naozaj... tak.

(Voľne na motívy rozprávky Jána Uličianskeho Malá princezná napísala a predstavenie režírovala E. Bakošová. V predstavení boli pesničky prof. B. Felixa, uvádzame ich len ak sú súčasťou dramatického textu.)

Ako sme si povedali, medzi dramatické umenia patrí aj **FILMOVÉ UMENIE**. Takže teraz niečo o filme. **FILM** je druh umenia starý len o niečo viac ako jedno storočie: prvé verejné filmové predstavenie sa konalo v roku 1895. Prvé filmy boli nemé, s titulkami. Zvukové filmy sa nakrúcajú od roku 1927. Film sa dlhé roky nakrúcal kamerou na celuloidový filmový pás, veľmi citlivý na svetlo. Nakrútený film sa musel v laboratóriu chemicky vyvolať a ustáliť, až potom sa mohol premietat'. Dnes už je pomaly táto technika zastaralá, točí sa na kazety, prešlo sa na digitálnu techniku. Kameru obsluhuje kameraman, nakrúcanie filmu riadi režisér, ktorému pomáha filmový štáb. Film sa nakrúca podľa scenára, ktorý píše scenárista. Konečnú podobu dáva filmu režisér so strihačom. Okrem hraných filmov, kde vystupujú živí herci, vznikajú aj dokumentárne filmy, ktoré zachytávajú skutočnosť. A tiež filmy animované – kreslené, bábkové, 3D, vytvorené väčšinou počítačovou animáciou. Filmy sa premietajú v kinách a vysiela ich televízia. Pekný film dokáže urobiť radosť miliónom malých aj veľkých divákov.

(Z knihy Žáčkova encyklopedie pro žáčky, skrátené)

Niečo o televízii

Televízia je mladšou sestrou vynálezu, známeho po celom svete pod označením rádio. Pre tento vynález sme u nás vymysleli označenie rozhlas. Rádio prenáša na diaľku zvuk. Aké označenie nájsť pre vynález, ktorý začal na diaľku prenášať obrázky? Obrázkový rozhlas? Rozvid? Rozjav? Veľa ľudí si lámalo hlavu (aj jazyk), ako nový vynález pomenovať. Ujalo sa slovo TELEVÍZIA. Ak ste zvedaví prečo, spomeňte si na TELE – FÓN, TELE – GRAF. Telefónom môžeme prenášať na diaľku svoj hlas. Telegraf sme mali na pošte a mohli sme ním poslať súrnu správu starej mame, ktorá telefón nemala. Telegraf prenášal na diaľku to, čo sme napísali. TELE je slovo gréckeho významu a znamená ďaleko. VÍZIA je od latinského slova videre, čo znamená vidieť. TELEVÍZIA – videnie na diaľku. Dnes už každý pozná výraz digitálna televízia, teda digitálne vysielanie.

(Z knihy Dobrý večer, telka, skrátene)

REKVIZITA – predmet, ktorý v predstavení potrebujeme (tanier, pohár, knižka, telefón, kvety...)

KULISY – premiestniteľná časť javiskovej dekorácie

KOSTÝMY – divadelné oblečenie

Nasledujúca dramatizácia rozprávky **O troch grošoch** vám možno niečo a niekoho pripomenie. Ak sa len trochu zaujímate o dianie okolo seba, či už v krajine, v ktorej bývate, alebo v celom svete, zistíte, že svet rozprávky má veľa spoločného s tým, ktorý my naozaj žijeme...

6 ▶▶ 29

O troch grošoch

Na scénu prichádza dieťa, skáče cez švihadlo, pričom do rytmu vyslovuje krstné mená (účinkujúcich) – prechádza cez celú scénu.

Dieťa: Anička, Monika, Leila, Danka, Mirka, Marta, Marko, Dávid, Janík. (Odíde do zákulisia.)

Zozadu prichádza Dora. V ruke má kľbko zo šnúry a z neho vytvára akúsi „mapu“ alebo obrys krajiny. Začína rozprávku.

Dora: Kde bolo, tam bolo...

Prvá skupina detí pribehne na scénu a Dora okolo nich prejde so šnúrou.

1. skupina: Kde? Kde? Kde bolo?

Dora (pokračuje v nákrese krajiny pomocou šnúry, prechádza okolo 2., 3. a 4. skupiny detí): A možno ani nebolo...

2. skupina: Čo bolo? Čo bolo?

Dora: Žil raz jeden...

3. skupina: My to vieme.

4. skupina: Kráľ.

Všetci – okrem Dory – sa uklonia, lebo vzadu sa objaví Kráľ a za ním Minister s kráľovskou pokladnicou.

Všetci: Bol – nebol, bol raz jeden – my to vieme – kráľ!

12 detí sa pripravuje na postavy kráľovských radcov, jednoducho, sú to frajeri.

Dora: A ten kráľ – dvanásť radcov mal.

Skupina radcov: Prvý radca, druhý radca, tretí po – po – poradca, štvrtý – hlupák, piaty – ovca, šiesty je ich hovorca. Siedmy radí len o daždi, ôsmy o vetre, deviaty – či kabát vziať si, ponožky a či svetre... jedenásty háda z kávy a dvanásť blúzni z hviezd. Všetkých spája starosť veľká: Čo budeme dneska jesť? Yes!

Dora: Tí radcovia kráľa stále o vyšší plat žiadali. A že to bol láskavý panovník, zakaždým im vyhovel.

Kráľov minister nesie pokladnicu a radcovia z nej berú peniaze plnými hrstami – do svojich vrecák.

Radcovia: Mne daj viacej a mne pridaj. Z almužny sa nedá žiť. Žena nemá na krajčírku, musí doma sama šiť.

Pokladnica je prázdna.

Radcovia: To je bieda, žit' sa nedá! Obhryzať si máme päť? Všetkých trápi starosť veľká: Čo budeme dneska jesť?

Kráľ (bezradne vezme pokladnicu a ukazuje jej prázdnotu): Čo si kto navarí, nech si aj zje!

Radcovia sa s pohrdaním rozbehnú preč. Cez scénu opäť preskáče so švihadlom dieťa.

Dora: Keď kráľovi radu treba, radcov nikde niet.

Minister vezme od Kráľa pokladnicu, vyčistí ju, zatvorí a sadne si s ňou na kraj scény.

Minister: Ale keď sa odmeňuje, všetci sú tu hneď.

Kráľ: Kto ich tak vychoval?

Prichádza Cestár – staviteľ, zmotáva a rozmotáva kľbko šnúry – stále pracuje, meria cesty, na zemi vykresľuje plán cesty... Neprestáva pracovať ani vtedy, keď sa mu prihovori Kráľ, ktorý za ním „cupitá“.

Cestár – staviteľ: Bohatstvo je ako močiar, všetko sa v ňom utopí. Každá cesta vedie niekam. Tak to bude naveky.

Kráľ: A ty si kto?

Cestár – staviteľ: Som obyčajný človek, pán kráľ. A váš poddaný. Životu, osudu a práci statočne oddaný.

Kráľ: Akú plácu máš za túto ťažkú robotu?

Cestár – staviteľ: Tri groše na deň. Dokopy.

Kráľ: Vyžiješ z toho?

Cestár – staviteľ: Ja žijem iba z jedného.

Kráľ: Ako to dokážeš?

Cestár – staviteľ: Tak je to, výsosť, otca mám v dome nevládneho a starého. Tým prvým grošom statočne vraciam, čo dostával som od neho. Jeden groš pre mňa. Dost', lebo málo na ľudskú cestu nedlhú? Kráľ môj, tak žije chudobný človek: bez pýchy, však i bez dlhu. (Cestár z kľbka stále vymeriava plány a s koncom v ruke odchádza zo scény.) Tretí groš dávam zálohom, aby raz...

Kráľ (volá za odchádzajúcim, ale ten je už preč): Počkaj, čo s tretím grošom? Prezrad' mi! Minister! Utekaj za tým cestárom a povedz mu, nech nikomu neprezradí, čo nepovedal ani mne. (Kráľ vytiahne z vrecka dukát, vloží ho do pokladnice.) Za jeho múdrosť daj mu dukát. Ale nech mlčí – až do chvíle, kým kráľovský obraz neuzrie. (Minister so stálym poklonkovaním uteká za cestárom.) Dvanásti moji radcovia slávni! Mám pre vás ťažkú hádanku!

Radcov nikde.

Dora a Kráľ: Keď kráľovi radu treba, radcov nikde niet, ale keď sa odmeňuje, všetci sú tu hneď.

Radcovia (pribehnú, nastrčia ruky – ale odmena sa nekoná): Všetci sme tu do jedného, všetci sme tu do jedného hneď!

Dora pomocou detskej riekanky nastrčené ruky radcov odtisne.

Dora: En-ten-ti-ky-dva-špen-dlí-ky-čert-vy-le-tel-z-e-lek-tri-ky...

Kráľ: Radcovia slávni, počúvajte novotu: V našej krajine žije človek, ktorý za svoju ťažkú robotu dostáva tri groše na deň. Ak si aj vy chcete peniaze zaslúžiť... uhádnite, ako z takého mála dokáže tento človek požičať, vrátiť, ba i žiť! To je hádanka! Uhádnite!

Kráľ s potešením odchádza, radcovia naopak, bezradne pobehujú sem a tam.

Radcovia: Čo sú to za hádanky? Aké čary? Lebo žiť z troch grošov nikomu sa nepodarí.

Dora: A potom z tých grošíkov požičať i vrátiť.

Radcovia: Vrátiť?

Radcovia hľadajú, ažvidia šnúru a potichučky, ako zbojníci, prídu ku okraju – ťahajú ju – až na scénu pritiahnu Cestára – staviteľa. Za ním ide Minister.

Radcovia: Ty budeš ten figliar, čo z troch grošov dokáže všetko!

Cestár – staviteľ: Všetko.

Radcovia: Prezrad', ako?

Minister: To nemôžeš!

Cestár – staviteľ: Nesmiem.

Radcovia (obtáčajú okolo staviteľa šnúru): Tak ty nemôžeš... nesmieš... Ved' my ti ukážeme!

Cestár – staviteľ: Počkajte!

Z pokladnice vyberie dukát, pobožká ho – ako obrázok – a vloží späť do pokladnice.

Cestár – staviteľ: Tak je to teda! Prvý vraciam, druhý požičiavam a z tretieho žijem.

Radcovia: Komu? Komu? Ako?

Pribehne Kráľ.

Kráľ: Ako sa opovažuješ porušiť môj príkaz?

Cestár – staviteľ: Nič som neporušil. Prikázal si, že len pred tvojím obrazom smiem prezradiť tajomstvo môjho života. (Vyberie dukát z pokladnice a ukáže všetkým obrázok.) Ty sám si mi poslal tento dukát.

Kráľ: Naozaj. Môj obraz. Prezrad' mi, čo robíš s tým tretím grošom, prosím.

Cestár – staviteľ: Ten príbeh je nekonečný. Ale pravdivý.

Dieťa (priskáče na scénu): Tak je to, výsosť, oca mám v dome nevládneho a starého. Tým prvým grošom statočne vraciam, čo dostával som od neho. Jeden groš ide na moje dieťa, rastie mi z neho následník. Záloh mu dávam, aby mi vrátil, keď sám už budem nevládný.

Cestár a Dieťa vyrovnajú šnúru tak, aby radcovia mohli cez ňu preskakovať. Dieťa podá svoj koniec šnúry Kráľovi.

Cestár a Dieťa: Jeden groš pre mňa. Dost', lebo málo na ľudskú cestu nedlhú? Kráľ môj, tak žije chudobný človek: bez pýchy, však i bez dlhu.

Dieťa spolu s Dorou preskakujú cez švihadlo.

Cestár – staviteľ a Kráľ – postupne sa pridávajú Všetci: Bohatstvo je rozdeliť sa, keď mám ja, tak máš aj ty. V rozprávke to dobre vedel ten, čo kopal priekopy. Hoc bol chudák, nemal málo: iba rozum – každý vie. A tak šťastie pri ňom stálo.

Dora (zbalí šnúru do klobka a odkotúľa zo scény): Dúfajme, že nespýšnie.

*(Podľa P. Dobšínskeho a Milana Rúfusa napísali E. Bakošová a Belo Felix.
Réžia predstavenia E. Bakošová. Hudba prof. Belo Felix.)*

Výročné zvyky, ľudové hry, detské hry

Zahrajme sa ľudové hry! Poznáte ich (možno) od malička, ale možno, že sa k nim radi vrátite aj teraz!

Hra na sliepku

Jedného dňa sa po dvore prechádzali kohút so sliepočkou. Ako tak sem a tam chodili, hrabali a hľadali semienka, našli pod kríkom trnku. Maškrtná sliepka ju rýchlo chcela prehltnúť, no trnka jej zostala trčať v gágore – a ona sa začala drhnúť. Drhla sa, dusila sa, až sa ako bez života prekoprcla na zem. Vydesený kohút vzal nohy na plecía a ako najrýchlejšie vedel, utekal ku studni a volal:

Kohút: Studňa, studňa, daj vodu!

Studňa: Komu vodu?

Kohút: Sliepke vodu, drhne sa trnkou.

Studňa: Ja ti nedám vodu, kým mi nedonesieš od panej kľúče.

Kohút uteká k panej,

Kohút: Pani, pani, daj kľúče!

Pani: Komu kľúče?

Kohút: Studni kľúče.

Pani: Načo kľúče?

Kohút: Aby studňa vodu dala.

Pani: Komu vodu?

Kohút: Sliepke vodu, drhne sa trnkou.

Pani: Ja ti nedám kľúče, kým mi nedonesieš od pána list.

Kohút uteká k pánovi.

Kohút: Pane, pane, piš list!

Pán: Komu list?

Kohút: Panej list.

Pán: Načo list?

Kohút: Aby pani kľúče dala.

Pán: Komu kľúče?

Kohút: Studni kľúče.

Pán: Načo kľúče?

Kohút: Aby studňa vodu dala.

Pán: Komu vodu?

Kohút: Sliepke vodu, drhne sa trnkou.

Pán: Ja ti nedám list, kým mi nedonesieš od husi pero.

Kohút uteká k husi.

Kohút: Húska, húska, daj pero!

Hus: Komu pero?

Kohút: Pánovi pero.

Hus: Načo pero?

Kohút: Aby pán písal list.

Hus: Komu list?

Kohút: Panej list.

Hus: Načo list?

Kohút: Aby pani kľúče dala.

Hus: Komu kľúče?

Kohút: Studni kľúče.

Hus: Načo kľúče?

Kohút: Aby studňa vodu dala.

Hus: Komu vodu?

Kohút: Sliepke vodu, drhne sa trnkou.

Hus: Ja ti nedám pero, kým mi nedonesieš od kosca trávy.

Kohút uteká ku koscovi.

Kohút: Kosec, kosec, daj trávy!

Kosec: Komu trávy?

Kohút: Húske trávy.

Kosec: Načo trávy?

Kohút: Aby húska pero dala.

Kosec: Komu pero?

Kohút: Pánovi pero.

Kosec: Načo pero?

Kohút: Aby pán písal list.

Kosec: Komu list?

Kohút: Panej list.

Kosec: Načo list?

Kohút: Aby pani kľúče dala.

Kosec: Komu kľúče?

Kohút: Studni kľúče.

Kosec: Načo kľúče?

Kohút: Aby studňa vodu dala.

Kosec: Komu vodu?

Kohút: Sliepke vodu, drhne sa trnkou...

*Kosec dal húske trávy,
húska dala pánovi pero,
pán napísal panej list,
pani dala studni kľúče,
studňa dala kohútovi vodu
a kohút vzkriesil svoju družku sliepku.*

III.

Kde ideš, čierny barane?

Anka s Jankom sa chcú hrať na čierneho barana. Anka začne vyčítať:
Ide baran po moste,
nesie dudy na chvoste.

A vy dudy nadudy,
kde je vaša mamka?

Za horami, za dolami,
víňko dáva po toliari.

Eč kneč, hybaj preč!

Slovo padne na Janka, nuž je čiernym baranom. Postaví sa oproti Anke a tá sa opytuje:

Anka: Kde ideš, kde ideš, čierny barane?

Čierny baran: Do mlyna, do mlyna, môj milý pane.

Anka: Načo ti je múčka, čierny barane?

Čierny baran: Na chlebík, na chlebík, môj milý pane.

Anka: Načo ti je chlebík, môj milý pane?

Čierny baran: Na svadbu, na svadbu, môj milý pane.

Anka: Koho si ideš brať, čierny barane?

Čierny baran: Ovečku, ovečku, môj milý pane.

Rytmické cvičenia

Všetci chodia podľa bubienka, na ktorý udiera učiteľ, keď bubienok zmlkne – stáť, na silnejší úder meniť smer. Vedúci vyťukáva rytmus, dovedie ho ku krátkemu vyvrcholeniu, potom náhle prestane, žiaci sa zastavia, nasleduje iný rytmus. Možno rozvíjať tematicky: napr. pohrebný sprievod alebo športový, vojenský pochod (parádny krok na prehliadke, cvičenie pochodu na cvičisku, naraz sa spustí poriadny lejak) alebo cirkus (rôzne zvieratá a ľudia v cirkuse – kone, povrazolezci, klauni, žongléri, krotitelia, levy, cvičené tulene, artisti na hrazde, medvede, slony, krasojazdci na bicykli, poníky).

Hra na kozu

Koza (v kabáte poloodrenú kožu predstavujúcom, nezapnutom, boky sa opáľajú, skryje sa niekam do kúta, do jamy, diery, jaskyne alebo do pňa prázdneho stromu.)

Líška (obchádzajúc okolo diery): Kto si, zvere, v mojej diere?

Koza (dupkajúc nohami): Ja som koza rohatá, do pol boka odratá! Cupi, lupi nohami, prekoľem ťa rohami.

Líška (počujúc to, odchádza a blúdiac po sade alebo hore, stretne vlka, sťažuje sa mu a volá ho na pomoc pri vypudení kozy z líščieho brloha).

Vlk: Kto si, zvere, v tejto diere?

Koza (dupkajúc): Ja som koza rohatá, do pol boka odratá! Cupi-lupi nohami, prekoľem ťa rohami!

Vlk (Tou odpoveďou podeseňý, uteká. Líška, chodiac opäť sem-tam, stretne medveďa, prosí a vedie ho k tej istej diere.)

Medveď: Kto si, zvere, v mojej diere?

Koza (dupkajúc): Ja som koza rohatá, do pol boka odratá! Cupi-lupi nohami, prekolem ťa rohami!

Medveď (dá sa tiež od strachu vnohy. Líška, chodiac opäť sem-tam, stretne jeleňa, tigra, leva a iné zvieratá, ale všetko bez úžitku. Naposledy stretne ježa. t. j. Pachoľa, majúce na šatách na spôsob ihiel ostré gombíky z lopúcha alebo inej pichľavej rastliny, rozpráva mu svoje nešťastie a vedie ho k diere).

Jež: Kto si, zvere, v mojej diere?

Koza (dupkajúc): Ja som koza rohatá, do pol boka odratá! Cupi-lupi nohami, prekolem ťa rohami!

Jež: A ja som jež, prekolem ťa tiež!

(Vtom ide jež do diery, svojimi pichliacmi kozu bodá a z líščieho brloha ju vyženie. Úlohy a osoby sa vymieňajú. Koza hľadá nový brloh a hra sa opakuje.)

Zábavné hry

Obsahujú hodne dramatických prvkov a tak poskytnú príležitosť zahrať rozličné úlohy, pri ktorých deti trávili svoj voľný čas spolu.

Na partieku

Túto hru sa spoločne hrávali väčší – menší chlapci a dievčatá tiež na ulici pred niektorým domom. Maličká predstavovali tovar (partieka) a jeden väčší chlapec bol obchodník (bovdár). Druhé, tiež staršie dieťa, bolo zasa kupcom (kupovár). „Tovary” sedeli v rade popri múriku (pri murovanom plote). Medzi kupovárom a bovdárom sa odohral takýto dialóg:

- Máte takúto a takúto partieku?
- Máme. Sa vám páči?
- A za čo je táto partieka?
- Za d'esať korún.

Hráči neplatili peniazmi, ale sa do dlaňi cápalo: edon, dva, tri. Kupec udrhel do dlane predavača toľkokrát, koľko stál tovar. Hlavné bolo to, aby plesol (capnúl) čím väčšou silou. Keď už kupujúci všetko vyplatil, odniesol partieku. Bolo to toľko detí, napríklad koľko metrov vlákna, materiálu kúpil. Ak hráči náhodou mali papiere, vtedy platili aj papierovými ceduľkami – akoby bankovkami.

(Čanádalbert)

(tovar – **partieka**, obchodník – **bovdár**, kupec – **kupovár**)

Daj, kráľ, vojakov

Táto bojovná hra bola známa nielen na Slovensku a v Maďarsku, ale i u našich slovenských detí v širokom okruhu. Najčastejšie sa jej zúčastňovali chlapci, ale ak ich bolo málo, pribrali do hry aj dievčatá. Dvaja silnejší chlapci boli kráľi, obaja mali svoju čatu. Vojaci stáli oproti sebe v rade vo vzdialenosti takmer 15-20 krokov. Silne si pospájali ruky. Medzi kráľmi, ktorí stáli vedľa svojich vojakov, sa obyčajne vyvinul dialóg:

- Daj, kráľ, vojakov!
- Ňedám!
- Ač ňi, ťi jich vezňem!
- Vezňi, ač vieš!

Kráľ z jednej strany hneď poslal vojaka. Ten silno bežal a snažil sa roztrhnúť reťaz protivníkov. Ak sa mu to podarilo, odniesol si toľkých hráčov, koľko ich odtrhol. Ak nie, zostal tam a posilnil čatu nepriateľov. Hra pokračovala dovtedy, kým sa na niektorej strane neminuli všetci vojaci. Napokon sa sám kráľ pokúsil vziať naspäť svoje vojsko. V posledných desaťročiach sa hru hrali len v maďarčine. Podľa toho ju aj menovali: Adj /adjál/, király, katonát! (Daj, kráľ, vojakov!)

Na húski

Keď sme husi pásli na jar, ale tedi sme boli aj dvacať diovčeňiec, pozastávali sme si do šoru. Edna bola vlčok, druhá gazdiná, ostatnie ako húski. Gazdiná volala húski domov:

Gazdiná: Húski moje, poťťe domov!

Húski: Ňesmieme.

Gazdiná: A pret kím?

Húski: Pred vlčkom.

Gazdiná: A de je?

Húski: Za kričkom.

Gazdiná: Čo tam robí?

Húski: Umíva sa.

Gazdiná: F čom sa umíva?

Húski: V zlatej miski.

Gazdiná: S čím sa uťiera?

Húski: So zlatim ručníčkom.

Gazdiná: Húski moje, poťťe domov!

Mi zme uťekali a kerje vlčok chiťiv, tje z hre vipadli. Doťiav zme sa ihrali, pokím vlčok šecke húske ňepochitav. Potom sme hru začali odnova.

Na kvočku

Stáli sme jenna za druhú. Prvá bola kvočka, druhé jak kurence. Pochitali sme sa sukňám v závere. Došla líška a najprf mala s kvočkov rozhovor:

Kvočka: Líška, líška, čo robíš v mojej zahrátke?

Líška: Jamku kopem.

Kvočka: Načo je ťi jamka?

Líška: Oheň klást.

Kvočka: Čo budeš z ohňem?

Líška: Vodu zohrívät.

Kvočka: Načo je ťi voda?

Líška: Kurence obárat.

Kvočka: A đe máš tí kurence?

Líška: Za tvojím chrptom.

Kvočka: Ja ťi s nich ňedám!

Líška chcela chiťit kurence a kvočka jích chránila. Ako jích líška nadháňala, tak sa kurence skovávali za kvočkinim chrptom. Líška po jennom ukradla kvočke kurence. Kvočki najvác rás potrhali zberce na sukňi. Bola som aj ja kvočka, aj ma za to mama dobre nabila.

(Štefan Lami: Výročné zvyky, ľudové hry; detské hry – Jášč)

Na kura (2. variant)

Kohút: More, more, daj vodu!

More: Komu vodu?

Kohút: Kuri vodu, zadržla sa s trnkov.

More: Ja ti zatiaľ nedám vodu, kým mi nedonesieš od kľúčiara kľúče.

Kohút: Kľúčiar, kľúčiar, daj kľúče!

Kľúčiar: Komu kľúče?

Kohút: Moru kľúče, aby more vodu dalo.

Kľúčiar: Komu vodu?

Kohút: Kuri vodu, zadržla sa s trnkov.

Kľúčiar: Ja ti zatiaľ nedám vodu, kým mi nedonesieš od kováča železo.

Kohút: Kováč, kováč, daj železo!

Kováč: Komu železo?

Kohút: Kľúčiarovi, aby kľúčiar dal kľúče.

Kováč: Komu kľúče?

Kohút: Moru kľúče, aby more vodu dalo.

Kováč: Komu vodu?

Kohút: Kuri vodu, zadržla sa s trnkov.

Kováč: Ja Ti zatiaľ nedám železo, kým mi nedonesieš od mäsiara mäso.

Kohút: Mäsiar, mäsiar, daj mäso!

Mäsiar: Komu mäso?

Kohút: Kováčovi, aby kováč dal železo.

Mäsiar: Komu železo?

Kohút: Kľúčiarovi, aby kľúčiar dal kľúče.

Mäsiar: Komu kľúče?

Kohút: Moru kľúče, aby more vodu dalo.

Mäsiar: Komu vodu?

Kohút: Kuri vodu, zadržla sa trnkov.

Mäsiar: Ja Ti zatiaľ nedám mäso, kým mi nedonesieš od pekára žemľu.

Kohút: Pekár, pekár, daj žemľu.

Pekár: Komu žemľu?

Kohút: Mäsiarovi, aby mäsiar dal mäso.

Pekár: Komu mäso?

Kohút: Kováčovi, aby kováč dal železo.

Pekár: Komu železo?

Kohút: Kľúčiarovi, aby kľúčiar dal kľúče.

Pekár: Komu kľúče?

Kohút: Moru kľúče, aby more vodu dalo.

Pekár: Komu vodu?

Kohút: Kuri vodu, zadrhla sa trnkov.

Pekár: Ja ti zatiaľ nedám žemľu, kým mi nedonesieš od horára drevo.

Kohút: Horár, horár, daj drevo!

Horár: Komu drevo?

Kohút: Pekárovi, aby pekár dal žemľu.

Horár: Komu žemľu?

Kohút: Mäsiarovi, aby mäsiar dal mäso.

Horár: Komu mäso?

Kohút: Kováčovi, aby kováč dal železo.

Horár: Komu železo?

Kohút: Kľúčiarovi, aby kľúčiar dal kľúče.

Horár: Komu kľúče?

Kohút: Moru kľúče, aby more vodu dalo.

Horár: Komu vodu?

Kohút: Kuri vodu, zadrhla sa trnkov.

Horár dal pekárovi drevo,
pekár dal mäsiarovi žemľu,
mäsiar dal kováčovi mäso
kováč dal kľúčiarovi železo
kľúčiar dal moru kľúče
more dalo kohútovi vodu.

A pokým kohút priniesol vodu, kura zdochlo.

Týmto sa hra končila.

Či je doma gazda? (Preložil Gregor Papuček)

„Či je doma gazda?“

„Nie je doma!“

„A pani gazdiná?“

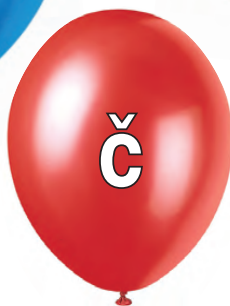
„Ani ona!“

„Kedy príde gazda?“

„Na svätého Nikdaja!“

„A pani gazdiná?“

„Spolu prídu obaja.“

Hodina stručnosti

Ten, kto jazyk
Používa zručne,
Vraví stručne.

A ten, kto ním melie
V jednom kuse,
Má mlyn v puse.

» 5

Melie samú
Prázdnu slamu
A navyše hlučne.

(Zo Zorničky)

„Aby sa ti jazyk nezamotal”

Lám si hlavu - nezapleť si jazyk

Všetko na svete hovorí svojou rečou. Napríklad zvieratká. Pes hovorí... mačička hovorí... Mohli by sme pokračovať. Reč ako zložitý prostriedok na vyjadrovanie myšlienok a pocitov je výsadou človeka. Každý z nás sa naučí rozprávať, ale nie sám od seba. Učia nás rodičia, kamaráti, učitelia. Naša reč sa stále mení, zdokonaľuje sa.

„Aký človek, taká reč” - hovorí príslovie a naozaj, po reči sa dá posúdiť, akí sme. Snaž sa vždy pekne rozprávať a nezabudni: jazykové cvičenia ešte nikomu neuškodili.

IV.

Aj v tejto knižke nájdeš zopár.

Prajem ti zábavnú prácu!

„Aj topánka má jazyk.
Darmo ho však vyplazuje,
hovoriť sa aj tak nikdy nenaučí.
Ale zato my áno!”

(Daniel Hevier)

DANIEL HEVIER

Jazykolamy

„Aby sa ti jazyk nezamotal” - skús vysloviť pekne a zrozumiteľne!

5 ►► 15

S cudzincom o dz

Dobiedzam doňho,
dobiedzam:
„Cudzinec, povedz
nevädza!”
Cudzinci to však nevedia.
Možno im jazyk zavadzia.

5 ▶▶ 15

Krt a chrt

Keď sa v parku
zjaví chrt,
urazí sa
priateľ krt.

Chrt zavrčí
na krta,
krt sa rýchlo
zavřta.

Vrana hlavou
krúti:
„Nevodte sem
chrty!”

Prsty v hrsti

Rrr
rrr
prsty v hrr
hrr hrsti.

Prvý,
druhý,
tretí,
štvrtý.

A kde sa ten piaty
vrtí?

Ten figliar je
pod nimi.
Pod bračekom rodnyimi.

5 ▶▶ 15

IV.

Pod'ťe, deti!

Pod'ťe, deti,
pozrieť pávy,
tetrova a ľavu.
V bufete
u smädnej ľavy
môžete piť šťavu.
Vstupenku ti netreba.
Tešíme sa na teba.

Dedo lodivod

Náš dedo bol
lodivod.
Často mu išlo
o život.

Kde sa mu loď
podela?
A kde guľa
do dela?

Dedo sedí
na sude.
Lodivodom
nebude.

Na koníka

Vysadnime
na koníka.

Kam nás nesie?
Niekam?
Nikam?
Do neznáma?
To je nič!
Nemusím mať ani bič.

5 ►► 15

Druhá báseň o Ľubkovi

Ľubko - vnúčik
našiel kľúčik.

Pod lipou ho stratili
Motýľka a motýlik.

Je to kľúčik od ľalie,
od ľuľka či konválie?

Motýle ho stratili...
A náš Ľubko už vie „li“!

Vokáň

Vieš, čo je to vokáň?
To je taký kvokáň.
Kam si kvokne,
všetko kvoká.
Dôležitý je ten
vokáň.

Kvoká tôňa,
kvoká stôl,
kvoká kôň a
kvoká vôl.

Kvoká pôjd a
kvoká nôž,
kvoká kôl a
kvoká kôš.

V koši kvočka - kvokaňa
kvoká aj bez vokáňa.

Žiačka Blcha

Žiačka Blcha
neposlúcha.
Ach, tá Blcha,
čo je hluchá?

Čo má v uchu
hluchú muchu?
Kdeže! Tá má
v sebe blchu!

IV.

6 ▶ 31

ŠTEFAN MORAVČÍK Ozломkrky

To sú frky!
Hrky - hrky!
Poskakujú oslom krky,
utekajú ozlomkrky.
Poskakujú oslom fúzy,
utekajú ozlomfúzy,
až si šliapu na bajúzy...
Zišla by sa kolobežka!
Pozrite sa, všetky decká!
Nesú tašku našej Zuzy,
všelijaké vaky, vrecká...
Bude osem!
Zase mešká!

6 ▶ 32

ŠTEFAN MORAVČÍK Žiačka žemľovka

Žemle, žltok, žartík, žaslo
zamiešame, zapečieme,
žeby živé žiactvo žaslo.
Žablkami zasypeme,
žahodami, žarhuľami...
Zmotaní sme zo smotany,
zamrzlíme zmrzlinami,
zamiešame, zapečieme,
žarmeládou zalejeme.
Žblnky - žblnky!
Žmurky - žmurky!
Sneh zružovel, stal sa ružou.
Žiačky! Žiaci!
To je žúžo!

6 ▶▶ 33

JOZEF JAKUBOVEC Strakatá básnička

Kúpili si raky traky,
ukradli tie traky straky.
Stratili sa straky s trakmi.
Kto ich nájde?
Iba ak my.

Kúpili si žaby sukne,
sukniská,
kto sa na ne kukne,
ten od smiechu pukne,
zavýska.

5 ▶▶ 14

Chytró povedz!

A tie vrabce z toho tŕňa
štrng-brng do tŕňa!

Naše húsatá sa všetky cez priekopu
poprekoprcovali.

V našej peci myši pištia,
v našej peci psík spí!

Pred potokom, za potokom
päť kôp konopí.

Poslali ma naši k vašim,
aby prišli vaši k našim,
ak neprídu vaši k našim,
tak neprídu naši k vašim.

Železo, železo, oželezilo si sa.
Koleso, koleso, okolesilo si sa.

Trn, trn, trn,
tŕňové, vŕbové, osikové, rakytové,
to sú všetko drevá dobré,
trn, trn, trn.

Šla Prokopka po Prokopa:
 „Pod', Prokope, po priekope,
 pod', Prokope, pod' domov!”

Klobučníčka, klobučník
 kládli klobúk na ručník.

Mäsiar, mäsiar, daj mi loja,
 toho najlojovatejšieho!

A ten náš jaloviar
 dávno vyjaloviaroval.

Hore potokom, dolu potokom
 podpiera sa pán konským kopytom.

Juro Jura ruje.
 Juro, neruj Jura!

6 ▶▶ 34

▶▶ 6

Susedovie Anička

Škodrli,
 hrušky tri,
 herže brnka,
 zobze trnka,
 zob zelinka,
 zob, zob, zob.

Skočila do záhrady,
 škodrli,
 hrušky tri,
 herže brnka,
 zobze trnka,
 zob zelinka,
 zob, zob, zob.

Odtrhla tam tri hrušky,
 škodrli,
 hrušky tri,
 herže brnka,
 zobze trnka,
 zob zelinka,
 zob, zob, zob.

Jednu dala mužovi,
 škodrli,
 hrušky tri,
 herže brnka,
 zobze trnka,
 zob zelinka,
 zob, zob, zob.

Druhú dala družbovi,
škodri,
hrušky tri,
herže brnka,
zobze trnka,
zob zelinka,
zob, zob, zob.

Tretiu dala družici,
škodri,
hrušky tri,
herže brnka,
zobze trnka,
zob zelinka,
zob, zob, zob.

(Zo Zlatej brány)

Vrav friško!

Videla Verona vešmi veľkí vrch..
Vo vrchu vešmi veškí vlk.
Vravela Verona:
Vežni, vidli,
vižeň voka vlk!

A tie vrabce z toho tŕňa
šting-bing do druhého tŕňa.

A to kura
harabura,
kin to domou
doletelo
šecko bielo
potrafilo.
Hajne báre,
hatrepáre.
Hakuke, hazuche.
Rajbuch mi,
zachod' mi
pekne krákorí
letí ponad hori.

(A. Krupa: Jazykolamy)

6 ►► 35

JÁN KOŠTRA Dobré slovo

Dobré slovo vyrieť
nepremeškaj.
Dobré slovo zasej
ešte dneska.

Plané jedovaté
môže počkať
i deň, i rok, i dva
i viac troška.

Zakonzervované
jak had v liehu,
ale dobré daj hneď
do obehu.

Dobré slovo nie je
cukrík sladký.
Ak by také bolo,
stiahni spiatky.

Dobré slovo – to je
vzácné semä.
Dvojča toho, čo chlieb
z neho jeme.

Slovo - čerstvý chlebič
radšej posol'.
A nech už s ním beží
rýchly posol.

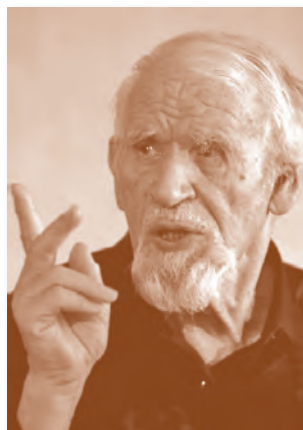
Predstaviam sa vám niektorí spisovatelia čítanky

Milan Rúfus

(*10. 12. 1928, Závažná Poruba – †11. 01. 2009, Bratislava) bol slovenský básnik, literárny historik, pedagóg, prekladateľ a esejista.

„Nebráň sa tomu, čo sa deje. A celý vyjdi v ústrety. Mne dobré je aj to, čo zlé je, len prázdne nie, to uletí.”

Rúfus nazval rozprávky chlebom starej mamy. Vďaka nim mu bolo dopriate nestratiť kľúč od zázrakov sveta detstva, kde horia drevené skaly, hovorí hrášok a osliatka hrajú na harfe. Dar rozprávky teda...

Daniel Hevier

(*6. 12. 1955, Bratislava) je slovenský básnik, prozaik, dramatik, scenárista, textár a autor literatúry pre deti a mládež.

„Doma sme síce museli poslúchať, ale rodičia zo mňa nechceli mať zázračné dieťa či nebodaj spisovateľa. Vyháňali ma von hrať futbal, knihy ma však bavili viac. Našťastie akceptovali moje záľuby. Keď som povedal, že chcem byť bubeníkom, otec ma rovno prihlásil do Pionierskeho domu a kúpil aj školu hry na bicie.”

Krista Bendová

(*27. 01. 1923, Kráľova Lehota – †27. 01. 1988, Bratislava) bola slovenská poetka, prozaička, novinárka a dramatička, známa predovšetkým ako autorka kníh pre deti a mládež; manželka slovenského spisovateľa Jána Kostru.

„Bolo raz jedno dievčatko. Veľmi zvedavé, trochu nezbedné a radorečné. Všeličo sa prihodí takému dievčatku, či sa volá Kristínka, Paulínka alebo Olinka. Ale Kristínke sa všeličo prepieklo. Mala ona také modré očká-nezábudky, čo ju chránili od všetkého „zlého”. Zlé býva vyhrešenie, zahanbenie, odstrčenie. Kristínka pozrela tými očkami tak vinovato, a tie očká tak naisto sľu-

bovali, sľubovali..., že mamina prísna ruka oťažela, zasekol sa jazyk rozhorčeným ujom a tetám. A keď bolo najhoršie, Kristínka si tie hriechne nezábudky skryla otcovi pod kabát. On už vedel, že ju musí obrániť a za jej služby sa zaručiť.”

Rudo Moric

(*27. 03. 1921, Sučany – † 26. 11. 1985, Bratislava) bol slovenský prozaik a publicista.

Jeho deti Milan a Miroslava si ho od malička pamätajú ako veľkého šedivého človeka, ktorý stále pracoval a veľa fajčil. „Keď sme boli s bratom malí, otec bol už známy spisovateľ. Ale spolužiaci alebo učitelia v škole nás nebrali ako deti niekoho slávneho. Boli sme živé deti. Už vtedy sme sa v škole

učili o našom otcovi. Stalo sa, že som nejakú knižku nečítala a pri skúšaní som o nej nič nevedela. Učiteľka ma vyhanbila, aké je hrozné, keď otcovu knižku nepoznám. Tak som si ju potom prečítala a páčila sa mi...”

Mária Ďuričková

(*29. 09. 1919, Zvolenská Slatina – †15. 03. 2004, Bratislava) bola slovenská spisovateľka, prekladateľka, scenáristka a autorka literatúry pre deti a mládež.

„V mojom rodnom dome vo Zvolenskej Slatine žili, podľa starodávneho sedliackeho zvyku, tri pokolenia: rodičia, deti a starí rodičia. Pokladám si za veľké šťastie, že som rástla blízko starej mamy, lebo ona mala pre nás, deti, veľké porozumenie. No čo bolo najhlavnejšie, vedela rozprávať rozprávky. Mamka bola vychýrená speváčka a starká zas veľká rozprávačka. Za jesenných a zimných súmrakov, keď otec a mamka mali plné ruky práce v chlievikoch a maštali, starká ostávala s nami deťmi v izbe.”

Ľudo Ondrejov

(*19. 10. 1901, Slanje – †18. 03. 1962, Bratislava) bol slovenský básnik a prozaik.

Detstvo prežil v Banskej Bystrici. Dom Mistríkovcov často býval strediskom detských hier a chlapčenských zbojstiev. Boli to bezstarostné a nezabudnuteľné chvíle. Ondrejov miloval potulky po okolitej prírode, poskytujúce zvedavému

chlapcovi tisícovkové zážitky z objavovania neznámych vtákov a zvierat. Pre Ondrejova bolo ublížiť stromu či zvierat'u rovnako ťažkým previnením ako ublížiť nevinnému človeku.

Mária Jančová

(*25. 12. 1908 Dolná Lehota – †20. 08. 2003) bola slovenská spisovateľka a redaktorka.

„Učila som vtedy 5. ročník chlapčenskej ľudovej školy v Martine a čítali sme si báseň Pltník. A veľmi som sa čudovala, že chlapci ešte nevideli ani plť, ani pltníka a nevedeli nič o splavovaní dreva po rieke, hoci Váh tiekol neďaleko Martina. Aby som im to čo najvýraznejšie objasnila, porozprávala som im, čo som ja v detstve najradšej počúvala:

ako sa moja mať topila, keď bola s mojím otcom na pltníci. A raz sme si so žiakmi na to miesto aj vyšli na výlet, aby na vlastné oči videli, kde je tá „tam okolo Strečna cesta nebezpečná...“ Našli sme tam aj pomník pltníkom, ktorí v tých miestach zahynuli. A potom to už neprestalo. Pri každom čítaní prosili moji žiaci, aby som im rozprávala, ako kedysi žili ľudia na dedine. Ich, mestské deti, to veľmi zaujímalo.”

Martin Kukučín

(*17. 05. 1860, Jasenová – †21. 05. 1928, Pakrac) bol slovenský prozaik, dramatik a publicista.

„Som človek, ktorý verí v Boha i spolieha naňho, že on vie najlepšie, čo k nášmu slúži dobru. Ja som dnes taký veselý, ako len človek bezstarostný môže byť veselý, človek, ktorý nesklamal sa v ničom, ani v jednej svojej nádeji, ba prijal sto ráz viac než zaslúžil a desať ráz viac, než sám očakával. Ja som dnes človek najspokojnejší...”

Mária Rázusová-Martáková

(*28. 06. 1905, Vrbica – †05. 08. 1964, Bratislava) bola slovenská poetka, dramatička a prekladateľka.

„Knihy boli moji živí priatelia. Bolo ich málo, ale vyčítala som z nich aj to, čo autori do nich nevložili.”

Alexander Kormoš

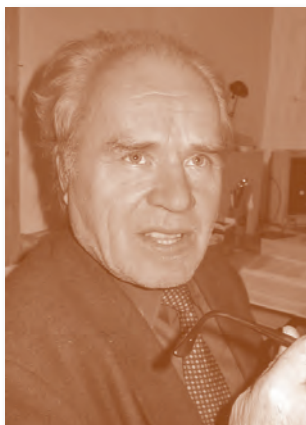
(*10. 04. 1941, Pilíšsky Santov – Pilisszántó) je básnik, publicista, redaktor, prekladateľ. Zároveň pedagóg, ktorý sa aktívne zapojil v Maďarsku do aktivizácie kultúrnej a literárnej činnosti slovenských spolkov i jednotlivcov.

„Bol som šiestak alebo siedmak, keď som napísal prvú slovenskú básničku o 1. máji, pre mňa až dodnes najmilšom sviatku roka. V ôsmej triede som písal častušky o spolužiakoch na nápev ľudových piesní, ale keďže o moju „tvorbu“ nik neprejavil nijaký záujem, prestal som sa tým zaoberať. Znova som sa chytil pera až keď som mal už 32 rokov.“

Gregor Papuček

(*24. 06. 1938, Mlynky – Pilisszentkereszt) je básnik, publicista, prekladateľ, organizátor slovenského literárneho života v Maďarsku.

„Narodil som sa v záhadných, poetických Pilíšskych (kedysi Plešských) horách. Každý kút tohto kraja skrýva kus našej pradávnej slovenskej histórie, v korunách stromov tu ševelia duše našich predkov. Koho raz očarí kúzlo Pilíša (Ostrej skaly, Zbojníckych skál, Dvoch bukov, Brda, Brán, posvätnej Lieskovej studienky...), poézia viachlasných slovenských piesní a romantika 77 pilíšskych rozprávok, stane sa dobrovoľným väzňom týchto kúzlov na celý život. Aj sám začne spievať, rozprávať a rojiť. A to je už celkom blízko k poézii.“

Michal Hrivnák

Narodil sa v Slovenskom Komlóši v roku 1936. Po maturite na slovenskom gymnáziu v Békešskej Čabe študoval v Segedíne. Pôsobil ako učiteľ, neskoršie ako redaktor Ľudových novín v Budapešti. Píše krátku prózu.

„Autor stavia na morálnom základe: vo svojich parabolo-
lách sa vysmieva početným ľudským slabostiam našich
čias. Námety čerpá z veľkomestského života, ale sem-
tam sa vracia i do dedinského prostredia svojho detstva.“
(L. Sziklay)

Imrich Fuhl

(*25. 11. 1961, Mlynky) – Básnik, novinár, zakladateľ a redaktor internetových portálov luno.hu a oslovma.hu, textár, fotograf a prekladateľ – predstaviteľ slovenskej tvorivej inteligencie v Maďarsku.

„Imrich Fuhl – takto sa volám a prevažne takto ma volajú aj iní (mnohí mi ale vravia aj Imro, Imiko, Imriško, pán Fuhl, atď...). Oficiálne sa však nazývam a v úradoch som evidovaný ako Fuhl Imre – už od roku 1961, teda odkedy som pod Pilišom, celkom presne v domčeku na rohu Vyhoňu a Dolnej uličky v Mlynkoch (Pilisszentkereszt), uzrel svetlo sveta. Nebolo to nič mimoriadne. Ak neberieme do úvahy, že pôvodne sa počítalo s dvojčatami, teda ak nemyslíme na moju značnú nadváhu prejavujúcu sa už toho času (viac ako šesť kilogramov hneď pri narodení).”

Štefan Lami

(*15. 10. 1925, Pišpek – †14. 01. 2010) – Osvetár, folklorista, národopisec, spisovateľ.

„Narodil som sa v chudobnej sedliackej rodine roku 1925 v údolí Galgy, v Pišpeku. Tu som prežil svoje detské roky, aj roky dospievania. Koncom štyridsiatych rokov spoločenský pohyb aj mňa zavial do hlavného mesta. Stal som sa osvetovým pracovníkom. Vyššie štúdiá som absolvoval popri práci. Ale mojej rodnej dedinke som vždy ostal verný. Môj domov, aj domov mojej rodiny bol, je, aj vždy bude Pišpek.”

Štefan Moravčík

(*22. 12. 1943, Jakubov) je slovenský básnik, prozaik, esejista a prekladateľ, autor literatúry pre deti a mládež.

„V každom mužovi je skryté dieťa, chce sa hrať, povedal klasik. Ja som si povedal, že budem tie jazykové hračky a parádicky robiť pre deti, tie to nikdy neunaví. Podľa niektorých literárnych kritikov hra nepristala lyrike, nuž som ju s chuťou prenechal detským čitateľom, tam pasuje. Pre dospelákov som hru používal ako korenie – veď je dobré, keď báseň má viacero rovín, niekto si všimne obsah, iný formu, ďalší črtviečo. Mal som pocit, keď som sa hral, že robím niečo pre objavovanie tajností a fajnovostí slovenčiny...”

Obsah

KNIHA	3
Jarmila Štítnická: Zbohom prázdniny	4
I. Spisovatelia nám, deťom	5
RODISKO, BYDLISKO, DOMOV	5
[6] Nad Tatrou sa blýska	5
[5] Kopala studienku, pozerala do nej – Pri studenke stála, napájala páva (mlynský variant)	6
[5] Tomáš Janovic: Zariaďovanie bytu	7
[5] Pod tým naším okienečkom	7
[5] Martin Braxatoris-Sládkovičov: Ja som šuhaj.....	8
[6] Peter Bella Horal: Rodná zem	9
JA A MOJA RODINA	10
[5] Poklad	10
[6] O troch grošoch	10
[5] Spievanky, spievanky	12
[6] Príbeh o Martinovi Benkovi	13
[5] Tomáš Janovic: Traja bratia	14
[5] Alexander Kormoš: Jeden, dva, tri	14
[6] Milan Rúfus: Modlitba za starkú	15
[6] Katarína Švecová: Ako si vychovať brata (Úryvok)	16
ŠKOLA	17
[6] Gregor Papuček: Zdravím ťa, škola	17
[5] J. a N. Kučerovci: Lienko	18
[6] Daniel Hevier: Výhovorky, keď prídeš do školy neskoro	19
[6] Krista Bendová: Klamárik-somárik	20
[6] Krista Bendová: Okuliare	21
[5] Daniel Hevier: Svet pod lavicou	22
[5] Daniel Hevier: Vyrušovák	23
[5] Krista Bendová: Bola raz jedna trieda	23
[6] Martin Kukučín: V starej škole	24
[6] Ivona Březinová: Začarovaná trieda – Čáry, máry, fuk	25
[5] Jozef Pavlovič: Otcom byť je ťažké	26
DENNÝ PORIADOK	27
[5] Pavol Štefánik: Kamarát rok	27
[6] Rudolf Dobiáš: Dobré ráno, dobrý deň (Úryvok)	28
[5] V pondelok doma nebudem	28
[6] Čierne oči, choďte spať	29

ZAMESTNANIA – REMESLÁ	30
[5] Krista Bendová: Generál	30
[5] A ja som z Oravy debnár	31
[6] Ja som dobrý remeselník	32
[6] Sen o namyslenej hviezde	33
SLOVENSKO, SVIATKY	34
[6] Pri Prešporoku na Dunaji	34
[6] Štedrý večer	35
[6] Michal Hrivnák: Vianočný príbeh	36
[5] Rudo Moric: Krstiny (Úryvok)	37
[6] Po nábřeží koník beží	37
JA A MOJE OKOLIE – ROČNÉ OBDOBIA	38
[5] Alexander Kormoš: Bezo snehu	38
[5] Mária Ďuričková: Studená návšteva	39
[5] Milan Rúfus: Zimná modlitbička	39
[5] Rudo Moric: Barometer	40
[6] V hlbkej doline	40
[6] Mária Rázusová-Martáková: Ranená breza	42
[6] Pavol Štefánik: Čo je slnko?	43
[5] Jarmila Štítnická: Nahnevaný oblak	43
[6] Ľudo Ondrejov: Búrka	44
[6] Alexander Kormoš: Jar bola	45
[5] Moje milé, premilené jahody	45
[5] Milan Rúfus: Jarná modlitba	46
[6] Červené jablčko v oblôčku mám	47
[5] Ľubomír Feldek: Záhradnícke zážitky	47
[6] Kukulienka, kde si bola?	48
[6] Mária Jančová: Belko	49
[5] Imrich Fuhl: Šteká pes	50
[5] Imrich Fuhl: Večer	50
[6] Pipíšky	50
[5] Ivana Semjanová: Vtáky v zime	51
[5] Gregor Papuček: Pani zima	53
[5] Milan Rúfus: Medveď a komár	53
[6] Rudo Moric: Z poľovníckej kapsy (Úryvok)	55
ZDRAVIE A CHOROBA	56
[5] Kysuca, Kysuca...	56
[6] Rudolf Dobiáš: Titanic (Úryvok)	57
[5] Keď som bol maličký pacholíček	58

OBLIEKAME SA	59
[6] Stratila som zrkadlo	59
[6] Michal Hrivnák: Bosý (Úryvok)	60
[6] Sedemdesiat sukien mala	60
[5] Z Východnej dievčatá	61
NAKUPUJEME – JEME, PIJEME	63
[5] Daniel Hevier: Čo som ešte kúpiť chcel?	63
[5] Ján Navrátil: Osol v Oslo	63
[5] Mária Ďuričková: Pochabené zhuby	64
[5] Šošovička, hrášok, fazuľa.....	65
[6] Vincent Šikula: Chlieb.....	66
[5] Vladimír Reisel: Nákupy.....	67
II. Literárne dramatizácie – zahrajme si divadlo	69
Niečo z histórie – O rímskom divadle	69
[6] Mária Grznárová: Hašterica	70
[5] Soľ nad zlato.....	74
[5] Vrecúško soli	75
[6] Balada o hrade Déva	79
[6] Rozprávka z Papradňanskej doliny – Ako sa Janík s Muromarom pasoval ...	84
[6] Ách, jaj!	87
[5] O rybárovi a rybke	90
[6] Pamodaj šťastia	94
[6] Zlaté priadky	98
[5] Nechceme rezance!	102
[5] Múdry Mat'ko a blázni	107
[6] Kremnické tekvice	110
[6] Princeznička	114
[6] Niečo o televízii	118
[6] O troch grošoch	119
III. Výročné zvyky, ľudové hry, detské hry	124
[6] Hra na sliepku	124
[5] Kde ideš, čierny barane?	126
Rytmické cvičenia	126
[5] Hra na kozu	127
Zábavné hry	128
[6] Na partieku	128
[5] Daj, kráľ, vojakov	129

[6] Na húski	129
[6] Na kvočku	130
[6] Na kura (2. variant)	130
[5] Či je doma gazda?	132
IV. Jazykolamy, hlavolamy	133
[5] Hodina stručnosti	133
[5] „Aby sa ti jazyk nezamotal“	134
[5] Daniel Hevier: Jazykolamy	134
[5] Štefan Moravčík: Ozlomkrky	138
[5] Štefan Moravčík: Žiačka žemľovka	138
[5] Jozef Jakubovec: Strakatá básnička	139
[6] Chytro povedz!	139
[6] Susedovie Anička	140
[6] Vrav friško!	141
[6] Ján Kostra: Dobré slovo	142
V. Predstavia sa vám niektorí spisovatelia čítanky	143
Milan Rúfus	143
Daniel Hevier	143
Krista Bendová	143
Rudo Moric	144
Mária Ďuričková	144
Eudo Ondrejov	144
Mária Jančová	145
Martin Kukučín	145
Mária Rázusová-Martáková	145
Alexander Kormoš	146
Gregor Papuček	146
Michal Hrivnák	146
Imrich Fuhl	147
Štefan Lami	147
Štefan Moravčík	147

Použitá literatúra

Machková, Eva: Zásobník dramatických hier, NOC Bratislava 1997

Ľudové hry, ZDOS, NOC Martin, Bratislava

Mgr. Hirschnerová, Zuzana, PhD., Mgr. Ondráš, Miloš, PhD., Mgr. Filagová, Markéta, PhD.:

Čítanka pre 4. ročník základných škôl, Vydavateľstvo Príroda, s.r.o., Bratislava 2011

Slobodová, Elena: Zlatá reťaz, Vydavateľstvo IKAR, a.s., 2009

Slobodová, Elena: Pavol Dobšinský – Slovenské rozprávky, Vydavateľstvo IKAR, a.s., 2012

